

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

۴.....	مقدمه
۶.....	متن عربی خطبه حضرت زهرا، سلام الله علیها
۱۷.....	اهداف حضرت فاطمه سلام الله علیها از ایراد خطبه
۳۶.....	ارتباط مفاهیم «لیل و نهار و شمس»، با وجود حضرت زهرا (س)
۳۷.....	تقسیم دوره‌های زندگانی حضرت زهرا، سلام الله علیها
۴۳.....	معنای کوثر
۴۵.....	معنای تساوی رضای خدا و رضای فاطمه، سلام الله علیها
۴۷.....	ازدواج آسمانی
۴۹.....	حدیث کساء
۵۰.....	داستان مباحله
۵۱.....	یک سوم دیگر زندگی آن حضرت، سلام الله علیها
۵۶.....	سیاست حکیمانه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم
۶۰.....	توجه به وضعیّت اجتماعی حضرت زهرا، سلام الله علیها
۶۲.....	عزّت و عظمت حضرت زهرا، سلام الله علیها به لحاظ خانواده
۶۳.....	وضعیت حضرت زهرا، سلام الله علیها بعد از وفات پدر بزرگوارشان
۷۴.....	چرا مولی، علیه السلام در برابر غاصبین خلافت، صبر کردند؟
۷۸.....	جریان عیادت‌ها
۸۶.....	حکمت احکام
۸۷.....	کیفیت خلق خلائق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ * فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ * إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ *

«سمیت فاطمةً لان الناس فطموا عن معرفتها»^۱

«او را فاطمه، (سلام الله علیها) نامیده‌اند؛ برای این که مردم از تغذیه‌ی معرفت او به کمال ایمانی می‌رسند.

همان طور که عضلات کودک از شیر مادر قوام پیدا می‌کند، عضلات روحانی و ایمانی کودکان وابسته به آن حضرت هم از معرفت ایشان قوام پیدا می‌کند.»

۱- این حدیث در منابع فراوانی از شیعه و سنی نقل شده است. از آن جمله:

- مسند الإمام الرضا علیه السلام، جلد ۱، صفحه ۱۳۸
- بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۴۳، صفحه ۱۰: علل الشرائع أبي عن مُحَمَّد بن مَعْقِلِ القُرَيْبِيِّ عَن مُحَمَّد بن يَزِيدَ الجَزَرِيِّ عَن إِبْرَاهِيمَ بنِ إِسْحَاقَ النَّهْأَوْدِيِّ عَن عَبْدِ اللَّهِ بنِ حَمَّادٍ عَن عُمَرُو بنِ شَيْمِرٍ عَن جَابِرٍ عَن أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قُلْتُ لِمَ سَمَّيْتَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءُ زَهْرَاءُ فَقَالَ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَهَا مِنْ نُورٍ عَظِيمَةٍ فَلَمَّا أَشْرَقَتْ أَضَاءَتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِنُورِهَا وَغَشِيَتْ أَبْصَارَ الْمَلَائِكَةِ وَخَرَّتِ الْمَلَائِكَةُ لِلَّهِ سَاجِدِينَ وَقَالُوا إِلَهِنَا وَسَيِّدَنَا مَا هَذَا النُّورُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِمْ هَذَا نُورٌ مِنْ نُورِي وَاسْكَنْتُهُ فِي سَمَائِي خَلَقْتُهُ مِنْ عَظْمَتِي أَخْرَجْتُهُ مِنْ صُلْبِ نَبِيِّ مِنْ أَنْبِيَائِي أَفْضَلُهُ عَلَيَّ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَأَخْرَجَ مِنْ ذَلِكَ النُّورِ أَيْمَةً يَقُومُونَ بِأَمْرِي يَهْدُونَ إِلَيَّ حَقِّي وَاجْعَلْهُمْ خُلَفَائِي فِي أَرْضِي بَعْدَ انْقِضَاءِ وَحْيِي
- بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۴۳، صفحه ۱۹: تفسير فرات بن إبراهيم مُحَمَّد بن القاسم بن عبيد مَعْنَعًا عَن أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ اللَّيْلَةَ فَاطِمَةُ وَالْقَدْرُ اللَّهُ فَمَنْ عَرَفَ فَاطِمَةَ حَقَّ مَعْرِفَتِهَا فَقَدْ أَدْرَكَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ وَإِنَّمَا سَمَّيْتُ فَاطِمَةَ لِأَنَّ الْخَلْقَ فَطِمُوا عَنْ مَعْرِفَتِهَا
- فضائل الخمسة من الصحاح الستة، جلد ۳، صفحه ۱۲۶
- كنز العمال، جلد ۶، صفحه ۲۱۹ و لفظه: إنما سميت فاطمة لأن الله فطمها وحببها عن النار، قال: أخرجه الديلمي عن أبي هريرة - يعني عن النبي صلى الله عليه (و آله) و سلم (ابن الأثير) في النهاية في مادة بتل قال سميت فاطمة البتول لانقطاعها عن نساء زمانها فضلا و دينا و حسبا (و قيل) لانقطاعها عن الدنيا الي الله تعالي (و قال) عبيدة الهروي (في الغريبين) سميت فاطمة بتولا لانها بتلت عن التنظير.

مقدمه

بی شک حضرت زهرا، سلام الله علیها در میان پیشوایان معصوم علیهم السلام از امتیاز خاصی برخوردار است که با این امتیاز پیشوایان معصوم از رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم گرفته تا امام زمان، عجل الله تعالی فرجه احترام خاصی برای ایشان قائلند و وی را بر خود مقدم می‌دارند. این امتیاز از لابلای آیات و احادیث وارده در معرفی ایشان مشهود است. خداوند در آیات قرآن ایشان را **أُمُّ الْعُلُومِ** و ظرف حقایق قرآن و مقدرات شب قدر می‌داند:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ^۲

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مَبَارَكَةٍ^۳

این آیات به وجود مبارک ایشان تفسیر شده که خداوند خبر می‌دهد، آیات قرآنی در وجود ایشان قرار گرفته و مقدرات بشر، شب‌های قدر در حضور ایشان تنظیم می‌شود و ایشان اولین کسی هستند که از مقدرات بشر زمان آگاه می‌شوند. و ائمه ایشان را **أُمُّ الْأِمَامَةِ**^۴ یعنی مادر

۲- سوره قدر، آیه ۱، إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، ما آن قرآن را در شب قدر نازل کردیم!

۳- سوره دخان، آیه ۳، إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مَبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ، که ما آن را در شبی پر برکت نازل کردیم؛ ما همواره اندازکننده بوده‌ایم!

۴- به منظور روشن شدن نقش فاطمه زهرا سلام الله علیها به عنوان مادر تمام ائمه اطهار علیهم السلام دو سند ارائه می‌گردد:

- زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، ترجمه روحانی، صفحه ۱۵۷: و منه كُنَّاها أُمُّ الْحَسَنِ وَ أُمُّ الْحُسَيْنِ وَ أُمُّ الْمُحَسِّنِ وَ أُمُّ الْأَيْمَمِ وَ أُمُّ أَبِيهَا: كنبه‌های حضرت فاطمه عبارتند از: ام الحسن، ام الحسين، ام المحسن، ام الائمه، و ام ابیها؛
- تفسیر سوره کوثر، از همین نویسنده، صفحات ۵۴ و ۵۶: لغت «أم» که در فارسی به معنی مادر است، در لسان قرآن اصالت عجیبی دارد. أم یعنی مبدأ پیدایش تمام برکات الهی و نعمت‌های خداوند متعال در عالم. خداوند تعالی به حضرت زهرا سلام الله علیها سیمت أمیت داده است. یعنی مادر همه انبیاء، تمام اولیاء، تمام فرشتگان، و مادر هر کس و هر چیز که در عالم هست. معنای أمیت این است که اگر این مادر نبود خداوند تعالی چیزی را خلق نمی‌کرد.

از جمله آیات قرآن کریم که به وجود آن حضرت سلام الله علیها تفسیر شده آیات سوره «قدر» است که خداوند تعالی می‌فرماید: إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ یعنی ما این قرآن را در وجود حضرت زهرا قرار دادیم. لطائف این تعبیرات در ادامه بحث‌هایمان روشن می‌گردد. آیه دیگر در سوره دخان است که خداوند می‌فرماید: إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مَبَارَكَةٍ بر اساس تأویل همین دو آیه شریفه که از ائمه اطهار علیه السلام به ما رسیده است؛ حضرت زهرا سلام الله علیها را به عنوان ظرف برکات الهی معرفی کرده‌اند.

امامت شناخته‌اند. لذا سیمت مادری ایشان به همه ائمه و انبیاء و مؤمنین و مؤمنات محفوظ است. امام‌های معصوم هر کدام به جای فرزند بلاواسطه ایشان شناخته می‌شوند، نه این که نوه یا نتیجه ایشان باشند. به همین مناسبت رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم ایشان را **أمّ آبیها**^۵ دانسته‌اند. مادر ولایت و نبوت و بیت‌الله واقعی ایشان هستند و خانه کعبه به عنوان خانه ایشان احترام یافته و آلا خانه، منهای صاحبخانه حرمت پیدا نمی‌کند. دل هر انسانی که ذره‌ای و یا نمی از دریای محبت و معرفت ایشان داشته باشد، از عذاب الهی بر کنار می‌ماند.

سمیت فاطمه سلام الله علیها لان الناس فطموا عن معرفتها

فقط در تعریف ایشان این حدیث را به صورت ابیاتی سروده و گفته‌اند:

لها جلال لیس فوق جلالها الا جلال الله جل جلاله

و لها نوال لیس فوق نوالها الا نوال الله عم نواله

یعنی برتر از ایشان فقط خدا است.

به همین مناسبت تصمیم گرفتم این وجیزه را در تعریف حالات ایشان بنویسم تا به عنوان یک شناسنامه در اختیار بانوان مؤمنه از دوستان و شیعیان آن حضرت قرارگیرد و ذخیره‌ای برای آخرت حقیر و دوستان آن حضرت باشد.

والسلام علی من اتبع الهدی

محمد علی صالح غفاری

متن عربى خطبة حضرت زهرا، سلام الله عليها

احتجاج فاطمة الزهراء عليه السلام علي القوم لما منعوها فذك و قولها لهم
عند الوفاة بالإمامة ٦ :

رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَنَّهُ لَمَّا أَجْمَعَ أَبُو بَكْرٍ
وَ عُمَرُ عَلَيَّ مَنَعَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ فَذَكَأَ وَ بَلَغَهَا ذَلِكَ لَأْتَتْ خِمَارَهَا عَلَيَّ رَأْسَهَا
وَ اشْتَمَلَتْ بِجِلْبَابِهَا وَ أَقْبَلَتْ فِي لَمَّةٍ مِنْ حَقْدَتِهَا وَ نَسَاءِ قَوْمِهَا تَطَأُ ذُيُولَهَا مَا
تَحْرِمُ مَشِيئَتُهَا مَشِيئَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَتَّى دَخَلَتْ عَلَيَّ أَبُو بَكْرٍ -
وَ هُوَ فِي حَشْدٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ غَيْرِهِمْ فَنَيْطَتْ دُونَهَا مِائَةً فَجَلَسَتْ
ثُمَّ أَتَتْ أَنَّهُ أَجْهَشَ الْقَوْمُ لَهَا بِالْبُكَاءِ فَارْتَجَّ الْمَجْلِسُ ثُمَّ أُمَهَلَتْ هُنَيْئَةً حَتَّى إِذَا
سَكَنَ نَشِيحُ الْقَوْمِ وَ هَدَأَتْ فَوَرْتُهُمْ افْتَتَحَتِ الْكَلَامَ بِحَمْدِ اللَّهِ وَ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ وَ
الصَّلَاةِ عَلَيَّ رَسُولِهِ فَعَادَ الْقَوْمُ فِي بُكَائِهِمْ فَلَمَّا أُمْسَكُوا عَادَتْ فِي كَلَامِهَا فَقَالَتْ
عَلَيْهِ السَّلَامُ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَيَّ مَا أَنْعَمَ وَ لَهُ الشُّكْرُ عَلَيَّ مَا أَلْهَمَ وَ الثَّنَاءُ بِمَا قَدَّمَ مِنْ
عُمُومٍ نَعَمٍ ابْتَدَأَهَا وَ سُبُوحِ آلَاءِ أَسْدَاهَا وَ تَمَامِ مِئِنِ أَوْلَاهَا جَمَّ عَنِ الْإِحْصَاءِ
عَدْدُهَا وَ نَأْيِ عَنِ الْجَزَاءِ أَمْدُهَا وَ تَفَاوَتِ عَنِ الْإِدْرَاكِ أَبْدُهَا وَ نَدْبِهِمْ لِاسْتِرَادَتِهَا

بِالشُّكْرِ لِاتِّصَالِهَا وَاسْتَحْمَدَ إِلَى الْخَلَائِقِ بِاجْزَالِهَا وَتَنَّى بِالذُّبِّ إِلَى امْتَالِهَا وَ
 أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ كَلِمَةً جُعِلَ الْإِخْلَاصُ تَأْوِيلَهَا وَضَمَّنَ
 الْقُلُوبُ مَوْصُولَهَا وَ أَتَارَ فِي التَّفَكُّرِ مَعْقُولَهَا الْمُمْتَنِعُ مِنَ الْأَبْصَارِ رُؤْيَيْتُهُ وَ مِنْ
 الْأَلْسُنِ صِفْتُهُ وَ مِنَ الْأَوْهَامِ كَيْفِيَّتُهُ ابْتَدَعَ الْأَشْيَاءَ لَا مِنْ شَيْءٍ كَانَ قَبْلَهَا وَ أَنْشَأَهَا
 بِلَا احْتِدَاءٍ أُمْنِيَّةً امْتَنَلَهَا كَوْنَهَا بِقُدْرَتِهِ وَ ذَرَأَهَا بِمَشِيئَتِهِ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ مِنْهُ إِلَى
 تَكْوِينِهَا وَ لَا فَايِدَةٍ لَهُ فِي تَصْوِيرِهَا إِلَّا تَثْبِيثًا لِحِكْمَتِهِ وَ تَنْبِيْهًا عَلَي طَاعَتِهِ وَ
 إِظْهَارًا لِقُدْرَتِهِ تَعْبُدًا لِبَرِيَّتِهِ وَ إِعْزَازًا لِدَعْوَتِهِ ثُمَّ جَعَلَ الثَّوَابَ عَلَي طَاعَتِهِ وَ وَضَعَ
 الْعِقَابَ عَلَي مَعْصِيَّتِهِ ذِيَادَةً لِعِبَادِهِ مِنْ تَقَمُّنِهِ وَ حِيَاشَةً لَهُمْ إِلَى جَنَّتِهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّ
 أَبِي مُحَمَّدًا عَبْدَهُ وَ رَسُولَهُ اخْتَارَهُ قَبْلَ أَنْ أُرْسَلَهُ وَ سَمَّاهُ قَبْلَ أَنْ اجْتَبَاهُ وَ اصْطَفَاهُ
 قَبْلَ أَنْ ابْتَعَثَهُ إِذِ الْخَلَائِقُ بِالْغَيْبِ مَكْنُونَةٌ وَ بَسْتَرِ الْأَهَاوِيلِ مَصُونَةٌ وَ بِنَهَايَةِ الْعَدَمِ
 مَقْرُونَةٌ عَلِمًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِمَآيِلِ الْأُمُورِ وَ إِحَاطَةَ بِحَوَادِثِ الدُّهُورِ وَ مَعْرِفَةَ
 بِمَوَاقِعِ الْمَقْدُورِ ابْتَعَثَهُ اللَّهُ إِثْمَامًا لِأَمْرِهِ وَ عَزِيمَةً عَلَي إِمْضَاءِ حُكْمِهِ وَ إِفْعَادًا لِمَقَادِيرِ
 حَتْمِهِ فَرَأَى الْأُمَّمَ فِرْقًا فِي أَدْيَانِهَا عَكْفًا عَلَي نِيرَانِهَا عَابِدَةً لِأَوْثَانِهَا مُنْكَرَةً لِلَّهِ مَعَ
 عِرْفَانِهَا فَأَنَارَ اللَّهُ بِأَبِي مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ ظُلْمَهَا وَ كَشَفَ عَنِ
 الْقُلُوبِ بُهْمَهَا وَ جَلَّى عَنِ الْأَبْصَارِ غُمَّهَا وَ قَامَ فِي النَّاسِ بِالْهُدَايَةِ فَأَثَقَدَهُمْ مِنْ
 الْعَوَايَةِ وَ بَصَّرَهُمْ مِنَ الْعَمَايَةِ وَ هَدَاهُمْ إِلَى الدِّينِ الْقَوِيمِ وَ دَعَاهُمْ إِلَى الطَّرِيقِ
 الْمُسْتَقِيمِ ثُمَّ قَبَضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ قَبْضَ رَافَةِ وَ اخْتِيَارِ وَ رَغْبَةٍ وَ إِيْتَارِ فَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ مِنْ تَعَبِ هَذِهِ الدَّارِ فِي رَاحَةٍ قَدْ حُفَّ بِالْمَلَائِكَةِ الْأَبْرَارِ وَ
 رِضْوَانِ الرَّبِّ الْعَفَّارِ وَ مُجَاوَرَةِ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ صَلَّى اللَّهُ عَلَي أَبِي نَبِيِّهِ وَ أَمِينِهِ عَلَي

الْوَحْيِ وَ خَيْرَتِهِ مِنْ الْخَلْقِ وَ صَفِيهِ وَ رَضِيهِ وَ السَّلَامُ عَلَيْهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ
ثُمَّ التَّفَتَّتْ إِلَى أَهْلِ الْمَجْلِسِ وَ قَالَتْ أَنْتُمْ عِبَادَ اللَّهِ نُصِبُ أَمْرِهِ وَ نَهْيِهِ وَ حَمَلَةُ
دِينِهِ وَ وَحْيِهِ وَ أَمْنَاءُ اللَّهِ عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ وَ بُلْعَاؤُهُ إِلَيَّ الْأُمَمِ زَعِيمٌ حَقٌّ لَهُ فِيكُمْ وَ
عَهْدٌ قَدَمُهُ إِلَيْكُمْ وَ بَقِيَّةُ اسْتِخْلَافِهَا عَلَيْكُمْ كِتَابُ اللَّهِ النَّاطِقُ وَ الْقُرْآنُ الصَّادِقُ وَ
التُّورُ السَّاطِعُ وَ الضِّيَاءُ اللَّامِعُ بَيِّنَةٌ بِصَائِرِهِ مُنْكَشِفَةٌ سَرَائِرُهُ مُتَجَلِّيَةٌ ظَوَاهِرُهُ مُعْتَبَطَةٌ
بِهِ أَشْيَاعُهُ قَائِدٌ إِلَى الرِّضْوَانِ أَتْبَاعُهُ مُؤَدُّ إِلَى التَّجَاةِ اسْتِمَاعُهُ بِهِ تَنَالُ حُجَجُ اللَّهِ
الْمُنَوَّرَةُ وَ عَزَائِمُهُ الْمُفَسَّرَةُ وَ مَحَارِمُهُ الْمُحَدَّرَةُ وَ بَيِّنَاتُهُ الْجَالِيَّةُ وَ بَرَاهِينُهُ الْكَافِيَّةُ وَ
فَضَائِلُهُ الْمُنْدُوبَةُ وَ رُخْصُهُ الْمَوْهُوبَةُ وَ شَرَائِعُهُ الْمَكْتُوبَةُ فَجَعَلَ اللَّهُ الْإِيمَانَ تَطْهِيراً
لَكُمْ مِنَ الشُّرْكِ وَ الصَّلَاةَ تَنْزِيهاً لَكُمْ عَنِ الْكِبْرِ وَ الزَّكَاةَ تَزْكِيَةً لِلنَّفْسِ وَ نَمَاءً فِي
الرِّزْقِ وَ الصِّيَامَ تَثْبِيثاً لِلْإِخْلَاصِ وَ الْحَجَّ تَشْيِيداً لِلدِّينِ وَ الْعَدْلَ تَنْسِيْقاً لِلْقُلُوبِ وَ
طَاعَتَنَا نِظَاماً لِلْمِلَّةِ وَ إِمَامَتَنَا أَمَاناً لِلْفِرْقَةِ وَ الْجِهَادَ عِزّاً لِلْإِسْلَامِ وَ الصَّبْرَ مَعُونَةً
عَلَيَّ اسْتِيْجَابَ الْأَجْرِ وَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ مَصْلَحَةً لِلْعَامَّةِ وَ بَرَّ الْوَالِدَيْنِ وَقَايَةً مِنْ
السُّخْطِ وَ صِلَةَ الْأَرْحَامِ مَنَسَاةً فِي الْعُمُرِ وَ مَنَامَةً لِلْعَدَدِ وَ الْفِصَاصَ حَقْنًا لِلدَّمَاءِ وَ
الْوَفَاءَ بِالْتَّذْرِ تَعْرِيزاً لِلْمَغْفِرَةِ وَ تَوْفِيَةَ الْمَكَائِيلِ وَ الْمَوَازِينَ تَعْيِيراً لِلْبَخْسِ وَ التَّهْيِ
عَنْ شَرْبِ الْحَمْرِ تَنْزِيهاً عَنِ الرَّجْسِ وَ اجْتِنَابَ الْقَذْفِ حِجَاباً عَنِ اللَّعْنَةِ وَ تَرْكَ
السَّرْقَةِ إِجَاباً لِلْعِفَّةِ وَ حَرَمَ اللَّهُ الشُّرْكَ إِخْلَاصاً لَهُ بِالرُّبُوبِيَّةِ فَاتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَ
لَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ - وَ أَطِيعُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَ نَهَاكُمْ عَنْهُ فَإِنَّهُ إِئْمَا
يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ.

ثُمَّ قَالَتْ أَيُّهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنِّي فَاطِمَةٌ وَأَبِي مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 أَقُولُ عَوْدًا وَبَدْوًا وَلَا أَقُولُ مَا أَقُولُ غَطًّا وَلَا أَفْعَلُ مَا أَفْعَلُ شَطَطًا - لَقَدْ جَاءَكُمْ
 رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ فَإِنْ
 تَعَزَّوهُ وَتَعَرَّفُوهُ تَجَدُّوهُ أَبِي دُونَ نِسَائِكُمْ - وَأَخَا ابْنَ عَمِّي دُونَ رَجَالِكُمْ وَنَعْمَ
 الْمَعزَى إِلَيْهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَبَلَغَ الرِّسَالَةَ صَادِعًا بِالذِّارَةِ مَائِلًا عَنْ
 مَدْرَجَةِ الْمُشْرِكِينَ ضَارِبًا ثَبَجَهُمْ آخِذًا بِأَكْظَامِهِمْ دَاعِيًا إِلَيَّ سَبِيلَ رَبِّي بِالْحِكْمَةِ وَالْ
 الْمُوعِظَةِ الْحَسَنَةِ يَكْسِرُ الْأَصْنَامَ وَيَنْكُتُ الْهَامَ حَتَّى الْهَزَمَ الْجَمْعُ وَوَلَّوْا الدُّبْرَ
 حَتَّى تَقْرَى اللَّيْلُ عَنْ صُبْحِهِ وَأَسْفَرَ الْحَقُّ عَنْ مَحْضِهِ وَنَطَقَ زَعِيمُ الدِّينِ وَ
 حَرَسَتْ شَقَاشِقُ الشَّيَاطِينِ وَطَاحَ وَشَيْطُ التَّفَاقِ وَانْحَلَّتْ عُقْدُ الْكُفْرِ وَالشَّقَاقِ وَ
 فَهَّتُمْ بِكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ فِي نَفَرٍ مِنَ الْبَيْضِ الْخِمَاصِ وَكُنْتُمْ عَلَيَّ شِفَا حُفْرَةٍ مِنَ
 النَّارِ مَذَقَةَ الشَّارِبِ وَنَهْزَةَ الطَّامِعِ وَقَبْسَةَ الْعَجْلَانَ وَمَوْطِئَ الْأَقْدَامِ تَشْرِبُونَ
 الطَّرِيقَ وَتَقْتَاتُونَ الْقِدَّةَ أَذِلَّةً حَاسِسِينَ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمْ النَّاسُ مِنْ حَوْلِكُمْ
 فَأَتَقَدَّكُمْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ اللَّيْتِيَا وَالتِّي وَ
 بَعْدَ أَنْ مَنَى بِهِمِ الرِّجَالِ وَذُؤْبَانَ الْعَرَبِ وَمَرَدَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ كُلِّمَا أَوْقَدُوا نَارًا
 لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ أَوْ نَجَّمَ قَرْنُ الشَّيْطَانِ أَوْ فَعَرَتْ فَاغِرَةٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَذَفَ
 أَحَاهُ فِي لَهَوَاتِهَا فَلَا يَنْكَفِي حَتَّى يَطَّأَ جَنَاحَهَا بِأَحْمَصِهِ وَيُخْمِدَ لَهَبَهَا بِسَيْفِهِ
 مَكْدُودًا فِي ذَاتِ اللَّهِ مُجْتَهِدًا فِي أَمْرِ اللَّهِ قَرِيبًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ سَيِّدًا فِي أَوْلِيَاءِ اللَّهِ
 مُشْمَرًا نَاصِحًا مُجَدِّدًا كَادِحًا لَا تَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَائِمٌ وَأَنْتُمْ فِي رَفَاهِيَةِ مِنَ
 الْعَيْشِ وَادِعُونَ فَاكِهِونَ آمِنُونَ تَتَرَبَّصُونَ بِنَا الدَّوَابِرِ وَتَتَوَكَّفُونَ الْأَخْبَارَ وَتُنْكَصُونَ

عِنْدَ النَّزَالِ وَ تَفِرُّونَ مِنَ الْقِتَالِ فَلَمَّا اخْتَارَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ دَارَ اُنْبِيَائِهِ وَ مَاوِي اَصْفِيَاءِهِ
ظَهَرَ فِيكُمْ حَسَكَةُ التَّفَاقِ وَ سَمَلَ جَلْبَابِ الدِّينِ وَ نَطَقَ كَاظِمُ الْعَاوِينَ وَ نَبَغَ خَامِلُ
الْاَقْلِينَ وَ هَدَرَ فَنِيقُ الْمُبْطِلِينَ - فَحَطَرَ فِي عَرَصَاتِكُمْ وَ اَطْلَعَ الشَّيْطَانُ رَاسَهُ مِنْ
مَعْرَزِهِ هَاتِفًا بِكُمْ فَالْفَاكُمُ لِذَعْوَتِهِ مُسْتَجِيبِينَ وَ لِلْعِزَّةِ فِيهِ مُلَاحِظِينَ ثُمَّ اسْتَنْهَضَكُمْ
فَوَجَدَكُمْ خِفَافًا وَ اَحْمَشَكُمْ فَالْفَاكُمُ غِضَابًا فَوَسَمْتُمْ غَيْرَ اِبْلِكُمْ وَ وَرَدْتُمْ غَيْرَ
مَشْرَبِكُمْ هَذَا وَ الْعَهْدُ قَرِيبٌ وَ الْكَلِمُ رَحِيبٌ وَ الْجِرْحُ لَمَّا يَنْدَمِلُ وَ الرَّسُولُ لَمَّا
يُقْبِرُ اِبْتِدَارًا زَعَمْتُمْ خَوْفَ الْفِتْنَةِ اِلَّا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَ اِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ
بِالْكَافِرِينَ فَهَيْهَاتَ مِنْكُمْ وَ كَيْفَ بِكُمْ وَ اَيُّ تَوْفُكُونَ وَ كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَ اَظْهَرِكُمْ؟ -
اُمُورُهُ ظَاهِرَةٌ وَ اَحْكَامُهُ زَاهِرَةٌ وَ اَعْلَامُهُ بَاهِرَةٌ وَ زَوَاجِرُهُ لَائِحَةٌ وَ اَوَامِرُهُ وَاَضِحَةٌ
وَ قَدْ خَلَفْتُمُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ اَوْ رَغْبَةً عَنْهُ تُرِيدُونَ اَمْ بَعِيْرَهُ تَحْكُمُونَ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ
بَدَلًا وَ مَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ثُمَّ
لَمْ تَلْبَثُوا اِلَّا رِيْثَ اَنْ تَسْكُنَ نَفْسُهَا وَ يُسَلِّسَ قِيَادَهَا ثُمَّ اَخَذْتُمْ تُورُونَ وَقَدَّتْهَا وَ
تُهَيِّجُونَ جَمْرَتَهَا وَ تَسْتَجِيبُونَ لِهَتَافِ الشَّيْطَانِ الْعَوِيِّ وَ اِطْفَاءِ اَنْوَارِ الدِّينِ الْجَلِيِّ وَ
اِهْمَادِ سُنَنِ النَّبِيِّ الصَّفِيِّ تُسِرُّونَ حَسَوًا فِي اِرْتِعَاءٍ - وَ تَمْشُونَ لِاَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ فِي
الْحَمْرَةِ وَ الضَّرَاءِ وَ نَصْبِرُ مِنْكُمْ عَلَيِّ مِثْلَ حَزِّ الْمُدِيِّ وَ وَحْزِ السَّنَانِ فِي الْحَشَا وَ
اَنْتُمْ الْاَنَ تَرْعَمُونَ اَنْ لَّا اِرْثَ لَنَا اَوْ فَحْكُمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْعُونَ وَ مَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ
حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ اَوْ فَلَا تَعْلَمُونَ؟ بَلِي قَدْ تَجَلَّى لَكُمْ كَالشَّمْسِ الضَّاحِيَةِ اَنْى اِبْنَتُهُ
اِيْهَا الْمُسْلِمُونَ اَوْ اَغْلَبُ عَلَيِّ اِرْثِي يَا اِبْنَ اَبِي قُحَافَةَ اَوْ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَرِثُ اَبَاكَ وَ
لَا اَرِثُ اَبِي لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا فَرِيًّا اَوْ فَعَلِي عَمْدٍ تَرَكْتُمْ كِتَابَ اللَّهِ وَ نَبَذْتُمُوهُ وَرَاءَ

ظُهُورِكُمْ إِذْ يَقُولُ وَ وَرَثَ سُلَيْمَانَ دَاوُدَ وَ قَالَ فِيمَا افْتَصَّ مِنْ حَبْرِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا إِذْ قَالَ - فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرْتِنِي وَ يَرِثُ مِنِّي آلَ يَعْقُوبَ وَ قَالَ وَ أُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ قَالَ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ وَ قَالَ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْأَقْرَبِينَ وَ الْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَي الْمُتَّقِينَ - وَ زَعَمْتُمْ أَنْ لَا حُظُوةَ لِي وَ لَا أُرثَ مِنْ أَبِي وَ لَا رَحِمَ بَيْنَنَا أَ فَخَصَّكُمُ اللَّهُ بِآيَةٍ أَخْرَجَ أَبِي مِنْهَا أَمْ هَلْ تَقُولُونَ إِنْ أَهْلَ مِلَّتَيْنِ لَا يَتَوَارَثَانِ أَوْ لَسْتُ أَنَا وَ أَبِي مِنْ أَهْلِ مِلَّةٍ وَاحِدَةٍ أَمْ أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِخُصُوصِ الْقُرْآنِ وَ عُمُومِهِ مِنْ أَبِي وَ ابْنِ عَمِّي فَدُونُكُمَا مَخْطُومَةٌ مَرْحُومَةٌ تَلْقَاكَ يَوْمَ حَشْرِكَ فَنَعْمَ الْحَكَمُ اللَّهُ وَ الزَّعِيمُ مُحَمَّدٌ وَ الْمَوْعِدُ الْقِيَامَةُ وَ عِنْدَ السَّاعَةِ يَخْسِرُ الْمُبْطِلُونَ وَ لَا يَنْفَعُكُمْ إِذْ تَنْدُمُونَ وَ لِكُلِّ نَبِيٍّ مُسْتَقَرٌّ وَ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ... مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَ يَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ثُمَّ رَمَتْ بَطْرَفَهَا نَحْوَ الْأَنْصَارِ فَقَالَتْ يَا مَعْشَرَ النَّفِيبَةِ وَ أَعْضَادَ الْمِلَّةِ وَ حَضَنَةَ الْإِسْلَامِ مَا هَذِهِ الْعَمِيْزَةُ فِي حَقِّي وَ السِّنَّةُ عَن ظُلَامَتِي؟ أَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَبِي يَقُولُ الْمَرْءُ يُحْفَظُ فِي وُلْدِهِ سِرْعَانَ مَا أَحَدْتُمْ وَ عَجْلَانَ ذَا إِهَالَةٍ وَ لَكُمْ طَاقَةٌ بِمَا أَحَاوِلُ وَ قُوَّةٌ عَلَيَّ مَا أَطْلُبُ وَ أَزَاوِلُ أَ تَقُولُونَ مَاتَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَخَطَبُ جَلِيلٌ اسْتَوْسَعَ وَهْنُهُ وَ اسْتَنْهَرَ فَتَقَهُ وَ انْفَتَقَ رَتْقَهُ وَ أَظْلَمَتِ الْأَرْضُ لِعَيْبَتِهِ وَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ انْتَشَرَتِ النَّجُومُ لِمُصِيبَتِهِ وَ أَكَدَتِ الْأَمَالَ وَ حَشَعَتِ الْجِبَالَ وَ أَضْيَعَ الْحَرِيمَ وَ أَزِيلَتِ الْحُرْمَةَ عِنْدَ مَمَاتِهِ فَتَنُوكَ وَ اللَّهُ النَّازِلَةُ الْكُبْرَى وَ الْمُصِيبَةُ الْعُظْمَى لَا مِثْلَهَا نَازِلَةٌ وَ لَا بَائِقَةٌ عَاجِلَةٌ أُعْلِنَ بِهَا كِتَابُ اللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ فِي أُنْفِيَّتِكُمْ وَ فِي مُمَسَاكِمِ وَ

مُصَبِّحِكُمْ يَهْتَفُ فِي أُفَيْتِكُمْ هُتَافاً وَ صُرَاخاً وَ تِلَاوَةً وَ إِحْنَاناً وَ لَقَبَهُ مَا حَلَّ
بِأَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ حُكْمٌ فَضْلٌ وَ قَضَاءٌ حَتْمٌ - وَ مَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ
قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَ فَنُ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَيَّ أَعْقَابِكُمْ وَ مَنْ يَنْقَلِبْ عَلَيَّ عَقْبَيْهِ فَلَنْ
يُضِرَّ اللَّهُ شَيْئاً وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ إِيَّهَا بَنِي قَيْلَةَ أَ أَهْضَمُ تُرَاثُ أَبِي - وَ أَنْتُمْ
بِمِرْأِي مِئِي وَ مَسْمَعٍ وَ مُنْتَدِي وَ مَجْمَعٍ تَلْبَسُكُمْ الدَّعْوَةُ وَ تَشْمَلُكُمْ الْخَيْرَةُ وَ أَنْتُمْ
ذَوُو الْعَدَدِ وَ الْعُدَّةِ وَ الْأَدَاةِ وَ الْقُوَّةِ وَ عِنْدَكُمْ السَّلَاحُ وَ الْجَنَّةُ تُؤَافِيكُمْ الدَّعْوَةُ فَلَا
تُجِيبُونَ وَ تَأْتِيكُمْ الصَّرْحَةُ فَلَا تُعِيشُونَ وَ أَنْتُمْ مَوْصُوفُونَ بِالْكَفَاحِ مَعْرُوفُونَ بِالْخَيْرِ
وَ الصَّلَاحِ وَ التُّحْبَةُ الَّتِي انْتُخِبْتَ وَ الْخَيْرَةُ الَّتِي اخْتِيرْتَ فَاتَلْتُمُ الْعَرَبَ وَ تَحْمَلْتُمُ
الْكَدَّ وَ التَّعَبَ وَ نَاطَحْتُمُ الْأُمَّمَ وَ كَافَحْتُمُ الْبُهَمَ لَا نَبْرَحُ أَوْ تَبْرَحُونَ نَأْمُرُكُمْ
فَتَأْتَمِرُونَ حَتَّى إِذَا دَارَتْ بِنَا رَحِي الْإِسْلَامِ وَ دَرَّ حَلَبُ الْأَيَّامِ وَ خَضَعَتْ ثُعْرَةُ
الشَّرْكِ وَ سَكَتَتْ فَوْرَةُ الْإِفْكِ وَ حَمَدَتْ نِيرَانُ الْكُفْرِ وَ هَدَّاتُ دَعْوَةِ الْهَرَجِ وَ
اسْتَوْسَقَ نِظَامُ الدِّينِ فَأَنِّي حَرِئْتُ بَعْدَ الْبَيَانِ وَ أَسْرَرْتُمْ بَعْدَ الْإِعْلَانِ وَ نَكَصْتُمْ بَعْدَ
الْإِقْدَامِ وَ أَشْرَكْتُمْ بَعْدَ الْإِيْمَانِ إِلَّا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكْتُوا أَيْمَانَهُمْ وَ هَمُّوا بِإِخْرَاجِ
الرَّسُولِ وَ هُمْ بِدَوْكُمُ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَ تَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ -
أَلَا وَ قَدْ أَرَى أَنْ قَدْ أَحْلَدْتُمْ إِلَيَّ الْخَفْضِ - وَ أَبْعَدْتُمْ مَنْ هُوَ أَحَقُّ بِالْبَسْطِ وَ
الْقَبْضِ وَ حَلَوْتُمْ بِالِدَّعَةِ وَ نَجَوْتُمْ مِنَ الضِّيقِ بِالسَّعَةِ فَمَجَجْتُمْ مَا وَعَيْتُمْ وَ دَسَعْتُمْ
الَّذِي تَسَوَّغْتُمْ فَإِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً فَإِنَّ اللَّهَ لَعَنَى حَمِيدٌ أَلَا وَ
قَدْ قُلْتُ مَا قُلْتُ هَذَا عَلَيَّ مَعْرِفَةٍ مِئِي بِالْخَذَلَةِ الَّتِي خَامَرْتُمْ وَ الْعُدْرَةَ الَّتِي
اسْتَشَعَرْتُمُهَا قُلُوبُكُمْ وَ لَكِنَّهَا فَيْضَةُ النَّفْسِ وَ نَفْتَةُ الْعَيْظِ وَ حَوْرُ الْقَنَاةِ وَ بَنَّةُ الصِّدْرِ وَ

تَقْدِمَةُ الْحُجَّةِ فَدُونَكُمْوَمَا فَاحْتَقِبُوهَا دَبْرَةَ الظَّهْرِ نَقَبَةَ الْحُفِّ بِأَقْبَةِ الْعَارِ مَوْسُومَةً
بِعَضْبِ الْجَبَّارِ وَ سَنَارِ الْأَبَدِ مَوْسُومَةً بِنَارِ اللَّهِ الْمُوقَدَةِ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَيِ الْأَفْتِدَةِ
فَبِعَيْنِ اللَّهِ مَا تَفْعَلُونَ وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ وَ أَنَا ابْنَةُ نَذِيرٍ لَكُمْ
بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَاعْمَلُوا إِنَّا عَامِلُونَ وَ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ فَاجَابَهَا أَبُو
بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ وَ قَالَ يَا بَنْتَ رَسُولِ اللَّهِ لَقَدْ كَانَ أَبُوكَ بِالْمُؤْمِنِينَ عَطُوفًا
كَرِيمًا رَءُوفًا رَحِيمًا وَ عَلَيِ الْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا وَ عِقَابًا عَظِيمًا إِنُّ عَزَوْتَاهُ وَ جَدَّتَاهُ
أَبَاكَ دُونَ النِّسَاءِ وَ أَخَا إِيْلِكَ دُونَ الْأَخِلَاءِ آثَرُهُ عَلَيِ كُلِّ حَمِيمٍ وَ سَاعَدَهُ فِي كُلِّ
أَمْرٍ جَسِيمٍ لَا يُحِبُّكُمْ إِلَّا سَعِيدٌ وَ لَا يُبْغِضُكُمْ إِلَّا شَقِيٌّ بَعِيدٌ فَأَنْتُمْ عِترَةُ رَسُولِ اللَّهِ
الطَّيِّبُونَ الْخَيْرَةُ الْمُتَّجِبُونَ عَلَيِ الْخَيْرِ أَدَلَّتْنَا وَ إِلَيِ الْجَنَّةِ مَسَالِكُنَا وَ أَنْتِ يَا خَيْرَةَ
النِّسَاءِ وَ ابْنَةَ خَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ صَادِقَةٌ فِي قَوْلِكَ سَابِقَةٌ فِي وَفُورِ عَقْلِكَ غَيْرُ مَرْدُودَةٍ
عَنْ حَقِّكَ وَ لَا مَصْدُودَةٍ عَنْ صِدْقِكَ وَ اللَّهُ مَا عَدَوْتُ رَأَى رَسُولِ اللَّهِ وَ لَا عَمِلْتُ
إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ الرَّائِدُ لَا يَكْذِبُ أَهْلَهُ- وَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَ كَفَيْ بِهٍ شَهِيدًا أَنِّي سَمِعْتُ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ يَقُولُ نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورَثُ ذَهَبًا وَ
لَا فِضَّةً وَ لَا دَارًا وَ لَا عَقَارًا وَ إِنَّمَا نُورَثُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ الْعِلْمَ وَ التُّبُوَّةَ وَ مَا
كَانَ لَنَا مِنْ طُعْمَةٍ فَلَوْلِي الْأَمْرُ بَعْدَنَا أَنْ يَحْكُمَ فِيهِ بِحُكْمِهِ وَ قَدْ جَعَلْنَا مَا حَاوَلْتِهِ
فِي الْكُرَاعِ وَ السَّلَاحِ يُقَاتِلُ بِهَا الْمُسْلِمُونَ وَ يُجَاهِدُونَ الْكُفَّارَ وَ يُجَالِدُونَ الْمَرْدَةَ
الْفُجَّارَ وَ ذَلِكَ بِإِجْمَاعِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ أَنْفِرْ بِهِ وَ حُدِي وَ لَمْ أُسْتَبَدَّ بِمَا كَانَ الرَّأْيُ
عِنْدِي وَ هَذِهِ حَالِي وَ مَالِي هِيَ لَكَ وَ بَيْنَ يَدَيْكَ- لَا تُزَوِّي عَنكَ وَ لَا نَدَّخِرُ دُونَكَ
وَ إِنَّكَ وَ أَنْتِ سَيِّدَةُ أُمَّةٍ أَبِيكَ وَ الشَّجَرَةَ الطَّيِّبَةَ لِبَنِيكَ لَا نَدْفَعُ مَا لَكَ مِنْ فَضْلِكَ وَ

لَا يُوضَعُ فِي فَرْعِكَ وَأَصْلِكَ حُكْمُكَ نَافِذٌ فِيمَا مَلَكَتْ يَدَايَ فَهَلْ تُرَيْنَ أَنْ أُخَالِفَ
فِي ذَلِكَ أَبَاكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ؟ - فَقَالَتْ عَلَيْهَا السَّلَامُ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا
كَانَ أَبِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَنْ كِتَابِ اللَّهِ صَادِقًا وَلَا
لِأَحْكَامِهِ مُخَالِفًا بَلْ كَانَ يَتَّبِعُ أَثَرَهُ وَيَقْفُو سُورَهُ أَفَتَجْمَعُونَ إِلَيَّ الْعُدْرَ اعْتِلَالًا عَلَيْهِ
بِالزُّورِ وَهَذَا بَعْدَ وَقَاتِهِ شَبِيهٌ بِمَا بُغِيَ لَهُ مِنَ الْعَوَائِلِ فِي حَيَاتِهِ هَذَا كِتَابُ اللَّهِ
حَكَمًا عَدْلًا وَنَاطِقًا فَصْلًا يَقُولُ - يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَيَقُولُ وَوَرِثَ
سُلَيْمَانَ دَاوُدَ وَبَيْنَ عَزَّ وَجَلَّ فِيمَا وَزَعَّ مِنَ الْأُقْسَاطِ وَشَرَعَ مِنَ الْفَرَائِضِ وَالْ
أَمِيرَاتِ - وَآبَاحَ مِنْ حَظِّ الذُّكْرَانِ وَالْإِنَاثِ مَا أَرَاكَ بِهِ عِلَّةَ الْمُبْطِلِينَ وَأَزَالَ
التَّنْظِيَّ وَالشُّبُهَاتِ فِي الْعَابِرِينَ كَلَّا بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ
الْمُسْتَعَانُ عَلَيَّ مَا تَصِفُونَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَتْ ابْنَتُهُ
مَعْدِنُ الْحِكْمَةِ وَمَوْطِنُ الْهُدَى وَالرَّحْمَةِ وَرُكْنُ الدِّينِ وَعَيْنُ الْحُجَّةِ لَا أَعُدُّ
صَوَابِكَ وَلَا أَنْكِرُ خِطَابَكَ هَوْلَاءِ الْمُسْلِمُونَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ قَلَدُونِي مَا تَقَلَّدْتُ - وَ
بِاتِّفَاقٍ مِنْهُمْ أَخَذْتُ مَا أَخَذْتُ غَيْرَ مُكَابِرٍ وَلَا مُسْتَبِدٍّ وَلَا مُسْتَأْثِرٍ وَهُمْ بِذَلِكَ
شُهُودٌ فَالْتَفَتَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى النَّاسِ وَقَالَتْ مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ الْمُسْرِعَةَ
إِلَيَّ قِيلَ الْبَاطِلِ الْمُعْضِيَةِ عَلَيَّ الْفِعْلِ الْقَبِيحِ الْخَاسِرِ أَفَلَا تَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَيَّ
قُلُوبَ أَقْفَالِهَا؟ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَيَّ قُلُوبِكُمْ مَا أَسَأْتُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ - فَأَخَذَ بِسَمْعِكُمْ وَ
أَبْصَارِكُمْ وَلَبَسَ مَا تَأَوَّلْتُمْ وَسَاءَ مَا بِهِ أَشْرْتُمْ وَشَرُّ مَا مِنْهُ اعْتَضْتُمْ لِتَجِدُنَّ وَاللَّهُ
مَحْمِلُهُ ثَقِيلًا وَغَبَّهُ وَبَيَّلًا إِذَا كُشِفَ لَكُمْ الْغِطَاءُ وَبَانَ مَا وَرَاءَهُ الضَّرَاءُ وَبَدَا

لَكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَحْتَسِبُونَ وَ حَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ - ثُمَّ عَظَّمَتْ عَلَيَّ
قَبْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَالَتْ:

قَدْ كَانَ بَعْدَكَ أَبَاءٌ وَهَيْبَةٌ لَوْ كُنْتَ شَاهِدَهَا لَمْ تَكْثُرِ الْخَطْبُ
إِنَّا فَقَدْنَاكَ فَقَدَ الْأَرْضِ وَإِبِلَهَا وَ احْتَلَّ قَوْمُكَ فَاشْهَدَهُمْ وَ قَدْ نَكَبُوا
وَ كُلُّ أَهْلٍ لَهُ قُرْبِي وَ مَنْزِلَةٌ عِنْدَ الْإِلَهِ عَلَيَّ الْأَدْيِينَ مُقْتَرِبُ
أَبَدَتْ رِجَالٌ لَنَا نَجْوِي صُدُورِهِمْ لَمَّا مَضَيْتَ وَ حَالَتْ دُونَكَ التُّرْبُ
تَجَهَّمْنَا رِجَالٌ وَ اسْتُخِفَّ بِنَا لَمَّا فُقِدْتَ وَ كُلُّ الْأَرْضِ مُعْتَصَبُ
وَ كُنْتَ بَدْرًا وَ نُورًا يُسْتَضَاءُ بِهِ عَلَيْكَ يَنْزِلُ مِنْ ذِي الْعِزَّةِ الْكُتُبُ
وَ كَانَ جَبْرَيْلُ بِالْآيَاتِ يُؤَسِّنَا فَقَدْ فُقِدْتَ وَ كُلُّ الْخَيْرِ مُحْتَجِبُ
فَلَيْتَ قَبْلَكَ كَانَ الْمَوْتُ صَادَفَنَا لَمَّا مَضَيْتَ وَ حَالَتْ دُونَكَ الْكُتُبُ
إِنَّا رُزِينَا بِمَا لَمْ يُرَزْ ذُو شَجِن مِنْ الْبَرِيَّةِ لَا عَجَمَ وَ لَا عَرَبُ
سَيَعْلَمُ الْمُتَوَلَّى ظُلْمَ حَامَتْنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنِّي سَوْفَ يَنْقَلِبُ
ضَاقَتْ عَلَيَّ بِلَادٌ بَعْدَ مَا رَحِبَتْ وَ سِيمَ سِبْطِكَ خَسْفًا فِيهِ لِي نَصَبُ

ثُمَّ انْكَفَأَتْ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَوَقَّعُ رُجُوعَهَا إِلَيْهِ وَ
يَتَطَّلَعُ طُلُوعَهَا عَلَيْهِ فَلَمَّا اسْتَقَرَّتْ بِهَا الدَّارُ قَالَتْ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا

ابنِ أَبِي طَالِبٍ اشْتَمَلَتْ شَمْلَةَ الْجَنِينِ وَ قَعَدَتْ حُجْرَةَ الظَّنِينِ نَقَضَتْ قَادِمَةَ الْأَجْدَلِ
فَخَانَكَ رِيشُ الْأَعْزَلِ هَذَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ يَبْتَزْنِي نَحْلَةَ أَبِي وَ بُلْعَةَ ابْنِي لَقَدْ أَجْهَرَ
فِي خِصَامِي وَ الْفَيْتَهُ أَلَدَّ فِي كَلَامِي حَتَّى حَبَسْتَنِي قَيْلَةَ نَصْرَهَا وَ الْمُهَاجِرَةَ وَ صَلَهَا
وَ غَضَّتِ الْجَمَاعَةَ دُونِي طَرْفَهَا فَلَا دَافِعَ وَ لَا مَانِعَ خَرَجْتُ كَاظِمَةً وَ عُدْتُ رَاغِمَةً
أَضْرَعْتُ خَدَّكَ يَوْمَ أَضَعْتَ خَدَّكَ افْتَرَسْتَ الذَّنَابَ وَ افْتَرَشْتَ التُّرَابَ مَا كَفَفْتُ
قَائِلًا وَ لَا أَعْنَيْتُ طَائِلًا وَ لَا خِيَارَ لِي لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَيْئَتِي وَ دُونَ ذَلَّتِي عَدِيرِي
اللَّهُ مِنْهُ عَادِيًا وَ مِنْكَ حَامِيًا وَيْلَايَ فِي كُلِّ شَارِقٍ وَيْلَايَ فِي كُلِّ غَارِبٍ مَاتَ
الْعَمْدُ وَ وَهَنَ الْعَضُدُ شَكُوَايَ إِلَيَّ أَبِي وَ عَدُوَايَ إِلَيَّ رَبِّي اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَشَدُّ قُوَّةً وَ
حَوْلًا وَ أَحَدٌ بَأْسًا وَ تَنْكِيلًا .

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا وَيْلَ لَكَ بَلِ الْوَيْلُ لِشَانِكَ ثُمَّ نَهَى عَنْ
وَجْدِكَ يَا ابْنَةَ الصَّفْوَةِ وَ بَقِيَّةَ التُّبُوَّةِ فَمَا وَبَيْتُ عَنْ دِينِي وَ لَا أَحْطَأْتُ مَقْدُورِي فَإِنْ
كُنْتُ تُرِيدِينَ الْبُلْعَةَ فَرَزَقُكَ مَضْمُونٌ وَ كَفَيْلُكَ مَأْمُونٌ وَ مَا أَعَدَّ لَكَ أَفْضَلَ مِمَّا قُطِعَ
عَنْكَ فَاحْتَسِبِي اللَّهَ فَقَالَتْ حَسْبِيَ اللَّهُ وَ أَمْسَكَتُ .

تا این جا سخنرانی آن حضرت و شکایت او به مولی، سلام الله علیه خاتمه پیدا می کند.

اهداف حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها از ایراد خطبه

لازم است بدانیم، اولاً اعتراض آن حضرت به ابوبکر و مسلمانان، تنها فقط غصب فدک نبود، اگر چه ظاهراً به بهانه غصب فدک به مسجد رفته، ولیکن تمامی آنها را به دلیل غصب خلافت و کنار گذاشتن مولی، سلام‌الله‌علیه مورد تعرض قرار داده و محکوم نموده است. بزرگترین مصیبت در طرح این شکایت و سخنرانی این است که مشاهده می‌کند، مردم اهل بیت عصمت را کنار گذاشته و جذب شیاطین و منافقین شده‌اند که آنها هم دائم مردم را در اطراف خود جمع نموده و خود را مرجع مردم قرار داده‌اند و اهل بیت را کنار زده‌اند و غصب فدک هم به این منظور واقع شده که به خاطر مال‌داری و بذل و بخششی که طبیعت این خانواده است، مبدا محبوبيت اجتماعی آنها تأکید شده و مردم بر گرایش به آنها ادامه دهند، که با این گرایش، موقعیت منافقین متزلزل می‌شود و محبوبيت خانواده عصمت محفوظ می‌ماند. زیرا بزرگترین ظلمی که به اهل بیت عصمت شده است، انتقال موقعیت و مرجعیت آنها به منافقین و شیاطین زمان است. در این صورت در معرض غربت و انزوای کامل قرار می‌گیرند و بازار تهمت علیه آنها رواج کامل پیدا می‌کند. لذا تاریخ نشان می‌دهد در ایام وفات و عزاداری حضرت رسول، صلی‌الله‌علیه و آله و سلم چنان گرد و غبار غربت بر چهره اهل بیت عصمت نشسته بود که

ظُنُّوا أَنْ لَا سَمَاءَ تُظِلُّهُمْ وَ لَا أَرْضَ تَقْلِبُهُمْ ۷

گوئی روی زمین و زیر آسمان مدینه جا و مکانی نداشتند. تمامی جمعیت و جماعت پشت سر ابوبکر و منافقین دیگر قرار گرفتند. اولاً پیش از وفات حضرت رسول، صلی‌الله‌علیه و آله و سلم تبلیغات زیادی علیه تمرکز زعامت و خلافت در دودمان اهل بیت رسول خدا، صلی‌الله‌علیه

۷- اصول کافی- ترجمه مصطفوی، جلد ۲، صفحه ۳۳۴: الْحَسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله بَاتَ آلُ مُحَمَّدٍ ع بِأَطْوَلِ لَيْلَةٍ حَتَّى ظَنُّوا أَنْ لَا سَمَاءَ تُظِلُّهُمْ وَ لَا أَرْضَ تَقْلِبُهُمْ : امام باقر علیه السلام فرمود: چون رسول خدا صلی‌الله‌علیه و آله درگذشت، آل محمد علیهم السلام درازترین شب را می‌گذرانیدند. تا آنجا که از آسمانی که بالای سرشان قرار گرفته و زمینی که آنها را بر دوش کشیده فراموش کردند.

علیه و آله و سلم راه انداخته بودند که نباید نبوت و خلافت در یک خانواده جمع شود و بلافاصله بعد از رحلت رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم به جای این که در مراسم غسل و دفن آن حضرت شرکت نمایند، در سقیفه بنی‌ساعده جمع شدند و شورای خلافت راه انداختند. پیش از آن که جنازه حضرت را دفن کنند؛ ابوبکر را به گرسی خلافت نشانند. چنان سریع بیعت گرفتند که گوئی اهل بیت هیچ حقی در این مسأله ندارند. هر روز عمر بن خطاب با عده‌ای در میان کوچه‌های مدینه راه می‌افتادند و تظاهر می‌کردند و داد می‌زدند که

الا ان ابوبکر قد بویع فہلموا الی البیعه^۸

آی مردم همه مسلمانان با ابوبکر بیعت کردند، شما هم بروید و بیعت کنید. رجاله اسیر سر و صدا هم می‌دویدند، بدون چون و چرا بیعت می‌کردند. فقط یک اقلیت اهل بیت و بنی‌هاشم و عده‌ای از دوستان آنها باقی مانده بودند که آنها هم به عنوان مخالفت با خلیفه رسول الله و خروج از رأی مسلمانان در معرض تهمت قرار گرفتند. لازم شد که یا اهل بیت صبر کنند و یا یک جنگ داخلی خانمان‌سوز راه بیافتد. که باعث می‌شد آن تازه مسلمانان جاهل به حقیقت اسلام هم به دوران جاهلیت خود برگردند و رنج بیست ساله پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم هدرگردد، لذا وقتی به مولی، سلام الله علیه گفتند چرا قیام نکردی؟ جواب دادند:

خفت ان یرجع الناس قہقری^۹

۸- احتجاج، ترجمه غفاری مازندرانی، جلد ۱، صفحه ۳۱۶: زیرا که تأخیر از بیعت موجب وزر و خطیبت و سبب عذاب و عقوبت آخرت و وسیله آزار شما در دنیا و سیاست است. مردم بعد از استماع قول عمر کمال مسارعت در مبايعت ابابکر نمودند و تمامی بیعت کردند؛ الا قلیلی از بنو هاشم که از بیعت ایا و انکار کرده مراجعت به خانه‌های خود نموده مخفی گشتند. عمر بعد از استطلاع و استعلام حقیقت با جمعیت کثیری به استصواب ابابکر به در خانه آن مردم رفت. آن جماعت را جبراً به مسجد النبی آورده و آنها با ابابکر بیعت کردند. و از عبد الله بن عبد الرحمن منقول است که عمر بعد از بیعت خود و اکثر مردم به ابابکر در جمیع کوچه و محلات مدینه سید البشر می‌گردید و منادی می‌نمود که ای معشر مدینه چون به غیر شما انصار و مهاجر اکثر بیعت بر خلافت و ولایت ابابکر نمودند، باید که شما بشتابید و سعادت بیعت خلیفه پیغمبر ابابکر، دریابید که فرصت غنیمت است.

۹- الإحتجاج علی أهل اللجاج، جلد ۱، صفحه ۱۱۵: فَكَيْفَ تَحْتَجُّ بِحَدِيثِ النَّبِيِّ وَ أَمْثَالِ هَؤُلَاءِ قَدْ تَخَلَّفُوا عَنْكَ وَ لَيْسَ لِلأَمْرِ فِيهِمْ طَعْنٌ وَ لَأَ فِي صُحْبَةِ الرَّسُولِ لِصُحْبَتِهِ مِنْهُمْ تَفْصِيرٌ - قَالَ مَا عَلِمْتُ بِتَخَلُّفِهِمْ إِلاَّ بَعْدَ إِتْرَامِ الأَمْرِ وَ خَفْتُ إِذْ قَعَدْتُ عَنِ الأَمْرِ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ مُرْتَدِّينَ عَنِ الدِّينِ وَ كَانَ مُمَارَسَتَهُمْ إِلَيَّ إِذْ أُجِبْتُهُمْ أَهْوَنَ مَثْوًةً عَلَيَّ الدِّينِ وَ إِتْقَاءً لَهُ مِنْ ضَرْبِ النَّاسِ بَغْضِيهِمْ بِيَغْضِي قَبْرٍ جَعُونَ كَقَارًا - الإحتجاج علی أهل اللجاج، جلد ۱، صفحه ۷۰: وَ رَوَى رَافِعُ بْنُ أَبِي رَافِعٍ الطَّائِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ وَ قَدْ صَحِبَهُ فِي سَفَرٍ قَالَ قُلْتُ لَهُ يَا أَبَا بَكْرٍ عَلَّمَنِي شَيْئًا يَنْفَعُنِي اللهُ بِهِ قَالَ قَدْ كُنْتُ فَاعِلاً وَ لَوْ لَمْ تَسْأَلْنِي لَأَنْشُرَكَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ آتِ الزَّكَاةَ وَ صُمْ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ حُجَّ البَيْتَ وَ اعْتَمِرْ وَ لَأَ تَأْمُرَنَّ عَلَيَّ اثْنَيْنِ مِنَ المُسْلِمِينَ قَالَ قُلْتُ لَهُ أَمَا مَا -

احتجاج- ترجمه جعفری، جلد ۱، صفحه ۳۰۰: فرمود: آن را که به امر پیامبر باید قرآن را به او بدهم وصی من و برتر از همه خلقان فرزندان حسن است، سپس آن را به فرزند دیگرم حسین خواهد داد، سپس به همین ترتیب به فرزندان حسین خواهد رسید تا اینکه آخرین

یعنی ترسیدم مردم به جاهلیت برگردند. بالاخره فتنه عجیبی مردم را به دایره خود کشید و مردم را از برکات ولایت خدا محروم کرد. حضرت زهرا، سلام‌الله علیها هم می‌دانست که مولی، سلام‌الله علیه مأمور است وصیت رسول خدا صلی‌الله علیه و آله و سلم را رعایت کند، که او را مأمور به صبر کرده و خودش بصیرت کامل داشت که بهترین دارو در این واقعه صبر است. لذا حضرت زهرا، سلام‌الله علیها با مشورت با مولی، سلام‌الله علیه صلاح را در این دانستند که برای دفاع از حق و اتمام حجت به مسجد تشریف ببرند و از حق خود دفاع نمایند.

روایت‌ها می‌گویند آن حضرت با جمعی از زنان وابسته به خود، چادر به سر انداخته و به مسجد تشریف بردند. به محض ورود به مسجد که مشاهده کردند، گرد و غبار غربت چهره منبر و محراب رسول خدا، صلی‌الله علیه و آله و سلم را فرا گرفته و آن شکوه و جلال زمان قبل را از دست داده، مثل این که بهشت تبدیل به بیابان شده، جای خالی رسول خدا، صلی‌الله علیه و آله و سلم چنان او را منقلب کرد که گفته‌اند:

أَتَتْ أُمَّةً أُجْهَشَ الْقَوْمُ لَهَا بِالْبُكَاءِ^{۱۰}

چنان ناله‌ای سرداد که تمام اهل مسجد یک صدا با او گریستند. بعد از گریه قدری صبر کردند تا مردم ساکت شدند. سخنرانی خود را شروع کردند. و باز به محض شروع سخنرانی که مردم دیدند صدای رسول خدا، صلی‌الله علیه و آله و سلم طنین‌انداز شده، گریستند. باز حضرت صبر کرد تا ساکت شدند. بعد فرمودند خدا را در برابر این همه علم و حکمت که به ما الهام نموده، ستایش می‌کنم و در برابر این همه نعمت که به ما داده سپاسگزارم. نعمت‌های

ایشان در حوض بر رسول خدا صلی‌الله علیه و آله وارد شود، ایشان با قرآند و قرآن با ایشان است و هیچ یک از دیگری جدا نخواهد شد. و این را بدان که معاویه و پسرش پس از عثمان به خلافت رسیدند، و پس از آن دو هفت تن از فرزندان حکم بن ابی العاص یکی پس از دیگری تا دوازده رهبر گمراهی و ضلالت به حکومت رسیدند، همان‌ها که پیامبر در رؤیا دید که از منبرش بالا رفته و امت را به قهقری و عقب بر می‌گردانند، ده تن آنان از بنی امیه‌اند و دو تن از ایشان همان‌ها هستند که اساس این عمل زشت را پی‌ریزی نمودند، و گناه این دو تن در روز قیامت برابر با گناه تمام امت است. امرتني به من الإيمان و الصلاة و الزكاة و الصوم و الحج و العمرة فأننا أفعلهُ و أمّا الإمارة فإني رأيتُ الناسَ لا يصبونَ هذا الشرفَ و هذا العِزَّ و المنزلةَ عندَ رسولِ اللهِ إلّا بها قالَ إنك استنصحتني فأجهدتُ نفسي لكَ فلما توفيتُ رسولُ اللهِ ص و استخلفَ أبو بكرٍ جئتُهُ و قلتُ له يا أبا بكرٍ ألم تتهني أن أتأمّر عليّ أثنين؟ قالَ بلي قلتُ فما بالك تأمّرت عليّ أممٌ محمدٍ صلي الله عليه و آله قالَ اختلفَ الناسُ و خفتُ عليهمُ الضلالةَ و دعوتني فلم أجذب من ذلكُ بدا

۱۰- زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، ترجمه روحانی، خطبه حضرت فاطمه علیها السلام در بحار الانوار با شرح علامه مجلسی، صفحه ۶۹۱: قَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ: أَنَّهُ لَمَّا أَجْمَعَ أَبُو بَكْرٍ عَلَيَّ مَنَعَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ فَدَكَ، وَ بَلَغَهَا ذَلِكَ لَاتِ خِمَارِهَا عَلَيَّ رَأْسِهَا وَ اسْتَمَلَتْ بِجَلْبَابِهَا وَ أَقْبَلَتْ فِي لَمَمٍ مِنْ حَفَدَيْهَا وَ نَسَاءِ قَوْمِهَا تَطًا ذُبُولِهَا، مَا تَخْرِمُ مِشِيَّتَهَا مِشِيَّةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ حَتَّى دَخَلَتْ عَلَيَّ أَبِي بَكْرٍ - وَ هُوَ فِي حَشْدٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ غَيْرِهِمْ - فَنَيْطَتْ دُونَهَا مَلَاءَةً، فَجَلَسَتْ ثُمَّ أَنْتَ أَنْتَ أَجْهَشَ الْقَوْمُ لَهَا بِالْبُكَاءِ،

بی‌پایان و بی‌سابقه و دانش فراوان، چنان نعمت‌ها و دانش‌هایی که از دایره‌ی شمارش خارج است. و رعایت حقّ آن از دایره‌ی استعداد ما بیرون است. نعمت‌های نامتناهی و ابدی که شمارش آن چنان که لازم است، ممکن نیست و ابدیت ادامه‌ی آنها ما را از دایره‌ی رعایت حقّ خدا کنار می‌کشد. و به ما وعده داده است که در برابر شکرگزاری، آنها را بهتر و بیشتر ادامه دهد و در برابر حمد و ستایش خلاق هر چه عالی‌تر نعمت‌های مادی و معنوی خود را فراوان گرداند. و گواهی می‌دهم که خدائی به جز خدای یگانه و بدون شریک نیست. و حقیقت معنای کلمه **لا اله الا الله** همان اخلاص است. هر کس مخلصانه بندگی کند، عظمت آن را درک می‌کند و این وحدانیت به قلب انسان و ایمان قلبی او متصل و مربوط است. تعقل این وحدانیت فکر انسان را روشن می‌کند. خدائی که دیدن او با چشم مُمتنع بوده و درک کیفیت عظمت او از دایره‌ی درک و دانش بشر خارج است. و وصف و تعریف او از عهده‌ی زبان کسی بر نمی‌آید. خدائی که تمامی موجودات را بدون این که اصل و مبدئی قدیم^{۱۱} داشته باشد، ایجاد کرد و بدون نقشه‌های قبلی و قدیمی به صورت‌های عجیب و غریب آنها را مهندسی نمود. آنها را به قدرت عظیم خود ایجاد نمود و به مشیت خود آنها را به نمایش درآورد. بدون این که به آنچه ایجاد نموده، نیازی داشته باشد و از آنچه آفریده بهره‌ای ببرد. فقط به منظور این که علم و حکمت خود را در برابر انسان‌های عالم و عارف ثابت نماید، و بندگان را به وجوب اطاعت خود آگاه نماید، قدرت و توان خود را برابر افکار آشکار نماید، اهل عالم را مشتاق به بندگی خود کند، و به دعوت خود عزت و عظمت بخشد. پس از آن نتایج اعمال نیک را در اطاعت خود قرار داد و نتایج کفر و گناه را در نافرمانی خود مقدر نمود تا به بندگان بفهماند که عذاب‌ها نتایج کفر و گناه است، نه انتقام الهی. ثواب هم نتایج ایمان و اطاعت است، نه احسان و بخشش خدا. و ادامه‌ی زندگی برای وصول به این نتایج است و نتایج از عمل جدا نیست. تا به این وسیله تشویق شوند و خود را به زندگی بهشتی برسانند و از عذاب جهنم دور کنند.

و من شهادت می‌دهم که پدرم محمد، صلی الله علیه و آله و سلم بنده‌ی خدا و رسول او است. پیش از آن که او را به رسالت اختیار کند، با تعلیم و تربیت، او را برتری داد و به عنوان نجیب‌ترین انسان‌ها او را نام‌گذاری کرد. و پیش از انتخاب به رسالت، او را از همه‌ی کدورت‌ها صاف و مُصفاً نمود و او را برای مردمی که پشت پرده‌های غیب، مکنون و مستور و از خطرات و عذاب‌های مقدر، مصون و محفوظ بودند و به دنیا نیامده بودند، آماده کرده بود. مردمی که از نظر علم و اخلاق و کمالات انسانی در انتهای عدم بودند و استحقاق نام‌گذاری به انسان

۱۱- قدیم در اینجا به معنای ازلی است، و اصلی که قدیم نباشد حادث است.

نداشتند. زیرا پروردگار عالم آگاه به آینده‌ها می‌باشد و به عاقبت حرکت بشر در مسیر خیر و شر آگاهی کامل دارد و مقدرات بشر را از آزل تا به ابد می‌داند و دانست که انسان کاملی مانند پدرم برای آینده‌ها لازم و واجب است تا در مسیر دین و کتاب خود، زندگی آنها را به ثمر برساند. خدا پدر مرا به رسالت مبعوث کرد تا دین و معارف دینی خود را به وسیله او کامل گرداند و با تصمیم جدی، احکام حکمت‌آمیز خود را در نهاد بشریت نفوذ دهد و مقدرات حتمی خود را در جامعه رواج دهد. پیش از بعثت و رسالت پدرم، چه قدر امت‌ها و جامعه بشریت در دین خدا به اختلاف افتاده، به خرافات و فرقه‌گرایی مبتلا و در آتشکده‌ها و آتش‌پرستی‌ها معتکف شده بودند. عمر خود را در بت‌پرستی‌ها می‌گذراندند. با این که در فطرت خود به وجود خدا یقین دارند، منکر او شده‌اند. خداوند به وسیله پدرم محمد، صلی الله علیه و آله و سلم این بدعت‌ها و بت‌پرستی‌ها را بر طرف نمود. با نور علم و حکمت تاریکی‌های جهل و نادانی را کنار زد. دل‌ها را از گیجی و گنگی درآورد. پرده‌های جهل و ظلمت را از جلو چشم‌ها بالا زد. برای هدایت مردم قیام کرد و از جهل و جاهلیت آنها را نجات داد. از کوری جهل آنها را به روشنی علم، انتقال داد. به این دین کامل و پایدار هدایت فرمود. به راه راست که بدون زحمت آنها را به بهشت می‌رساند، دعوت نمود. پس از آن خداوند، رسول خود را با مهر و محبت هر چه تمام‌تر هم چون میهمانی به میزبانی خود دعوت نمود. دعوتی که هر چه بهتر و بیشتر قبولی آن به میل و اختیار رسولش باشد. با این دعوت و قبول آن، رسول خود را از رنج و مشقت این زندگی دنیا راحت نمود. تمامی فرشتگان به افتخار خدمت در حضور او جمع شده‌اند. خداوند او را در بهشت رضوان زیر سایه لطف و کرم خود جای داده است. برکات و فیوضات الهی شامل حال پدرم، امین وحی الهی، بهترین بندگان و پسندیده‌ترین مخلوقات او باد. سلام و رحمت الهی شامل حال او باد.

اکنون شما مسلمانان و بندگان خدا مهاجر و انصار برای اجرای اوامر و نواهی خدا منصوب شده‌اید. عهده‌داران دین خدا و وحی او شناخته شده‌اید. جان خودتان در اختیاران امانت الهی است. مأمور تبلیغ دین خدا به سایر امت‌ها می‌باشید. زمامدار الهی که وصی رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم است، در میان شما است که خداوند شما را متعهد به اطاعت از او نموده. یادگاری خدا و رسول، صلی الله علیه و آله و سلم که به خلافت انتخاب شده. کتاب ناطق و قرآن صادق، نور علم الهی و خورشید درخشان، چنان شخصیتی که علم و بصیرت و حکمت از چهره او می‌تابد. قیافه‌اش به حق و حقیقت متجلی بوده، پیروان خود را چنان به قدرت و عظمت می‌رساند که تمامی امت‌ها به مقام آنها غبطه می‌خورند. تابعین خود را به بهشت موعود می‌رساند. استماع سخنان او شما را از مهالک دنیا و آخرت نجات می‌دهد. شما

را چه شده که با این یادگاری‌ها از رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم این طرف و آن طرف می‌روید، که گوئی وظیفه شما معین نشده است. به وسیله این یادگاری‌ها مجهز به حجت نورانی حق و حاکمیت خدا می‌شوید. احکام قطعی قابل اجرای خدا و محرمات قابل اجتناب در اختیار شما قرار می‌گیرد. قوانین و دلائل روشن الهی و علوم روشن قرآن و فضائل اخلاقی دین و مستحبات و واجبات که شما را به عزت و آبرو می‌رساند، همه اینها در اختیار شما است (تمامی این تعریف‌ها پیش از آن که به قرآن قابل انطباق شود به ائمه، سلام الله علیهم اجمعین و مولی، سلام الله علیه قابل انطباق است که آنها قرآن ناطق هستند).

خداوند به این منظور که پلیدی شرک را از دل شما بزدايد و شما را پاک و مطهر گرداند، ایمان را واجب کرد و برای این که تکبر و غرور را از فکر شما محو نماید، نماز را واجب نمود و برای این که رشد اجتماعی به شما دهد و ثروت شما را فراوان گرداند، زکات را واجب کرد. و برای این که خلوص و اخلاص را در عبادات و خدمات شما جاری گرداند، روزه را واجب نمود و برای استحکام قدرت اجتماعی و دینی شما، حج را واجب کرد. و برای ارتباط محبت و دوستی دل‌ها با یکدیگر، عدالت را واجب نمود. و برای پیدایش نظام اجتماعی و دوری از تفرقه، امامت و اطاعت ما اهل بیت را واجب کرد. و برای این که به اسلام و مسلمین عزت و عظمت داده، کفر و نفاق را به ذلت و خواری بکشاند، جهاد را واجب نمود. و برای این که شجره عبادات و خدمات را به کمال برساند، صبر و استقامت را لازم دانست. و برای این که جامعه اسلامی را به صلاح کامل برساند و از فساد و مفسده پاک نماید، امر به معروف و نهی از منکر را واجب ساخت. خداوند خوش رفتاری با والدین را به این منظور واجب کرد که اولاد را از غضب خود ایمن گرداند. و صله رحم را به این منظور واجب نمود تا عامل کثرت همبستگان گردد. قصاص را به این منظور واجب نمود تا قتل و تجاوز واقع نشود. وفای به نذر را به این منظور واجب کرد که انسان را مستحق مغفرت و رشد استعداد کند. وفای به گیل و وزن را به این منظور واجب نمود که انسان را از خست و مال پرستی بازدارد. شراب خواری را به این منظور حرام کرد که انسان را از رجاست و پلیدی باطن پاک کند. تهمت به گناه (نسبت ناروا به دیگران) را به این منظور حرام کرد تا مردم را از لعنت و نفرین به یکدیگر باز دارد. دزدی و سرقت را به این منظور حرام کرد تا عفت و پاکدامنی را رواج دهد. شریک تراشی برای خدا را به این منظور نهی کرد تا فقط خدا را به ربوبیت بشناسید. پس آن چنان که شایسته خدا

است، تقوا را رعایت کنید و از دنیا نروید، مگر این که مسلمان باشید.^{۱۲} از اوامر و نواهی خدا اطاعت کنید، فقط بندگان عالم، عظمت خدا را درک می‌کنند.^{۱۳}

پس از آن فرمود: ای مردم بدانید که من فاطمه هستم و پدرم محمد، صلی الله علیه و آله و سلم می‌باشد. شایسته من نیست که از ابتدا تا انتها سخن غلط و خلاف حق بر زبانم جاری شود. آنچه می‌گویم متن حق و حقیقت است. رسولی از خود شما به سوی شما مبعوث شد. بسیار رؤوف و مهربان، بر او سخت و ناگوار بود که شما را در رنج و زحمت ببیند. بسیار حریص که شما را از مهالک دنیا و آخرت برهاند.^{۱۴} مخصوصاً برای اهل ایمان پدری رؤوف و مهربان. اگر می‌خواهید او را بشناسید و نسبت او را بدانید، خواهید شناخت که پدر من است نه پدر زنان شما. برادر پسر عموی من و شوهرم، نه برادر مردان شما. چه قدر برایم افتخار است که منسوب به او هستم.

پس آن بزرگوار رسالت الهی خود را تبلیغ کرد. افکار مردم را با پند و اندرز و نهی از گناه و معصیت شکوفا نمود. کاملاً از خط حرکت مشرکین خود را کنار کشید. افکار کفرآمیز را کوبید. عقاید خرافی جاهلیت را علی‌رغم شدت وابستگی مردم به آنها، کنار انداخت. مردم را با بهترین موعظه‌ها به راه خدا کشانید. بت‌ها و افکار بت‌پرستی را کوبید. جمعیت بت‌پرستی را منهزم نمود و از بتخانه فرار داد تا این که شب تاریک جهل بر طرف شد. حقیقت آشکار و صبح علم و حکمت، طالع گردید. حقانیت حق محض، ظاهر شد. زبان پیشوایان دین، گویا و زبان شیاطین، لال و گنگ شد. پشت نفاق شکست. منافق مات و مبهوت شد. تمامی گره‌ها و وابستگی‌های کفر و شقاوت باز و متلاشی شد. تا بالاخره زبان مردم مشرک و عده‌ای از مردم مؤمن و متقی به کلمه لا اله الا الله گویا گردید. شما مردم پیش از بعثت پدرم بر لبه پرتگاهی از آتش بودید.^{۱۵} شربت گوارا برای تشنگان و لقمه نقد و آماده برای طمعکاران، هیزم خشک و

۱۲ - سوره آل عمران، آیه ۱۰۲، یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَ لَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ: ای اهل ایمان، آن چنان که شایسته تقواست از خدا بپرهیزید و در حال مسلمانی از دنیا بروید.

۱۳ - سوره فاطر، آیه ۲۸، وَ مِنَ النَّاسِ وَ الدَّوَابِّ وَ الْأَنْعَامِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ: و همچنین مردم و حیوانات را به رنگ‌ها و نژادهای مختلف آفریدیم، فقط دانشمندان هستند که عظمت خدا را درک می‌کنند، خدا آمرزنده و عزت‌مند است.

۱۴ - سوره توبه، آیه ۱۲۸، لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ: ای مردم، رسولی از خودتان که با شما رابطه نفسانی دارد و از خودتان می‌باشد به سوی شما فرستادم که رنج و زحمت شما بر او ناگوار است، به هدایت شما حریص است و نسبت به مؤمنین رؤوف و مهربان است.

۱۵ - سوره آل عمران، آیه ۱۰۳، وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا وَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً قَالَفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَ كُنْتُمْ عَلَي سَفَا حَفَرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ: همه شما به ریسمان خدا (که توسل به رسول و ائمه است) متمسک شوید و از دایره ولایت خارج نشوید، ولایت را که نعمت بزرگ خداست فرا گیرید، یادتان

آماده برای آتش برافروزان بودید. آماده برای لگدکوبی قُلْدُرَان. شربت گوارای شما آب کثیف بیابان. و لقمه غذایتان گوشت‌های گندیده و خشکیده صحرا. مردمی ضعیف و ذلیل، توسری‌خور، همه جا گرفتار خوف و وحشت که مبادا شما را برابند.^{۱۶} خداوند به برکت پدرم، محمد، صلی الله علیه و آله و سلم بعد از آن همه کارشکنی و گرفتاری که از شما و از عرب‌های وحشی و گرگ‌صفت و مُتَمَرِّدین اهل کتاب دید که هر وقت آتشی روشن می‌کردند، خدا خاموش می‌کرد^{۱۷} و یا هر وقت شاخی از کَلَّة شیطاين می‌روئید و مشرکین نعره‌ای سر می‌دادند، برادر شجاع خود را به میدان آنها می‌فرستاد و آن برادر عزیز خاموش نمی‌شد. جز این که با دست توانای خود شاخ آنها را می‌شکست و با شمشیر خود در راه خدا خود را به رنج و زحمت می‌انداخت، آتش آنها را خاموش می‌کرد. نزدیک‌ترین افراد به رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم، سید اولیاء خدا، مردانه و جدی در راه خدا، نصیحت‌کننده و مبتلا به مزاحمت دشمنان دین و در این حال که او گرفتار میدان جنگ با دشمن بود، شما در رفاه و آسودگی به سر می‌بردید. با یگدیگر بگو و بخند داشتید. از دور منتظر اخبار شکست ما بودید. در هنگامه جنگ عقب می‌رفتید و از جنگ فرار می‌کردید. این روش و رفتار ما و شما در حیات رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم بود. اما پس از آن که خدا آخرت و حشر با پیغمبران را برای پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم خود اختیار نمود و او را به محل اولیاء و اصفیای خود انتقال داد، بلافاصله خار و خس نفاق و شیطنت در افکار شما رشد کرد. لباس دین و تقوا در تن شما کهنه شد. گمراهانی که در حیات پدرم خفه بودند، به سخن درآمدند. گمنامان، نابغه شدند و مانند شتران مست، زبان درآوردند. نعره کشیدند، سر و صدا راه انداختند. میان کوچه‌ها داد زدید که:

باشد که چگونه با یگدیگر دشمنی داشتید، خدا به برکت نعمت ولایت، قلب شما را به یگدیگر الفت داد و آن دشمنی‌ها تبدیل به دوستی شد، در لبه آتش بودید شما را نجات داد، خدا این طور حقایق را روشن می‌کند شاید هدایت یابید.

۱۶ - سوره انفال، آیه ۲۶. وَ اذْکُرُوا اِذْ اَنْتُمْ قَلِیلٌ مُّسْتَضْعَفُوْنَ فِی الْاَرْضِ تَخَافُوْنَ اَنْ یَّخَطَّفَکُمُ النَّاسُ فَاَوَاکُمْ وَاَیْدَکُمْ بِنَصْرِهِ وَ رَزَقَکُمْ مِنْ الطَّیِّبَاتِ لَعَلَّکُمْ تَشْکُرُوْنَ: به یادتان باشد که عده قلیلی بودید در محاصره دشمنان مبادا شما را برابند، خدا شما را تقویت کرد و یاری نمود، روزی طیب و طاهر به شما بخشید شاید لطف خدا را منظور داشته باشید.

۱۷ - سوره مائده، آیه ۶۴. وَ قَالَتِ الْیَهُودُ بَدَ اللّٰهُ مَغْلُوْلَةٌ عَلَتْ اَیْدِیْهِمْ وَ لَعِنُوْا بِمَا قَالُوْا بَلْ یَدَاہُ مَبْسُوْطَتَانِ یُنْفِقُ کَیْفَ یَشَاءُ وَ لَیَزِیْدَنَّ کَثِیْرًا مِنْہُمْ مَا اَنْزَلَ اِلَیْکَ مِنْ رَّبِّکَ طَغِیَانًا وَ کُفْرًا وَ اَلْقَیْنَا بَیْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَ الْبَغْضَاءَ اِلَیَّ یَوْمَ الْقِیَامَةِ کُلَّمَا اَوْقَدُوْا نَارًا لِّلْحَرْبِ اَطْفَاها اللّٰهُ وَ یَسْعَوْنَ فِی الْاَرْضِ فِیْ سَادًا وَ اللّٰهُ لَا یُحِبُّ الْمُفْسِدِیْنَ: یهودیان در عقاید جاهلانه خود می‌گویند: دست خدا بسته است، دست خودشان بسته باد، با این عقیده و حرف‌ها از رحمت خدا دور باشند بلکه هر دو دست خدا باز است هر طور که بخواهد می‌بخشد، بسیاری از آنها در برابر آیاتی که بر تو نازل می‌شود، کفر و طغیان‌شان زیادتر می‌شود، ما تا روز قیامت بین آنها بغض و عداوت انداخته‌ایم، هر وقت آتش جنگ روشن کنند، خدا خاموش می‌کند، در افساد و خراب‌کاری کوشا هستند، خدا مفسدین را دوست نمی‌دارد.

الا ان ابوبکر قد بویع فهلماوا الی البیعه^{۱۸}

آی مردم همه رفتند با ابوبکر بیعت کردند شما هم بروید، بیعت کنید. شیطان جنّی هم از مخفیگاه طبیعت و غرائز شما سر درآورد. شما را صدا زد که بروید و بیعت کنید. شما را سبک شناخت که دید فقط تسلیم سر و صدا هستید. دعوت او را اجابت می‌کنید. کاملاً آماده گول خوردن هستید. سبک مغز و بدون ملاحظه دنبال این و آن می‌دویدید، مشاهده کرد که با دعوت خود شما را می‌دواند و با تَشَرّ و تَهْمَتِ خود شما را می‌ترساند. در نتیجه شتر دیگران را به علامت خود مَهر زدید و آبشخور دیگران را به خود اختصاص دادید. پیش از کُفْن و دفن پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلّم که هنوز داغِ فراق او برطرف نشده و مرهمی بر جراحتِ مصیبت آن حضرت ننشسته بود، بدن مبارک او را به خاک نسپرده بودند، شتابانه دویدید، بیعت کردید. به قول خودتان ترسیدید، مبادا فتنه و اختلافی به پا شود. با این که در بدترین فتنه‌ها سقوط کردید. خواهی نخواهی کفّار در محاصره جهنم هستند.^{۱۹} چه قدر دور شدید از حقیقت. چه شده شما را؟ به کجا پرت شدید؟ با این که کتاب خدا در میان شما است، امر و نهی آن خیلی واضح، احکام آن خیلی روشن، نشانه‌های آن برابر چشم شما نمایان، در یک چنین جاده مستقیم به گمراهی افتادید. چنین کتابی را پشت سر انداختید. آیا به میل و خواهش خود از این کتاب فاصله گرفتید یا به غیر قرآن حکم می‌کنید؟! چه قدر منافقین گمراهند که بدترین‌ها را به جای بهترین‌ها نصب می‌کنند.^{۲۰} البته کسی که در جستجوی

۱۸ - احتجاج، ترجمه غفاری مازندرانی، جلد ۱، گفتار خالد بن العاص، صفحه ۳۱۶: زیرا که تأخیر از بیعت موجب وزر و خطیبت و سبب عذاب و عقوبت آخرت و وسیله آزار شما در دنیا و سیاست است. مردم بعد از استماع قول عمر کمال مسارعت در مباحثت ابا بکر نمودند و تمامی بیعت کردند، الا قلیلی از بنو هاشم که از بیعت ابا و انکار کرده مراجعت به خانه‌های خود نموده مخفی گشتند. عمر بعد از استطلاع و استعلام حقیقت با جمعیت کثیری به استصواب ابابکر به در خانه آن مردم رفت آن جماعت را جبراً به مسجد النبی آورده آنها با ابابکر بیعت کردند. و از عبد الله بن عبد الرحمن منقول است که عمر بعد از بیعت خود و اکثر مردم به ابابکر در جمیع کوچه و محلات مدینه سید البشر می‌گردید و منادی می‌نمود که ای معشر مدینه چون به غیر شما انصار و مهاجر اکثر بیعت بر خلافت و ولایت ابابکر نمودند باید که شما بشتابید و سعادت بیعت خلیفه پیغمبر ابابکر در یابید که فرصت غنیمت است.

۱۹ - سوره توبه، آیه ۴۹، وَ مِنْهُمْ مَنْ یَقُولُ اُذْنٌ لّی وَ لَا تَفْتِنّی اَلَا فِی الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَ اِنْ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْکَافِرِیْنَ: بعضی از آنها می‌گویند به ما اجازه ترک جهاد بده بدون این که ما را آزمایش کنی تا رسوا شویم، آنها با ترک جهاد در فتنه و رسوائی واقع شدند، خط حرکت به سوی جهنم بر کفار احاطه دارد (خط حرکت بر متحرک حاکم است).

۲۰ - سوره کهف، آیه ۵۰، وَ اِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰئِکَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا اِلَّا اِبْلِیْسَ کَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهِ اُفْتَتَحْذَوْنَهُ وَ ذُرِّیَّتَهُ اُولِیَآءَ مِنْ دُونِیْ وَ هُمْ لَکُمْ عَدُوٌّ بَیِّنٌ لِلظّٰلِمِیْنَ بَدَلًا: (شیاطین را بشناسید) وقتی ما به فرشتگان گفتیم: آدم را سجده کنید همه به جز ابلیس که از جنیان بود سجده کردند، ابلیس به فسق و فجور گرائید آیا شما مردم، ابلیس و پیروان او را به سرپرستی خود انتخاب می‌کنید با این که دشمن سرسخت شماست، چه بد حکومتی به جای حکومت خدا اختیار کرده‌اید.

دینی به جز اسلام درآید، از او قبول نیست. و در آخرت خسارت خواهد دید.^{۲۱} بعد از وفات رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم قدری صبر نکردید که آرامش برقرار شود و افکار متزلزل جامعه آرام گیرد، با جرقه‌ها و سر و صداها آتش فتنه را شعله‌ور کردید و آتش‌گیره‌ها را با باد و طوفان برافروختید. صدای دعوت شیاطین فتنه‌جو را اجابت کردید. سنت‌های پاک و روشن رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم را کنار گذاشتید. جرعه جرعه، ظاهراً از کفِ شیر و شیره آب حیات اسلام می‌نوشید، و مخفیانه بر علیه اهل اسلام و اساس آن ظاهر و باطن فعالیت می‌کنید. (حضرت در این کلمات **تسرون حسوا فی ارتغاء** به آنها می‌فرماید که شما از شربت گوارای اسلام که آب حیات است کفی به لب می‌زنید و با این اسلام خالی از محتوا، علیه ارکان اسلام که اهل بیت می‌باشند، فعالیت می‌کنید.) و ما اکنون در میان شما چنان وضعی داریم که گوئی سرنیزه به گلو و روده ما فرو رفته و با کارد، گوشت بدن ما قطعه قطعه می‌شود. تبلیغ و تحریک علیه اهل بیت را تا آنجا پیش برده‌اید که خیال می‌کنید، ما اهل بیت از پدرمان ارث نمی‌بریم. احکام جاهلیت پیش از اسلام را پیروی می‌کنید. چه حکمی از احکام اسلام برای اهل ایمان و یقین بهتر است؟^{۲۲} آیا نسبت مرا با پدرم نمی‌دانید؟ آری مثل نور خورشید واضح است. من دختر او هستم.

پس از آن، حضرت، مهاجر و انصار را طرف خطاب قرار داد که ای مسلمانان آیا درست است که من مغلوب و مظلوم واقع شوم؟ آی ابوبکر پسر ابی قحافه آیا در کتاب خدا ثبت شده که تو از پدرت ارث ببری و من نبرم؟ چه بدعت واضحی و دروغ بزرگی! آیا به عمد و عناد کتاب خدا را کنار گذاشتید و آن را پشت سر انداختید؟ آنجا که می‌گوید: سلیمان از داوود ارث می‌برد.^{۲۳} و یا در داستان یحیی بن زکریا تعریف می‌کند که زکریا می‌گوید: پروردگارا فرزندی به من مرحمت کن که از من و دودمان یعقوب ارث ببرد.^{۲۴} و جای دیگر می‌فرماید:

۲۱- سوره آل عمران، آیه ۸۵. وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ: کسی که در جستجوی دینی غیر از دین اسلام باشد از او قبول نمی‌شود و در آخرت زیان‌کار است.

۲۲- سوره مائده، آیه ۵۰. أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْتَغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ: آنها قضاوت‌های جاهلان‌ه جاهلیت را می‌طلبند، بگو برای کسانی که اهل ایمان هستند چه کسی بهتر از خدا قضاوت می‌کند.

۲۳- سوره نمل، آیه ۱۶. وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مِنْتُمْ أَنْطِقَ الطَّيْرَ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ: سلیمان، حکومت و نبوت را از داوود به وراثت گرفت و به مردم ابلاغ نمود که ای مردم، خداوند زبان پرندگان به ما آموخت، از هر چیزی به ما بخشید که این بخشش فضیلتی بزرگ است.

۲۴- سوره مریم، آیه ۵ و ۶. وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا، بَرِّئُكَ مِنَ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبًّا رَحِيمًا: می‌ترسم بعد از خود ولی و جانشینی نداشته باشم، همسرم نازا بوده، به لطف خود فرزندی به من مرحمت کن. که از من و دودمان یعقوب ارث ببرد، فرزندی صالح و پسند تو باشد.

بعضی خویشاوندان از بعضی دیگر به میت نزدیک‌ترند.^{۲۵} یا می‌فرماید: به شما در ارث فرزندان سفارش می‌کنم که پسر دو برابر دختر ارث می‌برد.^{۲۶} و می‌گوید: اگر میت مال و ثروتی دارد که می‌خواهد وصیت کند، وصیت اهل تقوا باید به نفع والدین و خویشاوندان نزدیک‌تر باشد.^{۲۷} و یا اگر شما می‌گوئید پیروان دو دین و دو ملت از یکدیگر ارث نمی‌برند، مگر من و پدرم اهل یک دین و یک ملت نیستیم؟ یا شاید می‌گوئید که خدا آیه‌ی مخصوصی برای شما نازل نموده که شامل حال پدرم نمی‌شود! مگر شما آیات خاص قرآن که مسأله‌ی ولایت باشد و آیات عام آن را که ارث است، از پدرم و پسر عمم بهتر می‌دانید؟ پس بفرمائید این مرکب ولایت آماده و زین بسته، برای سواری، مال شما باشد. خود را به محشر برسانید. چه حاکم خوبی است آنجا و چه زعیم خوبی است آنجا؛ محمد، صلی الله علیه و آله و سلم و چه موعده خوبی است قیامت. در آنجا که قیامت است اهل باطل می‌فهمند، چه قدر خسارت برده‌اند. آنجا ندامت سودی ندارد. هر حادثه‌ای در جای خود ثبت است. خواهید فهمید^{۲۸} که وقتی با عذاب روبه‌رو می‌شوید چه قدر رسوا می‌شوید و عذاب ابدی بر شما وارد می‌شود.^{۲۹}

پس از آن انصار را طرف خطاب قرار داد و فرمود: ای گروهی که لازم است بر اسلام نظارت داشته، پشتیبان مسلمانان و حصار محکم اسلام باشید. چه شده که این حق غصب شده مرا نادیده می‌گیرید و در برابر چنین ظلمی ساکت نشست‌اید. مگر پدرم رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم نفرمود که حقوق پدران را باید در زندگی فرزندان حفظ نمود. چه قدر با

۲۵ - سوره انفال، آیه ۷۵، وَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَ أُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: و کسانی که بعد از این ایمان می‌آورند و هجرت می‌کنند و با شما جهاد می‌کنند از شما و با شما هستند اما خویشاوندان، از دیگران به یکدیگر اولی‌ترند، خدا به هر چیزی داناست.

۲۶ - سوره نساء، آیه ۱۱، يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَ إِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَ لِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَكَدَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَكَدٌ وَ وَرَثَةٌ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمَّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّتِ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَ أَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا: خداوند در تقسیم ارث فرزندان به شما سفارش می‌کند که پسران دو برابر دختران سهم می‌برند، اگر وارث دو نفر به بالا همه دختر بودند دو سوم به فرض اولیه می‌برند بقیه را به نسبت سهام و اگر وارث یک دختر بود یک دوم را به فرض اولیه می‌برد بقیه را به نسبت سهام، پدر و مادر همراه اولاد هر کدام یک ششم می‌برند و بدون اولاد، مادر یک سوم و اگر میت برادرانی دارد، مادر یک ششم می‌برد، حق وارث بعد از دین و وصیت است، وارث، پدران باشند یا مادران، شما نمی‌دانید نفع کدام یک برای شما بیشتر است، این تقسیمات فریضه الهی است، خدا عالم و حکیم است.

۲۷ - سوره بقره، آیه ۱۸۰، كَتَبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ وَ الْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ: پیش از ظهور علائم مرگ اگر کار خیری از شما ناتمام مانده است، وصیت کنید، وصیت به حق پدر و مادر و یا به خویشاوندان یا به کار خیر، وصیت، وظیفه پرهیزکاران است.

۲۸ - سوره انعام، آیه ۶۷، لِكُلِّ نَبِيٍّ مُسْتَقَرٌّ وَ سَوْفَ تَعْلَمُونَ: هر کار خیری در جای خود ثبت است، به زودی خواهید فهمید.

۲۹ - سوره هود، آیه ۳۹، فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَ يُجَلِّ عَليهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ: به زودی خواهید فهمید که عذاب خدا هر کس را فرا گیرد رسوا می‌شود و بعد در عذابی دائم قرار می‌گیرد.

سرعت بلافاصله بعد از وفات او حادثه به وجود آوردید. و با شتاب بی‌وفائی خود را نمایش دادید. با این که برای دفاع از حقوق من نیرومند هستید و قدرت دارید که حق مرا به من برگردانید. شاید می‌گوئید محمد، صلی الله علیه و آله و سلم مُرد و همه چیز تمام شد. آری مرگ پدرم فاجعه بزرگی بود. رخنه بزرگی در سد اسلام ایجاد کرد. آنچه از درهای سُور و آفات بسته شده بود، باز شد و آنچه از درهای خیرات و برکات باز شده بود، بسته شد. روز روشن اسلام از وفاتش تاریک شد. چهره ستاره‌های هدایت گرفت. راه وصول به آرزوها مشکل گردید. پشت ابرقدرت‌های دینی خم گشت. حرمت حرمت‌مندان ضایع شد. راه زوال حرمت‌ها در وفات او باز شد. آری به خدا قسم مصیبت بزرگی به جامعه اسلامی روی آورد. مصیبت عظیمی که نمونه نخواهد داشت. مهلکه‌ای بود که به سوی مسلمانان شتاب گرفت. خداوند متعال صبح و شام این مصیبت را در کوچه و بازار اعلام نمود و با صدای رسا آن را فریاد زد. پیش از آن هم در زندگی پیغمبران و رسولان اتفاق افتاد. مرگ از احکام قطعی و یقینی خداوند متعال است که فرمود:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ،

أَفَأَنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَيَّ أَعْقَابَكُمْ؟

وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَيَّ عَقْبِيهِ، فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا، وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ. ۳۰

بعد با انصار سخن گفت که آهای بنی قیله آیا درست است که در مرآ و منظر شما و روبه‌روی گفت و شنود شما، و مرکز اجتماعات شما، حق مرا از من برابند؟ در حالی که مجهز به سیلاح شمشیر و سپر هستید. دعوت من به کمک خواهی شما را فرامی‌گیرد. داد و فریاد مرا می‌شنوید. می‌بینید که در برابر مطالبه ارث پدرم مظلوم واقع شده‌ام و شما امت پدرم نیرو و قدرت دارید، می‌توانید حق مرا باز ستانید. شما معروف به قدرت و شجاعت هستید. اهل خیر و صلاح می‌باشید. نخبگان و خیرمندان مشهور می‌باشید. برای رواج اسلام این همه با عرب جنگیدید و چه مصیبت‌ها که تحمل کردید. با امت‌های مختلف شاخ به شاخ شدید و با مردمان بی‌فرهنگ و بی‌شعور سر و کله زدید. مطیع ما اهل بیت بودید. حرکت نمی‌کردید،

۳۰ - سوره آل عمران، آیه ۱۴۴، محمد، (صلی الله علیه و آله و سلم) فقط رسول خداست که پیش از او پیغمبرانی بوده‌اند، خیال نکنید اگر بمیرد یا کشته شود، دین خدا هم می‌میرد اگر شما به جاهلیت قبل از اسلام برگردید، به خدا ضرر نمی‌زنید (خود را بدبخت می‌کنید) خدا به زودی کسانی را که در دین پایدار و شکرگزارند، پاداش می‌دهد.

مگر ما اوّل حرکت کنیم. امر و نهی ما را اجرا می‌کردید، تا این که آسیاب اسلام به گردش درآمد. و شیر از پستان روزگار به جریان افتاد. صدای نعره‌ مشرکین در گلوی آنها خفه شد. فواره‌ کذب و دروغ فروکش نمود. آتش شرک و کفر به خاموشی گرائید. دعوت به هرج و مرج آرام شد. و نظام اسلامی پا گرفت. پس شما انصار و مسلمانان را چه شد که بعد از بیان این حقایق و راه روشن، متحیر شدید. و بعد از آن که یک جمعیت متظاهر به حقیقت اسلام بودید به خاموشی گرائیدید. و بعد از اقدامات جدّی عقبگرد نمودید؟ آیا از منافقین می‌ترسید؟ به آنها اهمیت می‌دهید؟ اگر ایمان به خدا دارید، خدا سزاوارتر به اهمیت است. چرا با کسانی که بعد از بیعت، پیمان خود را شکستند، نمی‌جنگید؟ با این که آنها به حقّ شما تجاوز کردند.^{۳۱}

آری شما را چنان می‌بینم که به ارتجاع کشیده شدید و کسانی را که سزاوارتر به این مقام و شایسته‌تر به بسط و قبض امور بودند، کنار زدید. کار و کوشش را رها کردید. راحت طلب شدید و از وسعت فضای اسلام به تنگنای خط کفر در افتادید. آنچه از علوم و حقایق به شما ابلاغ شد، مزمه کردید و کنار انداختید. و آنچه از علوم به خورد شما داده شد، استفرغ کردید. مانعی ندارد، اگر شما و تمامی اهل عالم کافر به خدا شوید، خدا از همه‌ شما بی‌نیاز و پسندیده است.^{۳۲} من آنچه لازم بود به شما بگویم، گفتم. در حالی که می‌بینم، چگونه حالت واگذاری دین، شما را فراگرفته و چگونه تبلیغات گمراه کننده قلب شما را احاطه نموده. ولیکن چه کنم، نمی‌توانم هیجان نفس خود را از این گمراهی عجیب کنترل کنم. نمی‌توانم حقیقت حقّ را در تنگنای سینه‌ام حبس کنم. غم و غصه‌ها در درون سینه‌ام متراکم شده. نمی‌توانم صبر کنم. لازم است حجّت حقّ را بر شما تمام کنم. بفرمائید این مرکب خلافت را با تجهیزات کاملی که دارد، بگیرید. تنگ آن را محکم ببندید. سوار شوید و بتازید. ولیکن بدانید پشت این شتر خلافت زخم است، نمی‌تواند راکب خود را نگاه دارد. کف پایش هم سوراخ است. نمی‌تواند راه برود. عار و ننگ این خلافت برای شما می‌ماند. شما را به غضب خدا و آتش هسته‌ای که جهنم شما است متصل می‌کند. آتشی که دل‌ها، و سران دنیا را در ساختمان‌های سر به فلک کشیده، احاطه خواهد کرد. تمامی این جنایت‌ها برابر چشم خدا

۳۱ - سوره توبه، آیه ۱۳، أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَ هُم بِدُونِكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَ تَخْشَوْنَ اللَّهَ أَلَمْ تَخْشَوْهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ : چرا با کسانی که عهد خود را شکستند و همت کردند تا رسول خدا را از مکه اخراج کنند، نمی‌جنگید با این که آنها متجاوزند و جنگ را شروع کردند، آیا آنها را اهمیت می‌دهید، خدا سزاوارتر به اهمیت است اگر اهل ایمان هستید.

۳۲ - سوره ابراهیم، آیه ۸، وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرًا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ : موسی به آنها گفت: اگر شما بنی‌اسرائیل و تمامی اهل زمین کافر شوید، خدا از شما بی‌نیاز و پسندیده است.

نمودار است. به زودی ستمکاران خواهند فهمید، به چه پرتگاهی سقوط کرده‌اند.^{۳۳} این مطالب را از من بگیرید و بدانید که من دختر پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم بشیر و نذیر شما هستم که شما را از مقابلهٔ یک چنین عذاب سختی می‌ترسانم. هر چه می‌خواهید بکنید. ما هم آنچه بخواهیم می‌کنیم. شما در انتظار سرنوشت خود باشید. ما هم در انتظاریم.^{۳۴}

در این موقع ابوبکر جوابیهٔ خود را آغاز کرد و گفت: «پدرت همه جا با اهل ایمان خیلی رؤوف و مهربان بود و با کفار عذابی الیم و عقیابی عظیم. اگر به حسَبَش توجه کنیم، خواهیم دانست که پدر شما است، نه پدر سایر زنان و برادر شوهر شما است، نه برادر سایر دوستان. او را بر تمامی اصحاب و دوستان خود ترجیح می‌داد و در تمامی کارهای مهم کمک او بود. شما اهل بیت را دوست نمی‌دارند، مگر سعادت‌مندان و دشمن نمی‌دارند، مگر شقاوت‌مندان. شما عترت طیب و طاهر رسول خدائید و از جمله کسانی که خداوند شما را به عنوان بهترین‌ها انتخاب کرده است. شما خانواده، دلیل و پیشوای ما در کارهای خیر و راه راست به سوی بهشت موعود می‌باشید. و شما ای بهترین زنان عالم و دختر بهترین پیغمبران در آنچه می‌گوئی و ادعا می‌کنی، صادقی. در وفور عقل و دانش از همه برتری. و هرگز از حقوقی که ادعا می‌کنی، مردود نیستی. و از گفتار صادقانه‌ها باز نمی‌مانی. من در تصرف فدک از فرمایش رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم تجاوز ننمودم و جز به فرمان او عمل نکردم. هرگز جستجوگر بهار و علفزار به خانواده‌اش دروغ نمی‌گویم.^{۳۵} من خدا را شاهد می‌گیرم و شهادت خدا کافی است. خودم از رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که فرمودند: ما گروه پیغمبران چیزی از طلا و نقره و خانه و املاک به ارث نمی‌گذاریم. ما ترک ما و ارث ما، فقط کتاب و حکمت و نبوت است. آنچه از مال و ثروت بعد از وفات ما باقی می‌ماند، در اختیار ولیّ امر بعد از ما قرار می‌گیرد تا به میل خود هر جا که صلاح بداند، خرج کند. ما این مال و ثروتی که مطالبه می‌کنی، بودجهٔ جنگی قرار داده‌ایم. خرج سربازان کرده‌ایم، تا با کفار و فجار بجنگند. تازه، برای خود و به میل خود این کار را نکردم. بلکه بر اساس اجماع مسلمانان چنین تصمیمی گرفته شد. این است حال من و مال من. فدک برای خودت و مال خودت باشد. آن

۳۳ - سوره شعراء، آیه ۲۲۷، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ: مگر شعرائی که اهل ایمان و عمل صالحند، به یاد خداوند و برابر ظالم متجاوز از خود دفاع می‌کنند، به همین زودی ستمکاران خواهند دانست که در چه پرتگاهی سقوط می‌کنند.

۳۴ - سوره هود، آیات ۱۲۱ و ۱۲۲، وَ قُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اَعْمَلُوا عَلَي مَكَاتِبِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ، وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ، به کفار بگو شما در راه و روش خود فعالیت کنید ما نیز چنین هستیم. منتظر ظهور حاکمیت حق باشید، ما هم منتظریم.

۳۵ - الرائد لا يكذب اهل (جملة مشهوری از رسول اکرم، صلی الله علیه و آله و سلم)

را از تو نمی‌گیریم و برای خود ذخیره نمی‌کنیم. تو سیده‌ی امت پدر هستی. شجره‌ی طیبه‌ی فرزندان خود می‌باشی. هرگز مال تو را و فضیلت تو را از تو دفع نمی‌کنیم و به اصول و فروع زندگی تو کاری نداریم. فرمان تو نافذ است. من در اطاعت تو هستم. آیا راضی هستی در این کار با پدر بزرگوارت مخالفت کنم؟

در این جا حضرت فرمود: سبحان الله هرگز رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم از قرآن فاصله نگرفت. و مخالف احکام خدا نبود. همه جا از آثار و سوره‌های قرآن پیروی می‌کرد. آیا درست است که شما، همه‌ی مسلمانان، بر عمل گناه متحد شوید؟ و ظلم و زور را به پدرم نسبت دهید؟ این کذب و دروغ‌ها که بعد از وفات به او نسبت می‌دهند، مانند کذب و دروغ‌های پیش از وفات است. که فرمود:

قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ الْكَذَابَةُ^{۳۶}

برای تشخیص حقّ از باطل بهترین میزان کتاب خدا است. حاکم عادل و ناطقی است که حقّ و باطل را از هم جدا می‌کند. آنجا که می‌گوید:

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ^{۳۷}

۳۶- الإحتجاج علي أهل اللجاج، جلد ۱، صفحه ۲۶۱: فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ إِنِّي سَمِعْتُ مِنْ سَلْمَانَ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادِ أَشْيَاءَ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ وَ الرِّوَايَةِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ سَمِعْتُ مِنْكَ تَصْدِيقَ مَا سَمِعْتُ مِنْهُمْ وَ رَأَيْتُ فِي أَيْدِي النَّاسِ أَشْيَاءَ كَثِيرَةً فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ وَ الْأَحَادِيثِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ تَزَعُمُونَ أَنَّ ذَلِكَ بَاطِلٌ فَتَرَى النَّاسَ يَكْذِبُونَ مُتَعَمِّدِينَ عَلَيَّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ يَفْسُرُونَ الْقُرْآنَ بِأَرَائِهِمْ قَالُوا قَائِلٌ عَلَيٌّ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ سَأَلْتُ فَافْهَمِ الْجَوَابَ إِنَّ فِي أَيْدِي النَّاسِ حَقًّا وَ بَاطِلًا وَ صِدْقًا وَ كَذِبًا وَ نَاسِيحًا وَ مَنْسُوحًا وَ خَاصًّا وَ عَامًّا وَ مُحْكَمًا وَ مُتَشَابِهًا وَ حَفْظًا وَ وَهْمًا وَ قَدْ كَذَبَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ وَ هُوَ حَيٌّ حَتَّى قَامَ خَطِيبًا فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ الْكَذَابَةُ فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَيَّبُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ: شخصي از حضار مجلس بهشت آئین، ارم تزیین، بر پای خاست و گفت: یا امیر المؤمنین علیه السلام من از سلمان و از ابی ذر و مقداد خبری چند از تفسیر قرآن و حدیث مروی از حضرت رسول آخر الزمان شنیدم و از شما نیز تصدیق قول آن جماعت مسموع ما و باقی امت می‌گردد، و در دست مردمان چیزی چند از تفسیر قرآن و احادیث رسول ایزد منان می‌شنویم که شما مخالف ایشان می‌گوئید بلکه زعم شما چنان است که آنچه آن طایفه بیان می‌کنند باطل و از درجه صحت و صدق عاطل است. آیا در بیان تفسیر و احادیث که سایر مردمان می‌نمایند شما را گمان کذب و افتراي آن جماعت نسبت به حضرت نبی الرحمه است که از روی دانستگی و تعدد نسبت دروغ به حضرت محمد صلی الله علیه و آله نمایند و قرآن را برای خود تفسیر فرمایند. حضرت ولایت مآب در آن حال روی توجه و اقبال بآن مرد سایل آورد، و فرمود که: چون سؤال نمودی جواب بشنو و بفهم که در دست مردم از حقّ و باطل و صدق و کذب و ناسخ و منسوخ و خاصّ و عامّ و محکم و متشابه و حفظ و وهم بسیار است، و در زمان حیات سید کاینات نسبت دروغ به آن حضرت دادند. چون آن خبر به سمع سید البشر رسید برخاست و خطبه در غایت فصاحت و بلاغت مؤدّی گردانیده: آنگاه آن حبیب الله فرمود که: أَيُّهَا النَّاسُ مردم دروغ بر من بیسته‌اند و هر که دروغ بر من بندد محلّ تَعَوُّدِ و سکناي آن بی‌ایمان در آتش نیران است.

(احتجاج- ترجمه غفاری مازندرانی، جلد ۲، صفحه ۴۹۶)

۳۷- سوره مریم، آیه ۶، يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَ اجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا: که وارث من و دودمان یعقوب باشد؛ و او را مورد رضایت قرار

ده!»

و همچنین:

و وَرَثَ سُلَيْمَانَ دَاوُدَ^{۳۸}

آیاتی که خداوند حقّ هر یک از وراثت را از مرد و زن روشن می‌کند. فرائض سهام را معین می‌کند. آن چنان حقّ هر یک را بیان می‌کند، که شک و شبهه‌ای باقی نمی‌ماند. و راه را بر خیانتِ خائن می‌بندد. چنین نیست که شما می‌گوئید که رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم چنین و چنان گفته است. هوای نفس بر شما غالب شده و من هم بر این تهمت‌ها صبر می‌کنم. صبر زیباتر است. خدا مرجع نصرت و کمک است.^{۳۹}

ابوبکر گفت: خدا و رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم راست گفته‌اند. شما دختر رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم هم راست می‌گوئید. بحمدالله معدن حکمت و مبدأ هدایت و رحمت هستید. رکن دین و چشم بینای حجّت می‌باشید. رأی تو را از منطوق و صواب دور نمی‌دانم. فرمایشات تو را منکر نمی‌شوم. بفرمائید این مسلمانانند که باید بین من و شما قضاوت کنند. آنها ریسمان خلافت به گردن من انداختند و به رأی و اتفاق آنها این اموال را گرفتیم؛ نه به رأی و استبداد خود. همه آنها شاهد این مسائل هستند.

در این جا حضرت رو به مردم کردند، که: ای مردمی که این چنین به طرف قبول باطل خسارت‌آمیز سرعت می‌گیرید، چرا در آیات قرآن فکر نمی‌کنید؟ شاید قفل دنیاپرستی دل‌های شما را فرا گرفته و یا در پوشش جهل و گناه واقع شده‌اید.^{۴۰} آری تیرگی قلب شما را فرا گرفته. شنوائی و بینائی را از شما ربوده. چه بد قرآن را به رأی خود معنی کردید و دین خود را به متاعی زشت عوض نمودید. به خدا قسم مسؤولیت آن را در آینده، سخت و سنگین خواهید یافت. وقتی که پرده جهل و دنیاپرستی از پیش چشم شما برطرف شود، با عذاب‌ها و

۳۸- سوره نمل، آیه ۱۶، وَ وَرَثَ سُلَيْمَانَ دَاوُدَ وَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَ أوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ: سليمان، حکومت و نبوت را از داوود به وراثت گرفت و به مردم ابلاغ نمود که ای مردم، خداوند زبان پرندگان به ما آموخت، از هر چیزی به ما بخشید که این بخشش فضیلتی بزرگ است.

۳۹- سوره یوسف، آیه ۱۸، وَ جَاءَ عَلِيٍّ فَمِصْبِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَيَّ مَا تَصِفُونَ: پیراهن یوسف را که به دروغ به خون آلوده بودند حاضر کردند، پدر که دروغ آنها را دانست، گفت: می‌دانم گرفتار وسوسه شیطان شده‌اید، صبر زیباتر است، از خدا کمک می‌خواهم که صبر کنم.

۴۰- سوره محمد، آیه ۲۴، أَمْ فَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَيَّ قُلُوبٌ أَفْأَلْهَا: چرا در معانی قرآن تدبیر ندارند، شاید دریچه فهم آنها بسته شده است.

حوادثی روبه‌رو می‌شوید که گمان نمی‌کردید. در آنجا است که به خسارت خود واقف می‌شوید.^{۴۱}

در این جا که از مسلمانان مأیوس شد؛ غم و غصّه‌ها را در قلب خود متراکم دید. کنار قبر پدر مهربانش نشست و این مرثیه‌ها را زمزمه کرد:

پدر بزرگوام بعد از تو خبرها و حادثه‌های عجیبی برای ما اتفاق افتاد،

که اگر حاضر بودی تحملش برای ما مشکل نبود.

فقدان وجود مبارک تو برای ما چنان بود که زمین‌های تشنه، باران بهاری خود را از دست داده باشند.

چه قدر اختلاف و اختلال در امت تو اتفاق افتاد. ببین چگونه به ذلت و نکبت افتادند. هر خانواده‌ای در جامعه خود مقام و منزلتی دارند که این منزلت در میان اقوام نزدیک محفوظ است. وقتی که از دنیا رفتی و در دل خاک پنهان شدی، عده‌ای از مردم آغراض و امراض خود را علیه ما آشکار نمودند. عده‌ای به حقوق ما تجاوز کردند و حق ما را سبک شناختند. مثل این که تمام کره زمین غصب شده و ما جا و مکانی نداریم.

تو در میان ما خورشیدی درخشان بودی که از نور آن استفاده می‌کردیم.

از جانب خدا بر شما کتاب نازل می‌شد.

جبرائیل با آیات قرآن با ما مأنوس می‌شد.

اکنون که تو مفقود شدی از تمام خیرات و برکات محروم شدیم.

کاش پیش از آنکه رفتی و در دل خاک پنهان شدی، ما از دنیا رفته بودیم.

به مصیبت‌هایی مبتلا شدیم، که هیچ صاحب مصیبتی از عرب و عجم به آن مبتلا نشده بود. کسانی که به ما ستم کردند، روز قیامت خواهند فهمید به چه پرتگاهی سقوط کرده‌اند.

اکنون دنیای وسیع خیلی بر ما تنگ شده. چهره فرزندانت حسنین را می‌بینی که

هم چون چهره ماه گرفته شده است.

۴۱ - سوره غافر، آیه ۷۸، وَ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَ مَا كَانِ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فَصِيَ بِالْحَقِّ وَ خَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ؛ پیش از تو هم پیغمبرانی فرستادیم، بعضی را معرفی نمودیم و بعضی را نه، هیچ پیغمبری بدون اذن خدا معجزه‌ای نمی‌آورد، وقتی که نوبت حکومت به ما رسید، بین مردم به حق قضاوت می‌شود، در آن زمان اهل باطل به خسارت روانی و ایمانی خود آگاه می‌شوند.

بعد از این محاکمه طولانی که رنج و غم آن تمام جامعه بشریت را فرا می‌گیرد؛ در حالی که مولی، سلام الله علیه ثانیه به ثانیه در انتظار طلوع چهره نورانی او در منزل بود؛ به خانه برگشت و فقط خدا از هیجانات روحی و غم و غصه‌ای که در قلب مبارکش متراکم بود، خبر داشت. که دید آن همه عزت و عظمت خانوادگی و دلائل واضح و حقوق روشن او را نادیده و ناشنیده گرفتند. و تازه او را متهم کردند که مصالح جنگ و جهاد اسلامی را فدای منافع شخصی می‌کند. فقر مسلمانان را نادیده گرفته، ثروت خود را مطالبه می‌نماید. خود را دلسوزتر به اسلام از اهل بیت عصمت و طهارت دانستند. مانند دزد غارتگری که برای دزدی وارد خانه کسی شده و خود را به کودک صاحبخانه، از صاحبخانه، مهربان‌تر می‌داند. مصائبی از این جریان‌ها متوجه حضرتش شده بود از کوه‌ها سنگین‌تر. مصیبتی که فراگیر جهان بشریت از اولین و آخرین است. حضرتش دل‌خسته به خانه بر می‌گردد. با تراکم غم‌ها و غصه‌ها و هیجانات روح لطیف. فقط خدا از حال او آگاه است که دیروز پیش از وفات پدر، ملکه شهر بوده، مردم آرزو می‌کردند که یک بار او را ببینند. و امروز بعد از وفات پدر، چنان غربت او را فراگرفته که گوئی از آن شهر و دیار نیست. با این سابقه و دلائل تکان دهنده، همه مردم از ترس رؤسای خلافت، ساکت شدند. او را یاری نکردند. فقط به نظاره نشستند و اگر عده‌ای علیه تشکیلات سخنرانی کردند؛ در اقلیت بودند. تمامی لحظات عمر آن حضرت بعد از این افشاگری به گریه گذشت. تنها مونس و تنها کسی که از دل او خبر داشت، شوهرش علی، علیه السلام بود. که او هم غریب‌تر و وظیفه‌اش صبر و سکوت بود. بعد از ورود به منزل که شوهرش در انتظارش بود کمی برای این که صبر مولی، سلام الله علیه را هم به نمایش بگذارد؛ شکایت خود را آغاز کرد. خطاب به مولی، سلام الله علیه فرمود: چطور شد؟ مانند انسان‌های متهم در خانه نشستی و خود را از این قضایا کنار کشیدی؟ مگر تو نبودی که سران قهرمانان زمان را شکست دادی و شجاعان روزگار را به خاک هلاکت افکندی؟ چه شد که این پیر بی بال و پر به تو خیانت کرد و تو را منزوی نمود؟ این پسر ابی قحافه مالی را که پدرم به من بخشیده و سرمایه زندگی من و فرزندان من است، از دست من می‌رباید. متجاهر به جدال و دشمنی من بود. چنان او را دیدم که مستبدانه و ظالمانه با من حرف می‌زند. انصار از یاری من خودداری کردند. و مهاجرین هم از من فاصله گرفتند. دیگران چشم خود را بستند که گوئی چنین ظلمی را ندیدند. کسی را ندیدم که از من دفاع کند یا مانع چنین ظلمی شود. با عقده دل از خانه خارج شدم و سرخورده برگشتم. مقام و موقعیت خود را ضایع گذاشتی و صورت بر خاک نهادی. گرگان و درندگان عرب را پاره‌پاره کردی و بعد روی زمین نشستی.

من از بیان حقّ خودداری ننمودم و خلاف حقّ چیزی نگفتم. مقدرات به دست من نیست. کاش پیش از این مصیبت و پیش از این بی‌کسی مرده بودم. پیش خدا عذرخواهی می‌کنم که تو را دشمن خود بدانم و یا حامی خود نشناسم. مصیبت من شرق و غرب عالم را فرا گرفت. ستون زندگیم منهدم شد و قوت بازویم رفت. از دست این امت به پدرم شکایت می‌برم و انتقام دشمن را از خدا می‌خواهم. پروردگارا، قدرت دفاع و حمایت تو از همه شدیدتر و عذاب تو از همه سخت‌تر است.

در این موقع که مولی، سلام‌الله علیه او را در شدت هیجان و تراکم غم و غصه دید، فرمود: زهرا جانم (سلام‌الله علیها) ای دختر پاکان و یادگار پیغمبران، قدری خودت را آرام کن. مصیبت برای تو نیست. برای دشمنان تو است. من در انجام وظیفه دینی خود سستی نکردم و از دایره مقدراتم خارج نشدم. اگر منظورت محرومیت از نفقات زندگی است، روزیت از جانب خدا مقدر است و کفیل زندگیت امین است. آنچه از نعمت‌ها برای تو ذخیره شده، بهتر و بیشتر است از آنچه غصب شده. محرومیت و مصیبت خود را به حساب خدا بگذار و صبر کن. در این جا زهرا، سلام‌الله علیها ساکت و آرام شد.

ارتباط مفاهیم «لیل و نهار و شمس»، با وجود حضرت زهرا (س)

داستان حضرت زهرا، سلام الله علیها را باید زهرائیان بخوانند و موقعیت قبل و بعد از رحلت رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم را برای زهرا، سلام الله علیها بدانند. باید بدانیم تا مصیبت او را درک کنیم .

خیلی لازم است دلایل این حادثه بزرگ را بدانیم. که عرض شد شب، تاریکی خود را بر چهره خورشید پوشانید و خورشید را آن چنان در انزوا و غربت قرار داد که در طول مدتی طولانی فقط توانست از چهره ستارگان (یعنی علمای مکتب ولایت و اهل ایمان) کمی بدرخشد و نورافشانی کند. خداوند متعال در کتاب خود هر جا نامی از شب و روز می‌برد، منظورش از شب، دوره طولانی غروب شمس ولایت، با وفات رسول اکرم، صلی الله علیه و آله و سلم تا طلوع شمس ولایت با قیام امام زمان، عجل الله تعالی فرجه است. خداوند متعال این مدت را که تا امروز قریب هزار و چهارصد سال طول کشیده، «شب» نامیده و قیام آن حضرت را «روز روشن» شناخته است. همه جا آیات شریفه:

وَالشَّمْسُ وَضُحِّيهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا يَعْشِيهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلِيهَا^{۴۲}

به این طلوع و غروب تفسیر شده است. در این شب طولانی، اگر کسی بتواند از علم آنها استفاده کند، چهره علمی و ولایتی ائمه اطهار، سلام الله علیهم چون ستارگان سوسو می‌زند. آنها در این شب طولانی غیبت، به آن واقعیتی که دارند، قابل شناسائی نیستند.

۴۲- سوره شمس، آیات ۱ تا ۴، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا : به خورشید و گسترش نور آن سوگند، و به ماه هنگامی که بعد از آن درآید، و به روز هنگامی که صفحه زمین را روشن سازد، و به شب آن هنگام که زمین را ببوشاند.

تقسیم دوره‌های زندگانی حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها

دوران زندگی حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها را می‌توانیم به سه قسمت تقسیم کنیم:

۱- دوره آرامش و عزت و مرجعیت حوائج و احکام و مسائل

۲- دوره مصیبت و عزاداری و گریه و غربت

۳- دوره جهاد و شهادت

دوره اول، از تولد تا وفات پدر بزرگوارش. دوره دوم از وفات تا غصب خلافت و بیعت گرفتن از مولی، سلام‌الله‌علیه و اصحاب خاص او و بنی‌هاشم و غصب مال و ثروت. دوره سوم از آغاز سخنرانی در مسجد تا شهادت و وفات. این حالات از حرکات سه‌گانه آن حضرت قابل کشف است.

عزت و عظمت آن بزرگوار از تشریفات حمل مادر و تولدش، کاملاً قابل درک است. خیلی لازم است در اطراف کیفیت ظهور ائمه اطهار و سابقه آنها از زمان خلقت آدم تا روز ظهور حضرت خاتم بحث و مطالعه واقع شود؛ که آیا آنها انسان‌های تکامل یافته پیش از خلقت آدم و حوا هستند که برای تربیت آدم و فرزندان او به این زندگی دنیا آمده‌اند و یا مانند سایر افراد بشر حرکت آنها هم از نطفه شروع شده و بر دیگران سبقت جسته، به کمال مطلق رسیده‌اند و بعد برای دیگران سیمت امامت و پیشوائی یافته‌اند و در مسند تعلیم و تربیت و امامت قرار گرفته‌اند؟! اخبار و احادیث در تعریف این دو موضوع، مختلف است. بعضی نشان می‌دهد که زندگی آنها هم مانند دیگران از نطفه شروع و به وسیله همین پدر و مادرها وارد زندگی شده‌اند و باز اخبار دیگر می‌گوید که آنها انسان‌های تکامل یافته پیش از خلقت آدم و حوا بوده‌اند و خداوند گره زمین و اولاد آدم را برای آنها خلق فرموده و به صورت دانشگاهی تحویل آنها داده است. در زیارت جامعه امام هادی، علیه‌السلام در تعریف اهل بیت می‌فرماید:

بِكُمْ بَدَأَ اللهُ وَ بِكُمْ يَخْتِمُ

در این دو جمله خوب توجه کنید، تمامی آیات و تعریفات که از ائمه اطهار، سلام الله علیهم اجمعین در طول تاریخ بشریت از هبوط آدم تا قیام قائم شده و می‌شود، تفسیری از همین دو جمله **بِكُمْ بَدَأَ اللَّهُ وَ بِكُمْ يَخْتِمُ** می‌باشد. معنای جمله این است که خداوند متعال زندگی بشریت را از هبوط آدم تا ابد که بشریت به کمال مطلق برسد و در مکتب خدا فارغ التحصیل گردد، به وسیله شما امام‌ها شروع نموده و به واسطه و وسیله شما به کمال مطلق می‌رساند. این دو جمله، امام‌ها را مانند بروج دوازده‌گانه تعریف می‌کند که منظومه شمسی با تمام آقمارش در شعاع آن بروج حرکت می‌کنند و به ثمر می‌رسند. حالا شما خودتان فکر کنید، اگر این امام‌ها با چنین موقعیتی که دارند که کره زمین به صورت دانشگاهی برای آدم و اولاد آدم ساخته شده و این دانشگاه باید به وسیله این اساتید بزرگوار اداره شود و به کمال برسد؛ می‌شود گفت که آنها هم مانند دیگران، اولاد این آدم و حوا هستند؟! هرگز این فرضیه با جمله **بِكُمْ بَدَأَ اللَّهُ وَ بِكُمْ يَخْتِمُ** سازگار نیست. زیرا باید استاد دانشگاه پیش از دانشگاه وجود داشته باشد. چنان که گفته‌اند آدم و حوا بعد از تولد در زندگی بهشتی، تحویل خمس طیبیه شدند و گناهشان خودرایی و رقابت با خمس طیبیه بود. زیرا آدم و حوا که در بهشت خلق شده بودند، بهشت بدون انسان بهشت به حساب نمی‌آید. چه قدر زیاد حدیث و روایت داریم که خداوند خمس طیبیه را به آدم و حوا معرفی کرد. که ما این جا یکی از آن روایت‌ها را برای شما می‌آوریم. روایت مربوط به روز عاشورا است که حضرت امام حسین، علیه السلام خطاب به اصحاب خود فرموده است:

فقال عليه السلام مخاطبا لاصحابه معاشر اصحابنا والمعتصمين بنا اهل البيت
اولا اخبركم باول امرنا وامرکم ليسهل عليكم احتمال ما انتم له معرضون قالوا
بلى يابن رسول الله قال نعم ان الله لما خلق آدم واستواه وعلمه اسماء كل شيء
جعل محمدا وعليا وفاطمه سلام الله عليها والحسن والحسين اشباحا خمسه في
ظهر آدم وكانت انوارهم تضيء في الآفاق من الحجب والجنان فامر الملائكة
بالسجود لآدم تعظيما له ان جعله وعاء لتلك الاشباح التي قد عم انوارها الآفاق

فسجد الملائكة كلهم اجمعون الا ابليس ابى ان يتواضع لجلال عظمه الله ولانوارنا
اهل البيت فكان بابائه ذلك من الكافرين.^{۴۳}

این حدیث و نمونه‌های زیادی که دارد، دلالت می‌کند که خداوند در زمان‌های پیش از
آدم و حوا معصومین را خلق فرموده و به کمال مطلق رسانیده و بعد این آدم و عالم را جهت
وابستگی به آنها خلق فرموده. که فرمودند:

الْحُجَّةُ قَبْلَ الْخَلْقِ وَ مَعَ الْخَلْقِ وَ بَعْدَ الْخَلْقِ^{۴۴}

۴۳- بلاغه الحسین و نیز بحار الأنوار، الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۲۶، صفحه ۳۱۹: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا
خَدَّيْنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ص قَالَ قَالَ يَا عِبَادَ اللَّهِ إِنَّ آدَمَ لَمَّا رَأَى النَّوْرَ سَاطِعًا مِنْ صَلْبِهِ إِذْ كَانَ اللَّهُ نَقَلَ أَشْبَاحًا مِنْ ذُرْوَةِ الْعَرْشِ
إِلَى ظَهْرِهِ رَأَى النَّوْرَ وَ لَمْ يَتَّبِعْ أَشْبَاحَ فَقَالَ يَا رَبِّ مَا هَذِهِ الْأَنْوَارُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْوَارُ أَشْبَاحِ نَفَلْتُهُمْ مِنْ أَشْرَفِ بَقَاعِ عَرْشِي إِلَى ظَهْرِكَ
وَ لِذَلِكَ أَمَرْتُ الْمَلَائِكَةَ بِالسُّجُودِ لَكَ إِذْ كُنْتُ وَعَاءً يَلِيكَ الْأَشْبَاحَ فَقَالَ آدَمُ يَا رَبِّ لَوْ بَيَّنَّنْتَهَا لِي فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى انْظُرْ يَا آدَمُ إِلَى ذُرْوَةِ الْعَرْشِ
فَنَظَرَ آدَمُ ع وَ وَقَعَ نَوْرٌ أَشْبَاحًا مِنْ ظَهْرِ آدَمَ عَلَى ذُرْوَةِ الْعَرْشِ فَانْطَبَحَ فِيهِ صَوْرُ أَشْبَاحًا كَمَا يُنْطَبِحُ وَجْهَ الْإِنْسَانِ فِي الْمِرْآةِ الصَّافِيَةِ فَرَأَى
أَشْبَاحًا فَقَالَ مَا هَذِهِ الْأَشْبَاحُ يَا رَبِّ فَقَالَ يَا آدَمُ هَذِهِ الْأَشْبَاحُ أَفْضَلُ خَلْقِي وَ تَرِيَاتِي هَذَا مُحَمَّدٌ وَ أَنَا الْحَمِيدُ الْمُخْمُودُ فِي أَفْعَالِي شَقَقْتُ لَهُ
اسْمًا مِنْ اسْمِي وَ هَذَا عَلِيُّ وَ أَنَا الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ شَقَقْتُ لَهُ اسْمًا مِنْ اسْمِي وَ هَذِهِ فَاطِمَةُ وَ أَنَا فَاطِمَةُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِينَ فَاطِمَةُ أُعْدَائِي عَنْ
رَحْمَتِي يَوْمَ فَصَلَّ قَضَائِي وَ فَاطِمَةُ أَوْلِيَائِي عَمَّا يَغْتَرِبُهُمْ وَ يَشِيئُهُمْ فَشَقَقْتُ لَهَا اسْمًا مِنْ اسْمِي وَ هَذَا الْحَسَنُ وَ هَذَا الْحُسَيْنُ وَ أَنَا الْمُحْسِنُ
الْمُجِيلُ شَقَقْتُ لَهُمَا اسْمًا مِنْ اسْمِي هُوَ لَاءِ خِيَارُ خَلِيقَتِي وَ كِرَامُ بَرِيَّتِي بِهِمْ أَحَدٌ وَ بِهِمْ أُعْطِيَ وَ بِهِمْ أَعْقِبُ وَ بِهِمْ أُتَيْبُ فِتْوَسَلُ إِلَى بِهِمْ يَا
آدَمُ وَ إِذَا دَهَنَكَ دَاهِيَةٌ فَاجْعَلْهُمْ إِلَيَّ شَفْعَاءَكَ فَإِنِّي آلَيْتُ عَلَيَّ نَفْسِي قَسَمًا حَقًّا لَا أُخَيِّبُ بِهِمْ أَمَلًا وَ لَا أُرَدُّ بِهِمْ سَائِلًا فِلَيْذَلِكَ حِينَ زَلَّتْ مِنْهُ
الْخَطِيئَةُ دَعَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِمْ فَتَابَ عَلَيْهِ وَ غُفِرَ لَهُ.

حضرت علی بن الحسین علیه السلام گفت پدرم از پدر خود از پیامبر نقل کرد که فرمود ای بندگان خدا وقتی آدم نور را از صلب خود
درخشان دید چون خداوند اشباح ما را از بالای عرش به صلب او منتقل کرده بود آن نور را مشاهده کرد اما اشباح را ندید گفت خدایا این
نورها چیست؟ خداوند فرمود نور اشباحی است که از بهترین جای عرش به پشت تو منتقل کرده‌ام و به همین جهت ملائکه را دستور به
سجده تو دادم چون تو طرف این انوار بودی. آدم گفت خدایا برایم توضیح بده. فرمود آدم! نگاه کن به بالای عرش آدم نگاه کرد. نور
اشباح ما از صلب آدم به بالای عرش افتاد در آن صورتهائی نقش بست مثل آینه که در آن صورت نقش می‌بندد. اشباح ما را مشاهده
کرد. عرض کرد خدایا این شبح‌ها چیست؟ خداوند فرمود اینها اشباح بهترین خلق و مردمان این محمد است و من حمید محمود در
افعالم یک اسم از اسمهای خود برای او جدا کرده‌ام و این علی است و من علی عظیم هستم اسمی از نامهای خود برای او جدا کرده‌ام و
این فاطمه است من فاطر آسمان‌ها و زمین‌هایم و جداکننده دشمنان خود از رحمتم در روز قیامت و جداکننده دوستانم هستم از
چیزهائی که موجب ناراحتی و آلودگی آنها می‌شود برای او یک اسم از اسم‌های خود جدا کردم و این حسن و این حسین است و من
محسن نیکوکارم یک اسم از اسم‌های خود برای آن دو جدا کرده‌ام. این‌ها بهترین مخلوق و گرامی‌ترین افراد هستند بوسیله آن‌ها مواخذه
می‌کنم و به آن‌ها می‌بخشم و به آن‌ها کیفر می‌کنم و بوسیله آن‌ها ثواب می‌دهم آدم هر گاه یک ناراحتی به تو رسید آن‌ها را شفیع خود
در نزد من قرار بده من سوگند یاد کرده‌ام بر خود سوگندی واقعی کسی که به وسیله آن‌ها امیدی داشته باشد، ناامید نکنم و هر کس
بوسیله آن‌ها درخواستی نماید رد نکنم به همین جهت وقتی از او لغزشی سر زد خدا را به واسطه آن‌ها خواند و از او گذشت و او را
بخشید. (بخش امامت-ترجمه جلد هفتم بحار الانوار، جلد ۴، صفحه ۲۴۴)

۴۴- این حدیث در منابع بسیاری آمده است. از آن جمله است:

• بحار الأنوار، الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۲۳، صفحه ۱: إكمال الدين أبي و ابن الوليد معاً عن سعد بن النهدي عن
نجم بن خالد البرقي عن خلف بن حماد عن أبان بن تغلب قال قال أبو عبد الله عليه السلام الحجة قبل الخلق و مع الخلق و بعد
الخلق.

• بخش امامت-ترجمه جلد هفتم بحار الانوار، جلد ۱، صفحه ۴.

همیشه پیش از خلقت آدم و همراه خلقت او و بعد از خلقت او لازم است که حجت خدا وجود داشته باشد که وجود حجت خدا علت غائی تربیت است. پس این حقیقت را باید در نظر داشته باشیم که خداوند آدم و حوّا را در بهشت تحویل انسان‌های بهشتی داده تا او را تربیت کنند و به فکر و فرهنگ بهشتیان برسانند. ولی نظر به این که انسان‌ها تا حادثه نبینند، به علم و فرهنگ کامل مجهّز نمی‌شوند؛ در تقدیر خدا لازم شده است که آدم و فرزندان او یک دوره از تولّد تا مرگ، این زندگی دنیائی را ببینند، تا حادثه‌ها و محرومیّت‌ها آنها را بیزد و برای زندگی بهشتی آماده کند. از این رو خداوند آدم و حوّا را از آن وضعیّت زندگی بهشتی که همه چیز برای ایشان فراوان و بدون رنج و زحمت آماده بود، در این زندگی دنیائی که هر نعمتی توأم با رنج و زحمت و توأم با محرومیّت است، قرار داد تا از مسیر ابتلائات و محرومیّت از نعمت‌ها قدر نعمت‌ها را بدانند، علم و تجربه بیاموزند و وارد زندگی بهشتی شوند و از آن جمله از مسیر ابتلاء به حکومت اعداء الله، قدر حکومت اولیاء الله را بدانند و خداوند بعد از انتقال آدم و حوّا به این زندگی دنیا همان بهشتیان را که ائمه اطهار، سلام الله علیهم اجمعین بودند، مأموریّت داد که پشت کار تعلیم و تربیت اولاد آدم را داشته باشند، تا روزی که بتوانند آنها را به دایره حکومت خود که همان زندگی بهشت است، برگردانند. لذا مشاهده می‌کنید که ائمه اطهار، سلام الله علیهم اجمعین به صورت یک انسان کامل از تولّد تا وفات وارد این زندگی شده به هدایت بشر اشتغال داشته‌اند تا روزی که از مسیر تربیت، موجبات حکومت آنها فراهم شود. پس این چهارده نفر، از آن جمله حضرت زهرا، سلام الله علیها دوره علم و تکامل خود را پیش از این زندگی دنیائی دیده‌اند و بعد به این زندگی وارد شده‌اند. درست معلوم می‌شود که تولّد آنها و زندگی آنها و درس و دانش آنها و صبر و جهاد آنها کاملاً معجزه است. شباهت به کارهای معمولی بشر ندارد که صاحب مثنوی می‌گوید:

کار پاکان را قیاس از خود مگیر گر چه باشد در نوشتن، شیر، شیر

شما به کیفیت تولّد حضرت زهرا، سلام الله علیها توجه کنید که گویا خداوند در مقدّمه تولّد ایشان، پدر و مادر را آماده استقبال از ظهور یک شخصیت عظیم الشان می‌کند و به آنها دستور می‌دهد که خانه وجود خود را آب و جارو بزنند و آماده ورود ملکه بهشت و آن میهمان عظیم الشان باشند. حضرت رسول، صلی الله علیه و آله و سلّم مأمور می‌شود که چهل روز از همسرش خدیجه فاصله بگیرد و به روزه و نماز مشغول باشد. همسرش را هم وادار به انجام

• اکمال الدین، صفحه ۱۲۸: خلف بن حماد از ابان بن تغلب نقل کرد که حضرت صادق علیه السلام فرمود: حجت قبل از مردم و با مردم و بعد از مردم خواهد بود.

همین دستور می‌کند و می‌گوید: خدیجه، من مأمورم چهل روز از تو جدا باشم. خیال نکنی قهرم، بلکه امر خدا است. مصلحتی در کار است. ملازم خانه‌ات باش، ببینم چه می‌شود. حضرت رسول، صلی‌الله‌علیه‌و‌آله‌و‌سَلَّم در جائی و خدیجه در جای دیگر مشغول طاعت و ریاضتند و در شب آخر پیش از نماز مغرب و افطار، حضرت مأمور می‌شود با همسرش تماس بگیرد و بعد از تماس و هم‌خوابی، خدیجه می‌گوید: سنگینی حمل خود را احساس کردم و در آینده‌ها با بچه‌ی درون رحم خود حرف می‌زند. و مخصوصاً از یک دانشمند موثق شنیدم که وقتی از حضرت معجزه‌شق القمر را مطالبه نمودند و به آنها قول داد، خدیجه بسیار ناراحت شد که مبدا این معجزه واقع نشود و بعد رسوائی آن قابل تحمل نیست. حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها از رحم، مادر را صدا زد که اگر پدرم از خدا بخواهد زمین را به آسمان و آسمان را به زمین بیاورد، خداوند قبول می‌کند. هنگام تولد که خدیجه در غربت و تنهایی به سر می‌برد و کسی نبوده که به ایشان کمک کند، در حال مکاشفه، حوریان بهشتی را می‌بیند که او را کمک می‌کنند و می‌بیند که کودک متولد شده، در حال سجده، شهادت به رسالت پدر و ولایت شوهر و امامت فرزندان می‌دهد. و همین طور در دوران کودکی آن چنان مؤدب و منظم است که پدر او را مادر خود می‌خواند و لقب «أم ابیها» به او می‌دهد. شما در مندرجات این خطبه شریفه دقت کنید. بعداً نکات علمی سخنرانی را تذکر می‌دهم که یک جوان هجده ساله چگونه از اسرار خلقت و آینده‌ها، چنان باخبر است که گوئی شاهد خلقت عالم و آدم بوده است. دوران صباوت و کودکی حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها مصیبت‌بارترین دوران زندگی حضرت رسول، صلی‌الله‌علیه‌و‌آله‌و‌سَلَّم و خدیجه کبرا، سلام‌الله‌علیها بوده است. زندانی شدن آنها در شعب ابوطالب و قطع رابطه جامعه اهل مکه با آنها در همین زمان و همچنین یتیم شدن از مادر و عموی مهربانی مانند جناب ابوطالب و مبتلا شدن به ریاست ابولهب که درست در جهت ضد جناب ابوطالب نسبت به آن حضرت بوده و حکم طرد حضرت رسول، صلی‌الله‌علیه‌و‌آله‌و‌سَلَّم را از جامعه قریش داده و قتل آن حضرت را آزاد و مباح دانسته، به طوری که حضرت مجبور به فرار از مکه به بیابان‌ها شده؛ همه این مصیبت‌ها در دوران صباوت حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها بوده. تا این که موجبات هجرت آن حضرت فراهم شده و بعد از هجرت گرفتار حسد نامادری‌هایی و مخصوصاً حسد عایشه و حفصه، دختران ابوبکر و عمر شده که در واقع دو جاسوسه در داخل زندگی حضرت برای غصب خلافت بودند و عاقبت هم عاملی مؤثر برای غصب خلافت شناخته شدند. شدت حسد عایشه به آن حضرت چنان بود که گفته‌اند: یَغْلِي كَالْمِرْجَلِ، مانند دیگ آب روی آتش می‌جوشید. یکی از عوامل بزرگ غصب خلافت و محرومیت اجتماعی حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها حسد

همین دو نفر نامادری بود که خدوند متعال در سورهٔ تحریم آنها را تشبیه به زن نوح و زن لوط می‌کند.^{۴۵} در این تهاجم مصیبت‌ها آن هم در دوران پیش از بلوغ، زهرا، سلام الله علیها هم چنان در خدمت پدر است و به تمام معنی، پدر را یک مأمور الهی و یک پیغمبر می‌داند و خود را مأمور خدا در این خدمات می‌داند. با این که دختران معمولی و عادی نمی‌توانند در این هوو تراشی‌ها و نامادری‌های حسود، پدر را یک پدر مهربان بدانند، ولی زهرا، سلام الله علیها آن چنان کمر خدمت برای پدر بسته که پدر او را به جای مادر شناخته است. پدر خود را به عنوان یک پیغمبر خدمت می‌کند. چون رابطهٔ او را با خدا می‌داند و اجر خود را هم در این خدمات می‌شناسد. ما انسان‌ها هر چه هم فکر کنیم، نمی‌توانیم موقعیت و مقام حضرت زهرا، سلام الله علیها را نزد خدا بشناسیم. بهتر این است به آیاتی که در تعریف حضرت زهرا، سلام الله علیها نازل شده و خداوند آن خانم را مظهر و مصداق واقعی این آیات شناخته است، توجه کنیم.

اولین آیه، سورهٔ کوثر است که به اتفاق تاریخ‌نویسان نزول^{۴۶} آیات، خداوند حضرت زهرا، سلام الله علیها را در این سوره با کلمهٔ کوثر تعریف می‌کند. و او را بهترین هدیه از خود برای پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم می‌داند.

۴۵- سوره تحریم، آیه ۱۰، ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوْحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ: خداوند برای کسانی که کافر شده‌اند به همسر نوح و همسر لوط مثل زده است، آن دو تحت سرپرستی دو بنده از بندگان صالح ما بودند، ولی به آن دو خیانت کردند و ارتباط با این دو (پیامبر) سودی به حالشان (در برابر عذاب الهی) نداشت، و به آنها گفته شد: «وارد آتش شوید همراه کسانی که وارد می‌شوند!»

۴۶- سوره کوثر در قرآن مجید برای تسلی پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم، و تجلیل حضرت زهرا، سلام الله علیها نازل شده است. نام دیگر فاطمه، سلام الله علیها کوثر است. (الفین-ترجمه وجدانی، ۹۴۳)

معنای کوثر

کوثر از طریق مبانی ادبی که یک حرف بر کثرت اضافه شده، به معنای بالاتر از کثرت است. اعداد کثیر را که کمتر از نامتناهی است، کثیر می‌نامند، اگر چه از نظر استعداد بشر قابل شمارش نباشد. و بالاتر از این کثیر، یعنی نامتناهی. عدد تا آنجا که قابل شمارش است، کثیر است. و بالاتر از کثیر، یعنی نامتناهی که قابل شمارش نیست. پس زهرا، سلام‌الله علیها یک «نعمت نامتناهی» برای رسول اکرم، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است. آنچه این بشریت که اولاد آدم است تا ابد از علم و نعمت لازم دارد، ابتدا به حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها تعلق دارد و در انبار وجود او قرار می‌گیرد، بعد توسط ائمه، سلام‌الله‌علیهم‌و اولاد آنها به افراد بشر اضافه می‌گردد. و این بشر که عمرش نامتناهی است، نعمت نامتناهی لازم دارد. رابطه حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها با خلق خدا، رابطه عدد با مبدأ است. مثلاً دریا مبدأ قطرات، و قطرات عدد است. مبدأ نامتناهی است و اعداد، متناهی می‌باشند. پس زهرا، سلام‌الله‌علیها که کوثر است؛ یک نعمت نامتناهی است.

و باز در سوره دخان و سوره قدر خداوند زهرا، سلام‌الله‌علیها را «شب قدر» و «شب بابرکت» نامیده است:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ، فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ^{۴۷}

یعنی ما قرآن را در شب با برکت نازل کردیم که در آن شب با برکت، مقدرات عالم تنظیم و تکمیل می‌شود.

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ^{۴۸}

۴۷- سوره دخان، آیه ۳ و ۴، إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ: که ما آن را در شبی پر برکت نازل کردیم؛ ما همواره اندازکننده بوده‌ایم! فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ: در آن شب هر امری بر اساس حکمت(الهی) تدبیر و جدا می‌گردد.
۴۸- سوره دخان، آیه ۴، فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ: در آن شب هر امری بر اساس حکمت(الهی) تدبیر و جدا می‌گردد.

البته شب به معنای زمان و مکان، لیاقت ندارد که قرآن در آن نازل شود. قرآن علم است و علم بر شخص نازل می‌شود نه بر شیئی. لذا این «لیالی» تفسیر به اشخاص شده است، نه به اشیاء. مخصوصاً تنظیم مقدرات بشر که در حضور شخص است. و آن شخص حضرت زهرا، سلام الله علیها است. پس همان طور که سلطان مملکت مشاورین مخصوصی دارد؛ خداوند هم مقدرات خلایق را در حضور اولیاء خود تنظیم می‌کند. نه به عنوان این که از علم آنها استفاده کند؛ بلکه به عنوان این که عظمت آنها را به نمایش بگذارد و نشان دهد که بشر تا اینجا قابلیت تکامل دارد که هم شأن خدا می‌شود و مقدرات بشر در حضور او تنظیم می‌گردد.

معنای تساوی رضای خدا و رضای فاطمه، سلام‌الله علیها

از جمله تعریفات عجیبی که از حضرت زهرا، سلام‌الله علیها شده، این است که فرمودند:

إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ لِعُضْبِ فَاطِمَةَ وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا^{۴۹}

یعنی مدار رضا و غضب خدا، رضا و غضب زهرا، سلام‌الله علیها می‌باشد. این وصف و تعریف خیلی عجیب است. شاید حضرت زهرا، سلام‌الله علیها، یک در میلیارد، بر کسی غضب کند که نباید غضب کند، یا به همین میزان از کسی راضی شود که نباید راضی شود، آن وقت چگونه ممکن است که خدا از یک چنین اشتباه کوچکی صرف نظر نموده و علم کامل خود را در وضع علم نازل زهرا، سلام‌الله علیها قرار دهد؟ مگر این که بگوئیم علم زهرا، سلام‌الله علیها آن چنان بالا رفته که برابر علم خدا شده. علم این چهارده معصوم درست با علم خدا برابری می‌کند. پس در این آیات و احادیث خداوند وجود حضرت زهرا، سلام‌الله علیها را ظرف علم نامتناهی خود و علم ائمه، سلام‌الله علیهم قرار داده. به این مناسبت گفته‌اند:

لَهَا أُمُومَةُ الْأُمَّةِ^{۵۰}

۴۹ - أمالی المفید، صفحه ۹۵، المجلس الحادی عشر: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الرَّاشِدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الثَّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ لِعُضْبِ فَاطِمَةَ وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا: ابو حمزه ثمالی از امام باقرعلیه السلام از پدرش علیه السلام از جد بزرگوارش روایت کند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: همانا خداوند با خشم فاطمه به خشم آید و با خشنودی وی خشنود گردد. (امالی شیخ مفید-ترجمه استاد ولی، صفحه ۱۰۷)

۵۰ - برخی منابع این حدیث:

- بحار الأنوار، الجامعة لدرر، أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۴۳، صفحه ۹۲: وَ كَيْسَتْ حُكْمُ فَاطِمَةَ مِثْلَ ذَلِكَ لِأَنَّهَا وَ لَيْدَةُ الْإِسْلَامِ وَ مِنْ أَهْلِ الْعِبَاءِ وَ الْمَبَاهِلَةِ وَ الْمُهَاجِرَةِ فِي أَصْعَبِ وَقْتٍ وَ وَرَدَ فِيهَا آيَةُ التَّطْهِيرِ وَ افْتَحَرَ جَبْرَيْلُ بِكَوْتِهِ مِنْهُمْ وَ شَهِدَ اللَّهُ لَهُمْ بِالصِّدْقِ وَ لَهَا أُمُومَةُ الْأُمَّةِ إِيَّايَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
- زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، ترجمه روحانی، صفحه ۴۶۰: وضعیت حضرت فاطمه غیر از این بود. زیرا او در زمان ظهور اسلام به دنیا آمد، و او از اصحاب کساء و مباحله و از مهاجرینی است که در بدترین شرایط اقدام به مهاجرت نمودند، و در شأن

یعنی او مادر امامت است، نه فقط مادر ائمه. تمامی سرمایه‌های وجودی ائمه از وجود زهرا، سلام الله علیها گرفته شده. این بود بیان قسمتی از عظمت زهرا، سلام الله علیها. باید بگوئیم:

کتاب علم تو را آب بحر کافی نیست که تر گنی سر انگشت و صفحه بشماری

ازدواج آسمانی

از عجایب عظمت این خانم داستان ازدواج ایشان با مولی، سلام‌الله‌علیه است. زهرا، سلام‌الله‌علیها بعد از هجرت به مدینه از نظر موقعیت اجتماعی، ملکه‌ی اسلام شناخته می‌شود. اگر چه پیغمبر اکرم، صلی‌الله‌علیه و آله و سلم همسرانی دارد که ظاهراً آنها در شأن پیغمبرند، ولیکن توجه رسول خدا، صلی‌الله‌علیه و آله و سلم بیشتر به زهرا، سلام‌الله‌علیها می‌باشد که او را در کارهای خاصی هم‌شان خودش می‌داند.

سران قریش که از نظر مالی و مادی خودشان را بالا و والا می‌دانستند، هر یک به نوبه خود، او را از رسول خدا، صلی‌الله‌علیه و آله و سلم خواستگاری کردند، ولی حضرت در جواب آنها می‌فرمود: اختیار دخترم زهرا، سلام‌الله‌علیها با خداوند متعال است. باید او را از خدا خواستگاری کرد و خدا او را به شوهر می‌دهد. حقیقتاً هم موقعیت حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها چنین است که دختر خدا به حساب می‌آید. خدا منزّه است از دخترداری، ولی لازم است بدانیم که تقرب شاگرد عالم، از نظر اهلیت به استاد عالم، از اولاد صلبی او بیشتر است. شاگرد من که به تمام علوم و اسرار من عالم است، به من نزدیکتر است، از دختر من که اهلیت علمی با من ندارد. امت نوح که ایمان آوردند سوار کشتی نوح شدند، اولاد اهل نوح شناخته شدند، اما پسر نوح که ایمان نداشت، بیگانه شناخته شد. خدا فرمود:

أَلَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۵۱

زهرا، سلام‌الله‌علیها شاگرد بلاواسطه خداوند متعال است. تمامی علوم و اسرار حکمت الهی را از خدا فرا گرفته. اهلیت کامل با خداوند متعال دارد. پس ولی حقیقی و بلا منازع او خداوند متعال است. بایستی زهرا، سلام‌الله‌علیها را از خدا خواستگاری کرد، نه از رسول خدا،

۵۱ - سوره هود، آیه ۴۶، قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْتَلِنَ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّيْ أَعْظَمُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ : فرمود: «ای نوح! او از اهل تو نیست! او عمل غیر صالحی است! فرد ناشایسته‌ای است! پس، آنچه را از آن آگاه نیستی، از من مخواه! من به تو اندرز می‌دهم تا از جاهلان نباشی!!»

صلی الله علیه و آله و سلم. پیغمبر اکرم که خودش از این اسرار با خبر است، می‌گوید: اختیار دخترم با خداوند متعال است. باید به اذن خدا شوهر اختیار کند. لذا پیش از آنکه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم او را در زمین عقد ببندد، خدا در آسمان در محضر خودش و ملائکه او را با علی، سلام الله علیه عقد بست. وقتی که مولی، سلام الله علیه زهرا، سلام الله علیها را خواستگاری کرد؛ چهره رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم چون گل شکفته شد و فرمود: یا علی الآن فرشته‌ای به نام **راحیل** به من خبر داد که خدا دخترم را در آسمان به تو عقد بسته است.^{۵۲} بعد از آن موجبات ازدواج را فراهم کرد.

۵۲- أمالی الصدوق، المجلس الثالث و الثمانون: نَادِي مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ أَلَا إِنَّ الْيَوْمَ يَوْمٌ وَوَيْمَةٌ عَلِيٌّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَلَا إِنِّي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ زَوَّجْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ مِنِّي بَعْضُهُمَا لِبَعْضٍ ثُمَّ بَعَثَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى سَجَابَةَ بَيْضَاءَ فَقَطَّرَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ لَوْثُوهَا وَزَبْرُجِدهَا وَبِوَابِئِهَا وَقَامَتِ الْمَلَائِكَةُ فَتَنَزَّتْ مِنْ سَنَبِلِ الْجَنَّةِ وَقَرَّتْ عَلَيْهَا هَذَا مِمَّا نَزَّتَتْ الْمَلَائِكَةُ ثُمَّ أَمَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَلَكًا مِنْ مَلَائِكَةِ الْجَنَّةِ يَقَالَ لَهُ رَاحِيلُ وَ لَيْسَ فِي الْمَلَائِكَةِ أَنْبَغُ مِنْهُ فَقَالَ أَخْطَبُ يَا رَاحِيلُ فَخَطَبَ بِخَطْبِهِ لَمْ يَسْمَعْ بِمِثْلِهَا أَهْلُ السَّمَاءِ وَ لَا أَهْلُ الْأَرْضِ ثُمَّ نَادَى مُنَادٍ أَلَا يَا مَلَائِكَتِي وَ سَكَانَ جَنَّتِي بَارِكُوا عَلَيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ع حَبِيبِ مُحَمَّدٍ لِي اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ فَقَدْ بَارَكْتَ عَلَيْهِمَا أَلَا إِنِّي زَوَّجْتُ أَحَبَّ النِّسَاءِ إِلَيَّ مِنْ أَحَبِّ الرِّجَالِ إِلَيَّ بَعْدَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ رَاحِيلُ الْمَلَكُ يَا رَبِّ وَ مَا بَرَكْتِكَ فِيهِمَا بِأَكْثَرٍ مِمَّا رَأَيْتُنَا لَهُمَا فِي جَنَّاتِكَ وَ دَارِكَ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ يَا رَاحِيلُ إِنَّ مِنْ بَرَكَتِي عَلَيْهِمَا أَنْ أَجْمَعَهُمَا عَلَيَّ مَحَبَّتِي وَ أَجْعَلَهُمَا حِجَّةً عَلَيَّ خَلْقِي وَ عَزَّتِي وَ جَلَالِي لَا خُلُقْنَ مِنْهُمَا خَلْقًا وَ لَا نَشَأَنَّ مِنْهُمَا ذُرِّيَّةً أَجْعَلُهُمْ خِرَانِي فِي أَرْضِي وَ مَعَادِنَ لِعِلْمِي وَ دُعَاءَهُ إِلَيَّ دِينِي بِهِمْ أَحْتَجُّ عَلَيَّ خَلْقِي بَعْدَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ فَأُبَشِّرُ يَا عَلِيُّ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَكْرَمَكَ كَرَامَةً لَمْ يُكْرَمْ بِمِثْلِهَا أَحَدًا وَ قَدْ زَوَّجْتُكَ ابْنَتِي فَاطِمَةَ عَلَيَّ مَا زَوَّجَكَ الرَّحْمَنُ وَ قَدْ رَضِيَتْ لَهَا بِمَا رَضِيَ اللَّهُ لَهَا فَذَوْنَكَ أَهْلَكَ فَإِنَّكَ أَحَقُّ بِهَا مِنِّي...: منادی از عرش جار کشید که امروز روز ولیمه علی بن ابی طالب علیه السلام است. هلا همه گواه باشید که من فاطمه سلام الله علیها دختر محمد صلی الله علیه و آله را به علی بن ابی طالب علیه السلام تزویج کردم و آنها را برای هم پسندیدم. سپس خدا ابر سفیدی فرستاد از لؤلؤ و زبرجد و یاقوت بهشت بر همه بارید و از سنبل و قرنفل بهشت نثار کرد و این از نثار فرشته‌ها است. سپس خدا فرشته‌ای از بهشت را بنام **راحیل** که سخنان‌ترین فرشتگان است، دستور داد تا خطبه‌ای خواند که اهل آسمان‌ها و زمین مانند آن را نشنیده بودند. سپس جارچی حق‌نوا کرد: ای فرشتگانم و ساکنان بهشتم بر علی بن ابی طالب علیه السلام تبریک گوئید که دوست محمد صلی الله علیه و آله است و بر فاطمه دختر محمد صلی الله علیه و آله است که من آنها را مبارک کردم. هلا من محبوبترین زنان را نزد خود به محبوبترین مردان نزد خودم پس از پیغمبران و رسولان به زنی دادم، راحیل عرض کرد: خدا یا بیش از آنچه ما دیدیم چه برکتی به آنها دادی، فرمود از آن جمله است که آنها را بر محبت خود یک دل کردم و بر خلق خود حجت نمودم. به عزت و جلال خودم سوگند که من از آنها خلقی برآورم و نژادی پرورم که در زمین خزانة داران و معادن علم من باشند و داعیان دینم و به آنها بر خلق خود حجت آورم. پس از پیغمبران و رسولان مزده گیر ای علی که خدای عز و جل به تو کرامتی داده که به احدی مانندش نداده من دخترم فاطمه را طبق تزویج خدا به تو تزویج کردم و همان را پسندیدم که خدا پسندید. اهل خود را برگیر که تو به او از من شایسته‌تری... (امالی شیخ صدوق-ترجمه کمره‌ای، مجلس هشتماد و سوم)

حدیث کساء ۵۳

در داستان حدیث کساء که داستان تاجگذاری حضرت رسول، صلی الله علیه و آله و سلم است، تنها کسی که تاجگذار این تاج کرامت است و خودش هم به عنوان ملکه شرکت می‌کند و تاج کرامت به سر می‌گذارد، حضرت زهرا، سلام الله علیها می‌باشد. و بعد خداوند متعال آنها را به عنوان سلاطین دنیا و آخرت معرفی می‌کند و می‌فرماید:

هُم فاطمه، سلام الله علیها و ابوها و بعلها و بنوها.

۵۳- احتجاج-ترجمه جعفری، جلد ۱، صفحه ۳۰۰: سلیم بن قیس گفت: سپس حضرت علی علیه السلام فرمود: ای مردم، آیا تصدیق می‌کنید که خداوند پس از نزول آیه: *إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً* من و فاطمه و دو پسر حسن و حسین را جمع نموده و بر ما کسا و شمعی فدکی کشیده و فرمود: «بار خدایا! اینان اهل بیت و گوشت تن منند، آزار و ناراحتی و زحمت اینان موجب زحمت و آزار و اذیت من است، پس رجز و آلودگی را از وجود اینان زائل نموده و آنان را تطهیر فرما!»، ام سلمه با شنیدن این کلمات نزدیک کساء آمده و عرض کرد: من نیز از اهل کساء می‌باشم؟ فرمود: تو بر خیری، ولی این آیه فقط در شأن من و برادرم علی و دخترم فاطمه و دو فرزندم، و نه تن دیگر از فرزندان حسین علیه السلام نازل شده است، و کسی را در آن اشتراکی نیست. جماعت با شنیدن این سخن یکبارچه گفتند: گواهی می‌دهیم که ام سلمه این مطلب را برای ما نقل نموده، و وقتی از خود رسول خدا، صلی الله علیه و آله جویا شدیم، همانند ام سلمه نقل فرمود.

داستان مباحله

همچنین در داستان مباحله که فقط معصوم مستجاب‌الدعوه که ذره‌ای آلوده به گناه نیست، حقّ دارد شرکت کند. حضرت زهرا، سلام الله علیها همراه معصومین دیگر شرکت می‌نمایند. پس حقیقتاً رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم سلطان اسلام و زهرا، سلام الله علیها ملکه اسلام شناخته می‌شوند. درست در حیات رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم زهرا، سلام الله علیها یک ملکه بود. آن همه ثروت که از غنائم به او می‌رسید و همچنین اموال فدک، همه این اموال را به دست خود به فقرای مدینه می‌بخشید و قبلاً ثروت عظیم مادرش حضرت خدیجه، سلام الله علیها را هم در راه احیای اسلام خرج کرده بود. پس شما می‌توانید عزّت و عظمت حضرت زهرا، سلام الله علیها را در زمان حیات و حکومت رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم بشناسید، که یگانه ملکه منحصر به فرد عالم اسلام شناخته شده است. این بود داستان یک سوم ابتدائی زندگی حضرت زهرا، سلام الله علیها پیش از وفات پدر بزرگوارش.

یک سوم دیگر زندگی آن حضرت، سلام الله علیها

اگر مسلمان‌ها می‌گذاشتند؛ وحدت اسلامی به همان وضعیّت زمان رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم باقی بماند و همه مسلمان‌ها آن‌چنان که تسلیم مقام رسالت بودند، تسلیم مقام ولایت می‌شدند، دین اسلام سراسر کره زمین را فرا می‌گرفت و کفر و شرک از جامعه بشریّت برطرف می‌گشت. در همان زمان درهای زندگی بهشتی با تعلیمات ائمه به روی بشر افتتاح می‌گشت؛ زیرا زندگی بهشتی به معنای باغی نیست که نصیب انسان می‌شود و از زیر درخت‌های آن نهر آب جاری می‌گردد. بلکه به معنای علم و هنر و قدرتی است که انسان در تعلیمات ائمه اطهار، سلام الله علیهم به آن مجهّز می‌شود و مانند خداوند متعال صاحب اراده کن فیکونی می‌گردد. خداوند در حدیث قدسی به نام حدیث نافله^{۵۴} می‌فرماید:

۵۴ - برخی منابع حدیث:

- بحار الأنوار، الجامعة لدرر، أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۷۲، صفحه ۱۴۷: حَمَّادُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا فَقَدْ أَرْصَدَ لِمَحَارِبَتِي - وَ مَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدٌ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ - وَ إِنَّهُ لَيَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّافِلَةِ حَتَّىٰ أَحِبَّهُ - فَإِذَا أَحْبَبْتَهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ - وَ بَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَ لِسَانَهُ الَّذِي يُنْطِقُ بِهِ - وَ يَدَهُ الَّتِي يُنْطِشُ بِهَا - إِنْ دَعَانِي أُجِبْتَهُ وَ إِنْ سَأَلَنِي أُعْطِيْتَهُ - وَ مَا تَرَدَّدَتْ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ - كَتَرَدَّدِي عَنْ مَوْتِ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ - يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَ أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ.
- الجواهر السنیه، کلیات حدیث قدسی، الباب الحادی عشر: قال رسول الله صلي الله عليه وآله: قال الله جل جلاله: من أهان لي ولياً فقد أَرصد لِمحاربتي، و ما تقرب إليَّ عبدي بشيء أحب إليَّ مما افترضته عليه، و أنه ليتقرب إليَّ بالنافله حتى أحبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به، و بصره الذي يبصر به، و لسانه الذي ينطق به، و يده الذي يبطش بها، إن دعاني أجبته، و إن سألتني أعطيته، و ما ترددت في شيء أنا فاعله كترددتي في موت المؤمن، يكره الموت و أكره مساءته.
- الكافي، جلد ۲، صفحه ۳۵۰: مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى وَ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَقْبَةَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا فَقَدْ أَرْصَدَ لِمَحَارِبَتِي وَ مَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدٌ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَ إِنَّهُ لَيَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّافِلَةِ حَتَّىٰ أَحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتَهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَ بَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَ لِسَانَهُ الَّذِي يُنْطِقُ بِهِ وَ يَدَهُ الَّتِي يُنْطِشُ بِهَا إِنْ دَعَانِي أُجِبْتَهُ وَ إِنْ سَأَلَنِي أُعْطِيْتَهُ وَ مَا تَرَدَّدَتْ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ كَتَرَدَّدِي عَنْ مَوْتِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَ أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ.
- بحار الأنوار، الجامعة لدرر، أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۶۷، صفحه ۱۳: المحاسن عبد الرحمن بن حماد عن حنان بن سدير عن أبي عبد الله عليه السلام قال قال رسول الله صلي الله عليه وآله قال الله ما تحبب إليَّ عبدي بشيء أحب إليَّ مما افترضته عليه و إنه ليتحبب إليَّ بالنافله حتى أحبه فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به و بصره الذي يبصر به و لسانه الذي ينطق به و يده التي يبطش بها و رجله التي يمشي بها إذا دعاني أجبته و إذا سألتني أعطيتها و ما ترددت في شيء أنا فاعله كترددتي في موت المؤمن يكره الموت و أنا أكره مساءته.
- إرشاد القلوب إلي الصواب، جلد ۱، صفحه ۸۵: وَ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ لَمَّا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ مَخْلِصًا لِي حَتَّىٰ أَحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتَهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَ بَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَ يَدَهُ الَّتِي يُنْطِشُ بِهَا إِنْ سَأَلَنِي أُعْطِيْتَهُ وَ إِنْ اسْتَعَاذَنِي أَعِذْتَهُ.

لا يزال يتقرب الى عبدی با لنوافل حتی كنت سمعه الذی

به یسمع وبصره الذی به یبصر ویده الذی به یبطش حتی اقول انا کن فیکون
ویقول هو کن فیکون.

این حدیث مُشعر به وعده‌ای است که خدا به انسان می‌دهد:

جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ^{۵۵}

مراد از این آیه انسان است، نه باغ پُر درخت، مانند انبیا و معجزات آنها. زیرا ولایت خدا و ائمه دانشگاهی است که انسان در آن تربیت شده، مجهز به علم و قدرت استاد خود، که خدا و ائمه هستند، می‌شود. طبیعت شاگردی و استادی همین است که شاگرد می‌خواهد علم و هنر استاد را فراگیرد و مجهز به علم و قدرت استاد شود و استاد هم می‌خواهد علم و هنر خود را به شاگرد بیاموزد و او را جانشین خود گرداند. ولایت خدا و ائمه، سلام الله علیهم چیزی به جز همین استادی، شاگردی نیست. عبودیت به معنای شاگردی خدا است، نه به معنای بردگی:

العبودية جوهره کنهها الربوبية^{۵۶}

۵۵ - این عبارت در دو آیه از قرآن آمده است:

- سوره طه، آیه ۷۶: جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى: باغهای جاویدان بهشت، که نهرها از زیر درختانش جاری است، در حالی که همیشه در آن خواهند بود؛ این است پاداش کسی که خود را پاک نماید!
- سوره بینه، آیه ۸: جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ: پاداش آنها نزد پروردگارش باغهای بهشت جاویدان است که نهرها از زیر درختانش جاری است؛ همیشه در آن می‌مانند! (هم) خدا از آنها خشنود است و (هم) آنها از خدا خشنودند؛ و این (مقام والا) برای کسی است که از پروردگارش بترسد!

۵۶ - مصباح الشریعه، ترجمه مصطفوی، صفحه ۴۵۳: قال الصادق علیه السلام: العبودية جوهره کنهها الربوبية، فما فقد من (فی) العبودية وجد فی الربوبية، و ما خفي عن الربوبية اصاب فی العبودية. قال الله تعالی - سَتْرِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَ فِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوْ لَمْ يَكْفُ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلِي كُلُّ شَيْءٍ شَهِيدٌ. و تفسیر العبودية بذل الكل (الكلية)، و سبب ذلك منح النفس عما تهوي و حملها علي ما تكره، و مفتاح ذلك ترك الراحة و حب العزلة. و طريقه الافتقار الي لله تعالی. قال رسول الله صلى الله عليه و آله: اعبد الله كأنك تراه فان لم تكن تراه فإنه يراك. (باب صدم در حقیقت بندگی) حضرت صادق علیه السلام فرموده است: بندگی حقیقی جوهره‌ای است که اساس و ذات آن ربوبیت است. پس آنچه از مقام عبودیت کم و ناپیدا شد، در مقام ربوبیت پیدا و هویدا گردد. و هر مقداری که از مراتب و صفات ربوبیت مخفی و پوشیده گشت: در مراحل عبودیت جلوه‌گر و آشکار شود. خداوند متعال می‌فرماید: ما آیات و نشانی‌های خودمان را در آفاق و آنفس ارائه و نشان می‌دهیم، تا اصل حق روشن گردد. و آیا برای آنان کافی نیست که خداوند جهان بر همه و بر بالایی همه اشیاء و موجودات حاضر و شاهد است.

ثواب اعمال و عبادات همین تجهیزات است که از مسیر عبادات عقل و شعور بالا می‌رود و از مسیر خدمات بین بندگان محبوبیت پیدا می‌شود. پس شیاطین که همان منافقین معاصر رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم بودند، با تبلیغات خود علیه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت اطهار، سلام الله علیهم اجمعین، صداقت و امانت رسول خدا را در افکار مردم متهم نمودند و اجازه ندادند که موقعیت و محبوبیت اهل بیت، سلام الله علیهم اجمعین مانند محبوبیت رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم در افکار و عقاید مردم محفوظ بماند؛ بلکه تعلیمات و رفتار آن حضرت را در ارتباط با اهل بیت متهم نمودند و گفتند بدون دلیل مقام دخترش و دامادش را اینقدر بالا می‌برد. یک دختر نه ساله را سیده زنان عالم می‌داند. کفار قریش حضرت را متهم به جنون نمودند و گفتند: **انه لمجنون**^{۵۷} و منافقین حضرت را متهم به فریفتگی کردند و گفتند: **انه لمفتون**^{۵۸} فریفته اهل بیت خود شده است و تبلیغ نمودند که نباید نبوت و خلافت در یک خانواده از بنی هاشم قرار گیرد. نبوت مال آنها و خلافت مال دیگران.

برای نمایش عواملی که یک چنین وضعیتی بوجود آورد و یک چنین حادثه خسارت‌باری ایجاد نمود، لازم است در سه جهت بحث نمود:

بحث اول، حکمت تقدیر خداوند متعال که اساس تمامی حوادث تاریخ است، زیرا هیچ حادثه‌ای بر خلاف تقدیر خدا قابل ظهور و قابل اجرا نیست. که فرمودند:

لا يقع شیء فی الارض ولا فی السماء الا بمشیه الله

و خداوند فرمود:

و ما تشاؤون الا ان یشاء الله رب العالمین^{۵۹}

و جای دیگر فرمودند:

۵۷ - سوره قلم، آیه ۵۱، وَ اِنْ یَکَادُ الَّذِینَ کَفَرُوا لَیُرْزِقُوْنَکَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّکْرَ وَ یَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ: نزدیک است کافران هنگامی که آیات قرآن را می‌شنوند با چشم زخم خود تو را از بین ببرند، و می‌گویند: «او دیوانه است!»
 ۵۸ - مأخوذ از مضمون سوره قلم، آیات ۵ و ۶: فَسَتَبْصِرُ وَ یُبْصِرُونَ، بِاَیْکُمُ الْمَفْتُونُ: و بزودی تو می‌بینی و آنان نیز می‌بینند، که کدام یک از شما مجنونند!
 ۵۹ - سوره تکویر، آیه ۲۹، وَ مَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ یَشَاءَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِینَ: و شما اراده نمی‌کنید مگر اینکه خداوند - پروردگار جهانیان - اراده کند و بخواهد!

ان الله لا يعصی بَعْلَبِهٖ وَلَا يُطَاعُ بِاِكْرَاهٍ،

امکان ندارد بدترین اعمال مانند فاجعه‌ی عاشورا به وسیله‌ی بدترین انسان‌ها مانند یزید برخلاف مشیت خدا از طریق غلبه‌ی اراده‌ی انسان بر اراده‌ی خدا قابل ظهور باشد.

بحث دوم، سیاست و تدبیر حضرت رسول، صلی الله علیه و آله و سلم در ایجاد حکومت اسلامی و اعمالی که به وسیله‌ی ایشان برای جلوگیری از مصیبت غضب خلافت قابل ظهور بوده، ولیکن ظاهر نشده.

بحث سوم، صبر و تحمل عجیب مولی، سلام الله علیه و خودداری از جهاد و مبارزه با منافقین، با این که این خودداری مربوط به ترس و ضعف آن حضرت نبوده؛ بلکه رعایت صلاح اسلام و مسلمین بوده است.

این بحث‌های سه‌گانه، حکمت این مقدرات را برای شما روشن می‌سازد.

اولاً حکمت تقدیر خداوند متعال در این آزادی مطلق که به انسان داده است، چیست؟ چرا خداوند تا این اندازه به انسان آزادی می‌دهد که می‌تواند نظام دینی الهی را به هم بزند و اولیاء خدا را از مقام مخصوص آنها کنار بزند و اعداء الله را جای آنها بنشانند و این همه مفاسد اجتماعی و قتل و کشتار به راه می‌اندازد و بالاخره برای خلق خدا جای بهشت‌سازی، جهنم می‌سازد. خدا که قدرت کامل دارد تا بشریت را در خط مستقیم به سوی زندگی بهشتی مهار کند؛ چرا بشریت را در خط هدایت مهار نمی‌کند؟ چنان که می‌فرماید:

فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ. ۶۰

جواب این است که خداوند این انسان را برای علم و معرفت آفریده است. هدف خداوند متعال از خلقت انسان معرفت کامل به خدا و خود و همه‌ی کائنات است که حرکت و فعالیت خود را از طریق علم و دانائی شروع کند و خاصیت ذاتی علم، آزادی مطلق است. خدا فقط انسان را مجهز به علم می‌کند. آزادی خاصیت علم است. خدا دوست دارد که انسان به علم و آزادی از خدا اطاعت کند، نه به قهر و اجبار، لذا همه جا همراه انسان است و او را به خیر و شرّ هدایت می‌کند و بعد از هدایت آزاد می‌گذارد. در این صورت انسان اگر به هدایت خدا

۶۰ - سوره انعام ، آیه ۱۴۹ ، قُلْ فَلِيَهِ الْخِجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ : بگو: «دلیل رسا و قاطع) برای خداست(دلیلی که برای هیچ کس بهانه‌ای باقی نمی‌گذارد). و اگر او بخواهد، همه شما را(به اجبار) هدایت می‌کند.(ولی چون هدایت اجباری بی‌ثمر است، این کار را نمی‌کند.)»

احترام گذاشت، به سعادت ابدی نائل می‌شود و اگر از خطّ هدایت خارج شد، قهراً گمراه است. در این گمراهی اجبار پیدا می‌کند. زندگی خود را از طریق جنگ و مبارزه و دشمنی با اولیاء خدا ادامه دهد. قهراً مبتلا به ظلم و زور می‌شود و برای ادامهٔ ظلم مجبور می‌شود، خود را مسلّح کند و آخرین سلاح او آتش هسته‌ای می‌شود که همان آتش جهنّم است. نتیجهٔ مستقیم حرکات انحرافی، جنگ‌ها و بلاها و عذاب‌هایی می‌شود که دائم با آن دست به گریبان است. در این صورت که با عذاب‌ها روبه‌رو می‌شود، دو حال پیدا می‌کند؛ یا توبه می‌کند و به خط مستقیم اطاعت و هدایت بر می‌گردد، که خداوند توبهٔ او را قبول نموده و کارش را اصلاح می‌کند و اگر توبه نکرد؛ به عذاب‌هایی که خودش برای خودش تولید نموده، مبتلا می‌گردد و از کسی شکایت ندارد. بر اساس این سیاست الهی اکثریت کافران و گناهکاران در اواخر عمر با توبه از دار دنیا می‌روند و اقلیتی حبسِ مخلّد می‌شوند. پس این تقدیر که خداوند به منافق و کافر مهلت می‌دهد تا سرنوشت خودش را به دست خودش رقم زند؛ تقدیری حکیمانه است که اکثریت گناهکاران پس از روبه‌رو شدن با نتایج اعمالِ بد، نجات پیدا می‌کنند و انسان‌های کامل هم که امامان معصوم هستند، برای اجرای تقدیر الهی وظیفه دارند، این مهلت و آزادی را رسمیت داده و به کافر و منافق مهلت دهند تا سرنوشت خودشان را به دست خودشان رقم زنند. بنا بر این کفار و منافقینِ معاصر رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم تا انتهای عمر آزادی و مهلت دارند. رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم و مولی، سلام الله علیه وظیفه دارند که به آنها مهلت دهند.

سیاست حکیمانه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم

رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم به اوضاع و احوال افراد آشنایی کامل داشت. انسان کامل مانند هر یک از معصومین، علیهم السلام به سه علم مجهزند:

اول آنکه به هندسه خلقت عالم و آدم آشنایی کامل دارند. چنان که گویا خودشان عالم و آدم را ساخته‌اند. خداوند در سوره کهف می‌فرماید که آنها شاهد خلقت عالم و آدم بوده‌اند.

دوم آنکه به هندسه تربیت انسان‌ها آشنایی کامل دارند، که اولاً خودشان خط تکامل و تربیت را به انتها رسانیده‌اند و خداوند کم و کیف تربیت را تا انتها به آنها آموخته است.

سوم آنکه دائم ارتباط متصل و نزدیک با خدا دارند. با هر کس روبه‌رو می‌شوند، فوری خداوند شناسنامه طرف ملاقات را به آنها گزارش می‌دهد. لذا غیب عالم در نظرشان مانند شهود است. مشاهده می‌کنیم که در اخبار غیبی خود تمامی حوادث گذشته و آینده را خبر داده‌اند. مثل این که بهتر از ما این خیابان‌ها را گشته و زن و مرد آخرالزمان را از نزدیک دیده‌اند. لذا حضرت رسول اکرم، صلی الله علیه و آله و سلم کاملاً مردم زمان و آینده را می‌شناسد و آن چنان دعوت و پذیرش را ساده می‌گیرد که بدترین آدم‌ها خود را در حضور او بهترین می‌شناسد. مثلاً ابوسفیان که معاند درجه یک او بود و حدود هشتاد جنگ علیه او ترتیب داده بود، که جنگ احزاب بدترین آنها بود؛ در مقدمه فتح مکه با سرعت، زیر عباي عباس عموی پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم به حضور حضرت رسید و دو کلمه شهادتین بر زبان جاری کرد. حضرت او را پذیرفت و امنیت داد. و علاوه امتیازی به او داد؛ یعنی اعلامیه صادر کرد که هر کس به خانه ابوسفیان پناه ببرد، در امان است. این مسئله از عجائب عفو آن بزرگوار در تاریخ است که یک چنین دشمنی را با این که سابقه و لاحقاً او را می‌داند، مانند یک دوست صمیمی می‌پذیرد و به او امتیاز می‌دهد. وقتی که حضرت غنائم حنین را قسمت کرد، بزرگترین رقم را به ابوسفیان داد به طوری که انصار غر زدند و گفتند حالا که به ثروت و قدرت رسیده به اقوام خود توجه دارد و به انصار که باران واقعی او هستند، توجه ندارد. هدف

یعنی چنان که گوئی زیر این آسمان و روی این زمین جا و مکانی ندارند. آن همه منافقین سر و صدای خلیفه‌تراشی به راه انداختند، یک نفر از بنی‌هاشم را در آن سر و صدا راه ندادند. در این جا گفته می‌شود که حضرت رسول، صلی الله علیه و آله و سلم چرا بعد از داستان غدیر خُم که با آن عظمت عجیب و فصیح و بلیغ، جانشینان خود را تبلیغ کردند، چه شد که بلا فاصله در این دو سه ماه بین غدیر و وفات ساکت شدند؟ اگر لااقل در این دو سه ماه علی، علیه السلام را به جای خود وادار به اقامه نماز جمعه و جماعت می‌کردند، خلافت مولی، سلام الله علیه استقرار پیدا می‌کرد و زمینه‌ای برای فعالیت منافقین پیدا نمی‌شد که چنین جنایتی مرتکب شوند. جواب این است که در این مسائل مقدّرات الهی و مشیّت او حاکم است، که دوست ندارد حکومتی بر پایهٔ تهدید و تطمیع دایر شود که در آن مردم نتوانند آزادانه تصمیم بگیرند. قبلاً حضرت به علی، علیه السلام گفته بود که: علی جان تو برای اتمام حجّت، مانند کعبه هستی. مردم باید به زیارت بیایند. نه این که تو به سراغ مردم بروی. مردم را آزاد بگذار، اگر بیعت خود را محترم شمردند و اطاعت کردند، اهل نجاتند و آلاً مستحقّ عذابند. لذا حضرات معصومین، علیهم السلام بر اساس همین تقدیر الهی در حکومت طاغوت‌ها جنگ و مبارزه را کنار گذاشتند. صبر و حلم را وظیفهٔ خود دانستند تا هر کس هلاک شود، به سوء تدبیر خودش و هر کس سعادت‌مند گردد، به آزادی و ارادهٔ خودش باشد. که خداوند فرمود:

لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيْتِنَا وَيَحْيِيَ مَنْ حَيَّ عَن بَيْتِنَا ۚ ۶۲

چه این که منافقین که اکثریت هم بودند، سازگار با ولایت و حکومت ائمه نبودند، خواهی نخواهی با جنگ و جدال هم که بود آن را به هم می‌زدند و در آن وضعیّت که تازه نهال اسلام از زمین سرکشیده و عرب‌ها صدی نود، خوی جاهلیّت داشتند، به کلی رنج بیست سالهٔ پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم هدر می‌شد و مردم به جاهلیّت می‌رفتند. پس صلاح اسلام و مسلمین همین بوده که واقع شده؛ که فرمودند:

الْحَيْرُ فِي مَا وَقَعَ

۶۲ - سوره انفال، آیه ۴۲. إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدُوِّ الدِّبَا وَ هُمْ بِالْعُدُوِّ الْقُصُوي وَ الرَّكْبِ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَ لَوْ تَوَاعَدْتُمْ لِأَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَ لَكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيْتِنَا وَ يَحْيِيَ مَنْ حَيَّ عَن بَيْتِنَا وَ إِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ.
در آن هنگام که شما در طرف پایین بودید، و آنها در طرف بالا؛ (و دشمن بر شما برتری داشت؛) و کاروان (قریش)، پایین تر از شما بود؛ (و وضع چنان سخت بود که) اگر با یکدیگر وعده می‌گذاشتید (که در میدان نبرد حاضر شوید)، در انجام وعده خود اختلاف می‌کردید؛ ولی (همه اینها) برای آن بود که خداوند، کاری را که می‌بایست انجام شود، تحقق بخشد؛ تا آنها که هلاک (و گمراه) می‌شوند، از روی اتمام حجّت باشد؛ و آنها که زنده می‌شوند (و هدایت می‌یابند)، از روی دلیل روشن باشد؛ و خداوند شنوا و داناست.

قهراً تقدیر حکیمانه همین است که در دعای ندبه فرمود:

جری القضاء لهم بما یرجى له حسن المثوبة^{۶۳}

یعنی مقدرات بر این جاری شد تا یک نتیجه کامل که همان مُلک عظیم است، بهره‌ا ئمه شود. همه مقدرات دنیائی ایجاب می‌کند که اهل بیت عصمت در عُربت قرار گیرند.

۶۳- عیون أخبار الرضا علیه السلام، ترجمه غفاری و مستفید، جلد ۲، صفحه ۳۸۳: «فقتل من قتل و سبی من سبی و جرى القضاء لهم بما یرجى له حسن المثوبة»

توجه به وضعیّت اجتماعی حضرت زهرا، سلام الله علیها

در اینجا شما می‌توانید وضعیّت اجتماعی حضرت زهرا، سلام الله علیها را در نظر بگیرید تا بتوانید مصائب او را بعد از وفات پدر بزرگوارش درک کنید. عظمت و عزّت حضرت زهرا، سلام الله علیها از مسیر عزّت و عظمت مادرش، حضرت خدیجه سلام الله علیها، ملکهٔ حجاز، که آن همه عزّت و عظمت اجتماعی و ثروت خود را در راه پیشرفت اسلام و حفظ و حمایت شوهرش، حضرت رسول اکرم، صلی الله علیه و آله و سلّم فدا نمود و فداکاری کرد. و بی شک یکی از زنان برجستهٔ تاریخ و هم شأن حضرت مریم و آسیه، ملکهٔ مصر و یا بهتر و بالاتر شناخته شد؛ یک خانم آبرومند که در رأس بزرگان زمان شناخته شده، رؤسای حجاز به خود اجازه نمی‌دادند دو کلمه با او حرف بزنند یا از او خواستگاری کنند. ولی عزّت و عظمت و شرف و کرامت و امانت و نجابت اخلاقی و خانوادگی رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم او را به خود جلب کرد و خود را به عنوان همسر به آن معدن شرف و کرامت عرضه نمود و تقاضا نمود که همسر رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم، حضرت خاتم باشد. و بعد تمامی ثروت و حیثیّت اجتماعی خود را در راه حفظ و حمایت شوهر بذل نمود و چنان به عُربت افتاد که خدمتگزاران گذشتهٔ او حاضر نشدند قدری در زایمان با او همکاری کنند و او را ملامت می‌کردند که چرا همسر محمد، صلی الله علیه و آله و سلّم، یتیم ابوطالب شده است و یا آن چنان به فقر افتاده بود که هنگام مردن از شوهرش تقاضا کرد با عبای خود او را کفن کند. این بود عزّت و عظمت خانوادگی حضرت زهرا، سلام الله علیها.

و یا آبرو و عزّت و عظمت زهرا، سلام الله علیها را از مسیر شخصیت عظیم و بی‌مانند خودش بشناسید که این همه آیات و روایات در شأن و مقامش نازل شده است. ائمه معصوم، علیهم السلام او را یک درجه از شأن و مقام خودشان برتر و بالاتر می‌دانند، می‌فرمایند:

نحن حجج الله علیکم و أمنا فاطمة سلام الله علیها حجة علينا

ما برای امت، حجت خدائیم و مادر ما فاطمه سلام الله علیها حجت خدا بر ما است. دلیل برتری ایشان این است که بعد از وفات پدرش چه قدر قضایا و حوادث آینده به او وحی شده که به شوهرش خبر داده و گفته‌های او را علی، علی‌ه السلام نوشته و به نام صحیفه فاطمه سلام الله علیها مشهور شده است. سخنرانی آن حضرت که در اول این کتاب از نظر شما گذشت، نبوغ علمی آن حضرت را نشان می‌دهد. که گوئی تمام علمیت قرآن را به نمایش گذاشته است و دیگر این که اولین مجاهد راه ولایت و حفظ امام و امامت شناخته شده است. اولین شهیده راه حفظ ولایت و عدالت و از همه بالاتر این که مادر امامت شناخته شده؛ نه فقط مادر امام. به دلیل همین مادری امامت است که پدرش هم او را **أم ابیها** دانست. یعنی روح ولایت و نبوت پدرش که می‌فرمود:

وَ هِيَ رُوحِي الَّتِي بَيْنَ جَنْبِي ٦٤

خداوند در آیه نور از سوره نور او را مشکات نور دانسته. یعنی ظرف وجود امامت و امام‌ها. که امام در تعریفش فرمود:

لَهَا أُمُومَةٌ الْأُئِمَّةِ ٦٥

از همه این تعریف‌ها بالاتر سوره کوثر، یعنی علم بی‌نهایت خدا و ائمه است. پس بگو :
کتاب فضل تو را آب بحر کافی نیست که تر گنی سر انگشت و صفحه بشماري

این بحث‌ها قطره‌ای از بحر شخصیت حضرت زهرا، سلام الله علیها است.

٦٤ - اعتقادات الإمامية و تصحيح الاعتقاد، جلد ١، صفحه ١٠٢؛ وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي، وَ هِيَ رُوحِي الَّتِي بَيْنَ جَنْبِي، يُسَوِّئِي مَا سَاءَ هَا، وَ يَسْرِّئِي مَا سَرَّهَا». ورسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود که: فاطمه باره تن منست و او جان منست که در میان دو پهلو من است، مرا بد می‌آید آنچه او را بد آید و مسرور می‌دارد مرا آنچه او را مسرور دارد.
٦٥ - برخی منابع:

- زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، ترجمه روحانی، صفحه ٤٦٠؛ و جبرئیل بر اینکه جزء اصحاب کساء باشد افتخار می‌کرد، و خداوند بر صدق و درستی آنها شهادت داده است و از بطن اوست تمامی ائمه اسلام تا روز قیامت.
- بحار الأنوار، الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ٤٣، صفحه ٩٢؛ وَ افْتَخَرَ جِبْرَائِيلُ بِكُوتِبِهِ مِنْهُمْ وَ شَهِدَ اللَّهُ لَهُمْ بِالصِّدْقِ وَ لَهَا أُمُومَةٌ الْأُئِمَّةِ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

عزت و عظمت حضرت زهرا، سلام الله علیها به لحاظ خانواده

و اما عزت و عظمت او از مسیر خانواده‌اش چه قدر زیبا است. آیاتی که در شأن این خانواده نازل شده؛ آیا اگر حضرت زهرا، سلام الله علیها در یکی از این خانواده‌های معمول و متعارف زندگی می‌کرد، می‌توانست عظمت شخصی خود را به نمایش درآورد، البته ممکن نبود. خورشید در اطراف خودش یک چنان ستاره‌هایی لازم دارد. روایت‌ها می‌گویند: آدم ابوالبشر در بهشت گردش می‌کرد، قصری را مشاهده کرد و خانمی که در آن قصر نشسته، تاجی به سر و گلوبندی بر گردن و دو گوشواره در گوش، در نهایت جلال و شکوه. تفسیر کردند که این خانم حضرت زهرا، سلام الله علیها، تاج سرش، پدرش و گلوبندش، شوهرش و گوشواره‌هایش، فرزندانش حسن و حسین. آیا اگر این ستاره‌ها نباشند، خورشید می‌تواند جلوه خود را به نمایش بگذارد.^{۶۶}

۶۶- زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، ترجمه روحانی: صفحه ۳۱۰. و مِنْهُ وَ رَوَى ابْنُ خَالَوَيْهِ فِي كِتَابِ الْأَلِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْخَنْبَلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ قُضَاعَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَ حَوَاءَ تَنَخَّرَا فِي الْجَنَّةِ فَقَالَ آدَمُ لِحَوَاءَ مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا هُوَ أَحْسَنُ مِنَّا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ جِبْرِيْلُ أَنِّي بَعْدِي الْفَرْدَوْسُ الْأَعْلَى فَلَمَّا دَخَلَ الْفَرْدَوْسَ نَظَرَا إِلَيَّ جَارِيَةً عَلَيَّ دَرْتُوكَ مِنْ دَرَانِيكَ الْجَنَّةِ وَ عَلَيَّ رَأْسِيهَا تَاجٌ مِنْ نُورٍ وَ فِي أُذُنَيْهَا فَرْطَانٌ مِنْ نُورٍ قَدْ أَشْرَقَتْ الْجِنَانُ مِنْ حُسْنِ وَجْهَيْهَا فَقَالَ آدَمُ حَبِيْبِي جِبْرِيْلُ مَنْ هَذِهِ الْجَارِيَةُ الَّتِي قَدْ أَشْرَقَتْ الْجِنَانُ مِنْ حُسْنِ وَجْهَيْهَا فَقَالَ هَذِهِ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ نَبِيٍّ مِنْ وَلَدِكَ يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَالَ فَمَا هَذَا النَّاحِ الَّذِي عَلَيَّ رَأْسِيهَا قَالَ بَعْطُهَا عَلَيَّ مِنْ أَبِي طَالِبٍ ع قَالَ ابْنُ خَالَوَيْهِ الْبَغْلُ فِي كَلَامِ الْعَرَبِ خَمْسَةُ أَشْيَاءَ الرَّوْجِ وَ الصَّنَمِ مِنْ قَوْلِهِ أ تَدَاعُونَ بَعْطًا وَ الْبَغْلُ اسْمُ امْرَأَةٍ وَ بِهَا سَمِّيَتْ بَعْطَبُكَ وَ الْبَغْلُ مِنَ النَّخْلِ مَا شَرِبَ بَعْرُوفِهِ مِنْ غَيْرِ سَقِيٍّ وَ الْبَغْلُ السَّمَاءُ وَ الْعَرَبُ يَقُولُ السَّمَاءُ بَغْلُ الْأَرْضِ. ابن خالويه نحوي (۳۷۰ هـ) به صورت مسند در کتاب «الآل» از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روایت نموده که فرمود: هنگامی که خداوند آدم و حوا را آفرید، آنها بر خویش مغرور شده و فخر فروشی نمودند، در این میان آدم به حوا گفت: خداوند تاکنون مخلوقی بهتر از ما را خلق ننموده است. و خداوند متعال به جبرئیل وحی نمود: این دو نفر را به «فردوس اعلی» ببر! هنگامی که آن دو وارد فردوس شدند با دختری روبرو گردیدند که بر روی فرشی نشسته، تاجی از نور بر سر، و دو گوشواره از نور در گوش داشت، و تمام بهشت از نور چهره وی روشن گردیده بود، آدم گفت: ای جبرئیل! این دختر کیست که بهشت از نیکی‌های چهره‌اش درخشان می‌باشد؟ جبرئیل گفت: او فاطمه دختر محمد صلی الله علیه و آله و سلم است که فرزندان تو و پیامبر آخر الزمان است. آدم گفت: این تاج چیست که بر سر دارد؟ جبرئیل گفت: این شوهر او علی بن ابی طالب است. آدم گفت: این گوشواره‌ها که در گوش دارد چیست؟ جبرئیل گفت: آنها دو فرزند او حسن و حسین هستند. آدم گفت: ای جبرئیل! آیا ایشان قبل از من آفریده شده‌اند؟ جبرئیل گفت: آری! او چهار هزار سال قبل از تو آفریده شده است.

وضعیت حضرت زهرا، سلام‌الله علیها بعد از وفات پدر بزرگوارشان

منافقین تا توانستند، تعلیمات و تعریفات رسول خدا، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را درباره‌ی اهل بیت نادیده و ناشنیده گرفتند و گفتند پیغمبر، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم همه جا درست حرف می‌زند؛ اما وقتی چشمش به مولی، سلام‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، یا زهرا، سلام‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم افتد، تعریفات آنها را غیر عقلائی می‌گوید. یک دختر را می‌گوید سیده‌نساء عالمیان و یا در استفاده‌ی مردم از مساجد و خانه‌های خدا تبعیض قائل می‌شود و می‌گوید من و علی و حسنین در مساجد آزادی مطلق داریم. مثل این که خانه‌ی خود ما است؛ با وضو و غسل باشیم و یا نباشیم و با غسل یا بدون غسل حق ورود داریم و دیگران حق ندارند با جنابت در مسجد بخوابند. ورودشان در مساجد باید به اذن خدا و رعایت مقررات باشد. آنها خلفای خدا و اوصیای من هستند. حجّت‌های خدا در زمینند. مثل دیگران جنّب و یا عادت زنانه نمی‌شوند. طهارت تکوینی و الهی دارند. همین تعریفات را که قبول آن برای مردم سنگین بود؛ منافقین تبلیغ می‌کردند که فریفته‌ی اولادش شده و غیرعقلائی حرف می‌زند. چه خبر است که اهل بیت او تا این اندازه امتیازات وجودی دارند که خانه‌ی خدا مانند خانه‌ی خود آنها است. اهل بیت، یعنی صاحبان و مالکان خانه‌ی خدا. همه جا منافقین مانع قبول تبلیغات پیغمبر، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در افکار مردم می‌شدند. از طرف دیگر بر رسول خدا، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هم واجب بود، اهل بیت را چنان که هستند، معرفی کند تا مردم بدانند اهل بیت آن حضرت، یعنی امامان معصوم، هم شأن پیغمبر، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هستند و حجّت‌های خدا می‌باشند و واجب‌الاطاعه هستند. خلفای پیغمبر، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم مانند خود او، لازم است عالم و کامل بوده و به اسرار دین خدا آگاه باشند تا بتوانند وظیفه‌ی رسول خدا را مانند خود او انجام دهند. اگر آنها در ایمان و تقوی و علم و دانش مانند دیگران هستند؛ دلیلی ندارد که حجّت خدا و خلیفه‌ی رسول خدا، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم باشند. پس بر پیغمبر، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم واجب است که امامان معصوم را چنان که هستند، به جامعه معرفی کند تا مردم تکلیف خود را بدانند و حجّت بر مردم تمام شود. لذا زنان و مردان از منافقین نگذاشتند در زمان پیغمبر، صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم عقاید مردم نسبت به امام تثبیت و

تأکید گردد. همه جا چنان وانمود می‌کردند که رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم راجع به خلافت بعد از خودش حرفی نزده است و یکدیگر را برای خلیفه‌تراشی آماده می‌کردند و بلافاصله بعد از رحلت رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم در سقیفه بنی ساعده، مرکز شورای عمومی بدون این که در مراسم کفن و دفن شرکت کنند؛ بنای خلیفه‌سازی و خلیفه‌تراشی گذاشتند و فوری برای ابوبکر که چهره محبوب‌تری داشت، بیعت گرفتند. بعد در کوچه‌ها زنده باد، مرده باد، راه انداختند. عَمَرِ عَدَای را دور خود جمع نموده، در کوچه‌ها داد می‌زد:

أَلَا إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدْ بُوِيعَ لَهُ فَهَلُمُّوا إِلَيَّ الْبَيْعَةَ ٦٧

یعنی آی مردم همه رفتند با ابوبکر بیعت کردند؛ شما هم بروید بیعت کنید. مردم بدون سر و صدا و بدون تحقیق رفتند بیعت کردند. حضرت زهرا، سلام الله علیها که پیش از پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم آن همه محبوبیت داشت در غربتی عجیب قرار گرفت. انتظار داشت که مردم گروه گروه به خانه او بیایند و برای رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم عزاداری کنند. به حضرت زهرا، سلام الله علیها که یگانه یادگار او است، تسلیت بگویند. به عکس این وظیفه‌شناسی، مردان در پی خلیفه‌تراشی و زنان به کار خود مشغول شدند کسی نیامد به خانه زهرا، سلام الله علیها تسلیت بگوید و آن حضرت در غربت کامل قرار گرفت. مثل این که در این مراسم عزاداری و خلافت بیکاره و هیچ کاره‌اند. کارهای اسلام و مسلمانی به آنها ارتباطی ندارد. مسأله غسل و کفن و دفن پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم تمام نشده و جسد آن حضرت دفن نشده بود، جز این که ابوبکر روی منبر قرار گرفت و خود را خلیفه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم معرفی کرد و مردم با او بیعت کردند. شما خود فکر کنید چگونه گرد و غبار غربت و داغ مصیبت پدر حضرت زهرا، سلام الله علیها را در این وضعیّت کلافه می‌کند. مثل این که اهل بیت، سلام الله علیهم با مردم و مردم با اهل بیت هیچ رابطه‌ای ندارند. در این حال غربت، اهل بیت را این طور تعریف کردند که:

٦٧- الإحتجاج علی أهل اللجاج، جلد ١، صفحه ٧٠: وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ لَمَّا إِنَّ عُمَرَ احْتَرَمَ بِإِزَارِهِ وَ جَعَلَ يَطُوفُ بِالْمَدِينَةِ وَ يَنَادِي أَلَا إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدْ بُوِيعَ لَهُ فَهَلُمُّوا إِلَيَّ الْبَيْعَةَ فَيُنْثَلُ النَّاسُ يُبَايِعُونَ فَعَرَفَ أَنَّ جَمَاعَةً فِي بُيُوتِ مُسْتَنْزِلُونَ. و از عبد الله بن عبد الرحمن نقل شده که گفت: سپس عمر [پس از ماجرای سقیفه] با عزمی عزم در تمام کوچه و محلات مدینه به راه افتاده و ندا می‌کرد: اهالی مدینه! آگاه باشید که با ابو بکر بیعت شده، پس هر چه زودتر برای بیعت با او به سویش آید. پس مردم از هر سوی آمدند. (احتجاج - ترجمه جعفری، جلد ١، صفحه ١٥٥)

ظَنُّوا أَنْ لَا سَمَاءَ تُظِلُّهُمْ وَلَا أَرْضَ تُقَلِّهُمْ ۶۸

در این وضعیّت مولی، سلام‌الله علیه جسد مبارک پیغمبر، صلی‌الله علیه و آله و سلّم را بعد از غسل بلافاصله دفن نکرد؛ بلکه روی زمین گذاشت و دستور داد مسلمانان گروه گروه بیایند و بر جسد پیغمبر، صلی‌الله علیه و آله و سلّم نماز بخوانند و بالاخره از ساعت وفات تا دفن جسد مبارک، شاید هفته‌ای یا چند روزی طول کشیده باشد. در همین مدّت منافقین کار خود را تمام کردند و ابوبکر را روی منبر پیغمبر، صلی‌الله علیه و آله و سلّم نشاندهند. این وضعیّت برای مولی، سلام‌الله علیه و حضرت زهرا، سلام‌الله علیها چنان بود که یک مرتبه و ناگهانی تمامی حیثیّت و موقعیّت اجتماعی حضرت به همراه فوت پدر بزرگوارش از کفّش رفت و در غُرب و انزوا قرار گرفت. به جای این که او را به فوت پدر بزرگوارش تسلیت بگویند، هر روز خبر ناگواری از اقدامات منافقین به او می‌رسانیدند. معلوم است که چه قدر غم و غصّه در قلبش متراکم می‌شود. علاوه بر این مصائب و جراحتهای روانی آزار و اذیت آن حضرت هر چه بیشتر و بیشتر شد و بالاخره شهیده و قتیله، دار دنیا را وداع گفت.

منافقین بعد از دفن حضرت رسول فعالیت خود را هر چه بیشتر و بیشتر نمودند تا بالاخره از مولی، سلام‌الله علیه بیعت گرفتند. مصیبت‌های وارده بر آن حضرت بعد از دفن پدر بزرگوار در دو مرحله انجام گرفت. مرحله اول غصب فدک و اموال. مرحله دوم بیعت گرفتن از مولی، سلام‌الله علیه و شهادت. در همین رابطه چنان که گفته شد بعد از وفات حضرت رسول، صلی‌الله علیه و آله و سلّم خلیفه‌تراشی مخصوصاً به سِعیّت و فعالیت عمّر و خالد بن ولید و رؤسای دیگر قریش آغاز شد. مردم در این رابطه سه گروه بودند؛ یک اکثریّت و دو اقلیّت. یک اکثریّت بی‌شعور و «تَبَاعَ كُلِّ نَاعِقٍ»^{۶۹} انسان‌های تابع سر و صدا، کسانی که عقل تشخیص حقّ از باطل ندارند، به هر جا سران قوم رفتند؛ می‌روند. سرمایه‌های بزرگ شیاطین همین اکثریّتند و

۶۸- اصول کافی، ترجمه مصطفوی، جلد ۲، صفحه ۳۳۴: الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلِّي بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مَنُصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَاتَ آلُ مُحَمَّدٍ عَاطِلِينَ حَتَّى ظَنُّوا أَنْ لَا سَمَاءَ تُظِلُّهُمْ وَلَا أَرْضَ تُقَلِّهُمْ ، امام باقر علیه السلام فرمود: چون رسول خدا صلی‌الله علیه و آله درگذشت، آل محمد علیهم السلام (از شدت

تأثر و اندوه) درازترین شب را میگذرانیدند (یعنی مثل این که در شهر مدینه غرب و ناشناس بودند).

۶۹- الحیاه، ترجمه احمد آرام ، جلد ۲، صفحه ۴۲۸: الامام علی «علیه السلام»: یا کمیل بن زیاد! إن هذه القلوب أوعيةٌ فخبرها أوعاها؛ فاحفظ عني ما أقول لك: الناس ثلاثة: فعالم رباني، و متعلم علي سبيل نجاه، و همج رعا، أتباع كل ناعق، يميلون مع كل ربح، لم يستضيئوا بنور العلم، و لم يلجئوا الي ركن وثيق: امام علي «علیه السلام»: اي کمیل بن زیاد! این دلها همچون ظرفهايند، و بهترین آنها آن است که بهتر در خود نگاه دارد. پس آنچه را هم اکنون به تو می‌گویم در خاطر نگاه دار؛ مردمان بر سه گونه‌اند: عالمان ربّانی، و آموزندگان برای رسیدن به رستگاری، و باقی همه ابلهان و نادانان هستند که در پی هر بانگ‌کننده به راه می‌افتند، و هر بادی آنان را به سویی متمایل می‌کند، نه از نور علم کسب روشنی می‌کنند، و نه به پناهگاهی مطمئن و ایمن پناه می‌برند.

آن دو اقلیت یکی اقلیت طرفدار باطل که دانسته و شناخته، مخالفت با اهل حق دارند و می‌دانند که در سایه حکومت اهل حق و مؤمن صالح و عادل به مقاصد شوم خود که مال و ثروت باشد، نمی‌رسند؛ لذا جداً از حکومت‌های فاسق و فاجر طرفداری می‌کنند تا به وسیله آنها به مقاصد شوم خود برسند و غالباً در کار خود موفق هستند. اقلیت سوم انسان‌های مؤمن و صالح که طرفدار اهل حق هستند، همیشه می‌کوشند دین خدا را رواج دهند و اولیاء خدا را در مسند حکومت بنشانند و عدالت را رواج دهند. اقلیت اول فاسق که به تهدید و تطمیع متوسل می‌شوند، اکثریت مستضعف را به خود جذب می‌کنند و پیروز می‌شوند و اقلیت دوم که می‌خواهند از علم و آزادی مردم استفاده کنند و طرفداران آنها در میان مستضعفین بسیار کم هستند، مغلوب اقلیت اول و مستضعفین واقع می‌شوند. در این رابطه اقلیت طرفدار مولی، سلام الله علیه با سخنرانی‌های خود ابوبکر را پشیمان کردند و او به عنوان استعفا از منبر پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم پیاده شد و با صدای بلند خود گفت :

اقیلونی اقیلونی و لست بخیرکم و علی فیکم^{۷۰}

و رفت و در خانه نشست و نزدیک شد که علی، سلام الله علیه در مسند شایسته خود بنشیند. ولی بلافاصله اقلیت طرفدار باطل و ضد عدالت، جمعیت انبوه مستضعف را بسیج نموده، به طرف خانه ابوبکر رفتند و او را با زنده باد، زنده باد، به مسجد بردند و روی تخت سلطنت نشانند. مولی، سلام الله علیه و یاران او مشاهده کردند که بدون جنگ و کشتار کاری از پیش نمی‌رود و جنگ هم در آن موقعیت صلاح نیست؛ زیرا به کلی زحمات بیست ساله پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم را هدر می‌کند. صلاح اسلام و مسلمانان را در این دانستند که آنها را در کار خود آزاد بگذارند و بالاخره تقدیر خدا هم بر این جاری بود که کافر و فاسق در کار خود آزاد باشد و به مقاصد شوم خود برسد و همه عقلائی زمان سکوت و حفظ وحدت را هر چند به رهبری فاسق باشد، واجب‌تر دانستند؛ از این که در امت اسلام اختلاف

۷۰- احتجاج-ترجمه غفاری مازندرانی، جلد ۱، صفحه ۳۱۴: از حضرت امام الخلائق جعفر بن محمد الصادق علیه السلام الله الخالق منقول و مرویست که چون ابوبکر از اصحاب حضرت سید البشر استماع شهادت بر ولایت امیر المؤمنین حیدر نمود و دلایل اولویت و احقیقت آن سرور را از او و از جمیع اصحاب پیغمبر صلی الله علیه و آله کما هو حق مستمع گردید بغایت مضطر و بیتاب و بی‌نهایت متحیر و در اضطراب شد اصلا قدرت بر دفع و جرح شهادت اصحاب نبی الرحمه با اقامت حجت و دلیل بر تصرف خود در امر ولایت امت نداشت. لهذا در باب جواب اصحاب عاجز و بیتاب گشته بهت و سکوت خود بر همگنان در آن مکان ظاهر و عیان گردانید و سر در پیش انداخت و بعد از مدتی سر بر آورد و گفت: ای اصحاب انصار حضرت نبی المختار من شما را متولی امر ولایت و مختار این کار گردانیدم هر که را به این کار لایق و سزاوار دانید آن کس را اختیار کنید و مرا بگذارید زیرا که تا علی علیه السلام در میان شما است من به واسطه سرانجام امر خلافت امت سزاوار نیستم. پس آنگاه آواز بلند گردانید و به سمع اهل آن مجمع رسانید که «اقیلونی اقیلونی و لست بخیرکم و علی فیکم». و در بعضی روایت ثقه مذکورست که ابو بکر گفت که «اقیلونی اقیلونی و لست بخیرکم و علی فیکم».

پیدا شود. اگرچه به رهبری اهل حق باشد. از این رو مولی، سلام‌الله علیه در خانه نشست و دوستان خود را امر به صبر و سکوت نمود. منافقین هم به خوبی از اخلاق مولی، سلام‌الله علیه، دانستند که متوسّل به جنگ و جهاد نمی‌شود، مگر این که به مُسالمت کاری از پیش برود. ابوبکر به عمر گفت:

انه یراعی فینا وصیه رسول الله

علی وصیت رسول خدا، صلی‌الله علیه و آله و سلّم را رعایت می‌کند که او را امر به صبر و ملایمت کرده، وَاَلّا ما حرّیف او نمی‌شویم. ولی آنها به این صبر و ملایمت هم اکتفا ننمودند و هر چه بیشتر بر بی‌حیائی خود افزودند و گفتند به هر قیمت باشد باید بیعت کند. و باز مدتی در کوچه‌ها تظاهرات نمودند و زنده باد، مرده باد، سر دادند. ابوبکر را به عنوان خلیفه رسول خدا، صلی‌الله علیه و آله و سلّم در افکار جا دادند و مخالف بیعت را مُرتد شناختند. اکثریت بی‌شعور و مستضعف هم آن تبلیغات را کاملاً باور نمودند که هر کس بیعت نکند و در نماز جماعت شرکت ننماید، از دین خارج است. و خانه‌اش را آتش می‌زنند. فقط علی، سلام‌الله علیه و چند نفر اطرافیان او بیعت نکرده بودند. ابتدا خالد ابن ولید را که خیلی بی‌حیا و جسور بود و مخصوصاً با علی، سلام‌الله علیه خیلی حسادت و رقابت داشت؛ مأمور کردند که برود املاک فدک را که چند سالی است در اختیار دختر پیغمبر، صلی‌الله علیه و آله و سلّم بوده و مال‌الاجاره سالیانه‌اش که هفتاد هزار دینار است، تحویل دختر پیغمبر، صلی‌الله علیه و آله و سلّم می‌شده و ایشان به فقرای مدینه می‌بخشیده؛ از اختیار حضرت زهرا، سلام‌الله علیها خارج نموده، به تصرف خود درآورند. خالد ابن ولید دهقانان حضرت زهرا، سلام‌الله علیها را اخراج نمود و فدک را غصب نمود و بعد از غصب اموال فدک تصمیم گرفتند به هر قیمت باشد از علی، سلام‌الله علیه و اطرافیان او بیعت بگیرند. عُمَر همان طور در داخل کوچه‌ها زنده باد می‌گفت و تهدید می‌کرد که هر کس بیعت نکند، خانه‌اش را آتش می‌زنیم و او را خارج از دین می‌دانیم. ابتدا مردم را به در خانه علی، سلام‌الله علیه کشانید که بیعت کنید، وَاَلّا خانه را با اهلش می‌سوزانیم. مردم هم تعجب کردند و گفتند که هر چند زهرا، سلام‌الله علیها در خانه باشد؟ گفت: نه می‌خواهم آنها را بترسانم. وَاَلّا آتش نمی‌زنم. و باز مدتی به تظاهرات زنده باد، مرده باد، ادامه داد و افکار مردم بی‌شعور را کاملاً آماده کرد که هر کس بیعت نمی‌کند و در جماعت شرکت نمی‌کند؛ از دین خارج است. در همین مدت بعد از داستان غصب املاک فدک، حضرت زهرا، سلام‌الله علیها خود را آماده کرد که ظاهراً از غصب اموال خود و به بهانه غصب املاک، از مقام ولایت و امامت دفاع کند؛ لذا از مولی، سلام‌الله علیه

اجازه گرفت به مسجد برود که چرا اموال او را غصب کرده‌اند و چرا دهقان‌های او را بیرون کرده‌اند. با آن تشریفات همراه عده‌ای از زنان مهاجر و انصار به مسجد رفت و آن سخنرانی عجیب را ایراد نمود. تا آن روز حضرت زهرا، سلام الله علیها متعرض منافقین نشده بود. فقط یاران و دوستان مولی، سلام الله علیه هر کدام به نوبه خود سخنرانی کردند و ابوبکر را از این عمل باز داشتند. و باز طرفداران عمر و ابوبکر او را سر کار می‌آوردند و مولی، سلام الله علیه دیدند چاره‌ای نیست، یا باید برای احیای حق خودش بجنگد یا صبر کند. و جنگ در آن موقع انسان‌ها را به جاهلیت سوق می‌داد و زحمات بیست ساله پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم را هدر می‌کرد. منافقین هم فهمیدند که علی، علیه‌السلام متوسل به جنگ نمی‌شود؛ لذا بیشتر جری و جسور شدند و ظاهراً پیش از بیعت گرفتن، اول اموال فدک را غصب کردند. در اینجا حضرت زهرا، سلام الله علیها که مالک اصلی فدک بود به اجازه مولی، سلام الله علیه به مسجد رفت و آن سخنرانی عجیب و عمیق را ایراد فرمود. وقتی به مسجد رفت آن منبر و محراب را دید که چگونه از وجود رسول الله، صلی الله علیه و آله و سلم خالی شده و به جای آن چهره نورانی به دست چهره سیاه منافقین افتاده. از این منظره وحشتناک چنان گریه‌ای سر داد که تمامی اهل مسجد به گریه افتادند. روایت‌ها می‌گویند:

أَنَّ أَجْهَشَ الْقَوْمِ لَهَا بِالْبُكَاءِ فَارْتَجَّ الْمَجْلِسُ^{۷۱}

یعنی اهل مسجد یکنواخت با او بلند گریه کردند، بعد که ساکت شدند سخنرانی آتشین خود را شروع کرد و حقیقتاً آن حضرت با این سخنرانی کفر و نفاق و ظلم و ستم و شیطنت را تا قیامت محکوم نمود. ابوبکر و منافقین را کاملاً محکوم کرد. ابوبکر غصب خلافت و نیز غصب فدک را به گردن مردم انداخت و گفت:

قلدونی ما تقلدت وبامرهم اخذت ما اخذت^{۷۲}

۷۱- الطرائف فی معرفة مذاهب الطوائف، جلد ۱، صفحه ۲۴۷. ما ذكره الشيخ أسعد بن سقروة اشرفوة فی کتاب الفائق عن الأربعمین عن الشيخ المعظم عندهم الحافظ الثقة بينهم أبو الی بكر أحمد بن موسی بن مردويه الأصفهانی فی كتاب المناقب قال أخبرنا إسحاق بن عبد الله بن إبراهيم قال حدثنا أحمد بن عبيد بن ناصح النحوي قال حدثنا الزبدي محمد بن زياد. قال حدثنا شرفی اشرفی بن قطامي عن صالح بن كيسان عن الزهري عن عروة عن عائشة أنها قالت: لما بلغ فاطمة ع أن أبا بكر قد أظهر منعه فدك لانت خمارها علي رأسها و اشتملت بجلبائها و أقبلت في لمة من حفديها و نساء من قومها تطأ ذبولها ما تخرم مشيتها مشية رسول الله ص حتى دخلت علي أبي بكر و هو في حشد من المهاجرين و الأنصار و غيرهم فنبط دونها ملاءة فجلست ثم أنت أنت أجهش القوم لها بالبكاء فارتج المجلس ثم أمهلت هنيئة حتى سكنت قورثهم.

۷۲- برخی از منابع این روایت:

یعنی مسلمانان قَلَّادَة خلافت را به گردن من انداختند و به امر آنها فدک را گرفتیم. حضرت مهاجر و انصار را طرف خطاب قرار داد که چرا از چنین ظلمی چشم‌پوشی می‌کنید و یک چنین عمل زشتی را به نظاره می‌ایستید. آنها را به یاری طلبید و یاریش نکردند. به خانه برگشت. بعد از شکایت به علی، سلام الله علیه فرمود:

حَرَجْتُ كَاظِمَةً وَ عُدْتُ رَاغِمَةً ۷۳

منافقین بعد از این سخنرانی با اطمینان به این که علی، سلام الله علیه صبر و جلم را وظیفه خود می‌داند و مزاحم آنها نمی‌شود؛ تصمیم گرفتند که به هر قیمت هست، باید از علی، سلام الله علیه بیعت بگیرند؛ زیرا تا آن روز چنان سخنرانی با آن حرارت و اتمام حجت و با آن بیانات علمی و حکمت آمیز که به تمام معنی منافقین را محکوم و راه شیطنت را به روی همه بست؛ نشنیده بودند. و زهرا، سلام الله علیها از نظر محبوبیت اجتماعی با مولی، سلام الله علیه خیلی تفاوت داشت؛ زیرا اکثریت آن جمعیت که از ترس شمشیر و جهاد علی،

• احتجاج، ترجمه جعفری، جلد ۱، صفحه ۲۲۶: أبو بکر گفت: تمام سخنان خدا و رسول صلی الله علیه و آله راست و حق است، و تو نیز ای دخت پیامبر راست می‌گویی، تو معدن علم و جایگاه هدایت و رحمتی، تو پایه و اساس دین و حجت حقی، من هرگز سخن تو را رد نکرده و منکر کلام تو نیستم، ولی من بی‌هیچ عناد و استبداد و ستیزه‌ای هر چه گفتم با رأی نظر همین جماعت حاضر مسلمان بود و با مشورت ایشان انجام دادم، و ایشان همگی شاهدند. حضرت زهرا علیها السلام رو به جانب مردم نموده و فرمود: ای جماعت مسلمین که عجلانه مبادرت به انتخاب امری باطل و ناصواب نمودید، آیا پیرامون آیات قرآن هیچ تدبیر و تأمل نمی‌کنید، یا اینکه دل‌های شما در حجاب و پوشیده شده، نه این طور نیست بلکه بدی کردار و اعمالتان بر دل‌های شما غالب گردید و توان شنیدن و دیدن را از گوش و چشم شما گرفت، و چه بد تاویل نمودید و چه راه زشتی را پیش گرفتید و بدتر از همه آن وجهی است که به سبب آن حق دیگران را غصب کردید، سوگند به خداوند که چون پرده از برابر دیدگان شما برداشته شود، منظره بسیار هولناکی را خواهید دید، سپس این آیه را قرائت نمود که و بدا لکم من ربکم ما لم تکنوا تحتسبون، «و خسر هنالک المُنْبِطُونَ» (غافر ۷۸)

• الإحتجاج علی أهل اللجاج، جلد ۱، صفحه ۹۷: قَالَ أَبُو بَكْرٍ صَدَقَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ صَدَقَتْ ابْنَتُهُ مَعْدُنُ الْحَكْمَةِ وَ مَوْطِنُ الْهُدَى وَ الرَّحْمَةُ وَ رُكْنُ الدِّينِ وَ عَيْنُ الْحُجَّةِ لَا أَبْعُدُ صَوَابَكَ وَ لَا أَكْفُرُ خَطَابَكَ هُوَ لَاءُ الْمُسْلِمِينَ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ قَلْدُونِي مَا تَقَلَّدْتُ - وَ بِاتِّفَاقٍ مِنْهُمْ أَخَذْتُ مَا أَخَذْتُ غَيْرَ مَكَابِرٍ وَ لَا مُسْتَبِدِّ وَ لَا مُسْتَأْثِرٍ وَ هُمْ بِذَلِكَ شُهُودٌ فَانْتَفَتَتْ فَاطِمَةُ عِزِّي النَّاسِ وَ قَالَتْ مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ الْمُسْرِعَةَ إِلَيَّ قِيلَ الْبَاطِلُ الْمُغْضِيَةَ عَلَيَّ الْفِعْلُ الْقَبِيحِ الْخَاسِرِ أَ فَلَآ يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَيَّ قُلُوبٌ أَفْقَالِيهَا؟ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَيَّ قُلُوبِكُمْ مَا آسَأْتُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ - فَآخِذْ بِسَمْعِكُمْ وَ أَبْصَارِكُمْ وَ لَبِئْسَ مَا تَأْوَلْتُمْ وَ سَاءَ مَا بِعِشْرَتِكُمْ وَ شَرُّ مَا مِنْهُ اِغْتَصَبْتُمْ لَتَجِدَنَّ وَ اللَّهُ مَحْمِلُهُ ثَقِيلًا وَ عَيْبُهُ وَبِيلًا إِذَا كَشِيفَ لَكُمْ الْغِطَاءُ وَ بَانَ بِأَوْرَائِهِ الضَّرَاءُ وَ بَدَأَ لَكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَحْتَسِبُونَ وَ خَسِرَ هُنَالِكَ الْمُنْبِطُونَ -

۷۳- بحار الأنوار، الجامعة لدرر، أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۴۳، صفحه ۱۴۶: المناقب لابن شهر آشوب لما انصرفت فاطمة من عند أبي بكر أفبئت علي أمير المؤمنين ع فقالت له يا ابن أبي طالب استملت شيممة الجنين و قعدت حجرة الطنين فنقضت فادمة الأجدل فخانك ريش الأجزل أضرعت خدك يوم أضعت جدك افترست الدئاب و افترشت التراب ما كفتت قائلاً و لا اغنبت باطلا هذا ابن أبي عفاقة ينتزني نحيلة أبي و بليغة ابني و الله لقد أجهر في خصامي و ألقينته الد في كلامي حتى منعني القبيلة نصرها و المهاجرة وصلها و غصت الجماعة دوني طرفها فلما دافع و لا مانع خرجت كاظمة و عدت راغمة و لا خيار لي لبيتي مت قبل هيبتي و دون زلتي عذبري الله منك عادياً و منك حامياً و بئلي في كل سارق و بئلي مات العمد و وهنت العضد و شكواي إلي أبي و عذواي إلي ربّي اللهم أنت أشد قوة فأجانبها أمير المؤمنين نا وبل لك بل الويل لسانيك نهني عن وخذك يا نبية الصوفة و بقیة النبوة فما وثبت عن ديني و لا أخطأت مقدوری فإن كنت تریدین البلغة فرزقك مضمون و كفيك مأمون و ما أعد لك خير مما قطع عنك فاحتسبني الله فقالت حسبي الله و نعم الوكيل.

علیه السلام مسلمان شده بودند، دل خوشی از علی، علیه السلام نداشتند؛ خواهی نخواهی تعصب جاهلیت بر محبوبیت اسلام و مجاهدین اسلام می‌چربید و بر اساس همین محبوبیت اجتماعی حضرت زهرا، سلام الله علیها علی، علیه السلام اجازه داد که زهرا، سلام الله علیها خودش برای احقاق حقیقت سخنرانی کند. بعد از ورود به مسجد که جای منبر و محراب را از وجود پدر خالی دید، گریه شدید سر داد. بر اثر گریه زهرا، سلام الله علیها اهل مسجد گریستند. گریه حضرت زهرا، سلام الله علیها چنان ولوله‌ای در مسجد انداخت که ابوبکر مجبور شد مؤذبانه جواب شکایت حضرت زهرا، سلام الله علیها را بدهد. در مقابل حجتهای حکیمانه زهرا، سلام الله علیها که از جواب منطقی عاجز بود، ابتدا چه قدر از حضرت زهرا، سلام الله علیها بر طبق تعریفات که از رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم شنیده، تعریف کرد و بعد موزیانه دلائل تصرف فدک را ذکر کرد. مثلاً گفت: زهرا جان، (سلام الله علیها) الآن شما دنبال مال و ثروت شخصی خود هستید؛ با این که می‌بینید چه قدر ارتش اسلام ضعف مالی دارد. من این اموال را برای تقویت ارتش اسلام لازم دارم و شما جنگ و جهاد اسلام را نادیده گرفته، به فکر خودتان هستید.

خود را به اسلام دلسوزتر از حضرت زهرا، سلام الله علیها می‌داند. کسی نبود بگوید شما بیشتر دلتان برای اسلام می‌سوزد یا خانواده‌ای که تمام هستی خود را در راه اسلام بذل کرده‌اند؟! در هر صورت زهرا، سلام الله علیها با دلی متراکم از غم و اندوه به خانه برگشت. چنان که فرمود:

خَرَجْتُ كَاظِمَةً وَ عُدْتُ رَاغِمَةً^{۷۴}

با دلی پر از غم و غصه از خانه خارج شدم و بعد دماغ سوخته به خانه برگشتم. مولی، سلام الله علیه هم از دل پر غم و غصه حضرت این طور تعریف می‌کند که:

فَكَمْ مِنْ غَلِيلٍ مُعْتَلِجٍ بِصَدْرِهَا لَمْ تَجِدْ إِلَيَّ سَبِيلًا^{۷۵}

۷۴- ایضاً.

۷۵- أمالی المفید، المجلس الثالث و الثلاثون: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا خُرْنِي فَسَرَمْتُ وَأَمَا لَيْبِي فَمَسَّهْتُ- لَا يَبْرَحُ الْخُرْنُ مِنْ قَلْبِي أَوْ يَخْتَارَ اللَّهُ لِي دَارَكَ أَلْبِي أَنْتَ فِيهَا مَقِيمٌ كَمَنْدُ مَقِيحٍ وَ هُمْ مُهَيِّجٌ سَرْعَانَ مَا فَرَّقَ بَيْنَنَا وَ إِلَيَّ اللَّهُ أَشْكُو- وَ سَتَبَيْتُكَ ابْتِنَاكَ بِتَفَافُرِ أَمِيكَ عَلَيَّ وَ عَلَيَّ هَضْمِيهَا حَقًّا فَاسْتَخْبِرْهَا الْحَالَ فَكَمْ مِنْ غَلِيلٍ مُعْتَلِجٍ بِصَدْرِهَا لَمْ تَجِدْ إِلَيَّ سَبِيلًا وَ يَحْكُمُ اللَّهُ وَ هُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ. ای رسول خدا اکنون دیگری قدر این آسمان نیلگون و زمین تیره و در نظرم زشت جلوه می‌کند! اما اندوهم همیشگی گشته، و شیم به بیداری کشیده، اندوه هرگز از دلم رخت نبندد تا آنگاه که خداوند همان سرایی را که تو در آن مقیم گشته‌ای برایم برگزیند. غصه‌ای دارم. بس دلخراش، و اندوهی دارم، هیجان انگیز، چه زود میان ما جدائی افتاد، من به خداوند شکوه می‌برم. و به زودی دختر تو از همدستی امتنت

چه قدر دل‌های پُر غم و غصه‌ای نزدیک به انفجار وجود دارد که راهی برای تنفس در آن پیدا نمی‌کند.

منافقین و شیاطین دانستند که سخنرانی حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها بر اساس محبوبیتی که دارد، با سخنرانی دیگران فرق دارد. اگر تکرار شود حتماً حکومت آنها ساقط می‌گردد. از این رو بعداً در تبلیغات خود کوشیدند، هر چه بیشتر این خانواده را به دلیل این که با خلیفه رسول خدا، صلی‌الله‌علیه و آله و سلم بیعت نمی‌کنند و در نماز جماعت شرکت ندارند؛ به خروج از دین اسلام متهم کنند و عاقبت اکثریت مردم بی‌شعور را برای رواج این تهمت آماده نمودند و بزرگ‌ترین فاجعه تاریخ را مرتکب شدند.

تا آن روز بعد از غصب فدک مولی، سلام‌الله‌علیه و دیگران از دوستانش هنوز بیعت نکرده بودند. منافقین تصمیم گرفتند هر چه زودتر اول از مولی علی، سلام‌الله‌علیه بیعت بگیرند و بعد از بنی‌هاشم و دوستان دیگر. ابتدا در خانه مولی، سلام‌الله‌علیه آمدند. سر و صدا راه انداختند که بیایید بیعت کنید، تا آنجا که عمر گفت اگر بیعت نکنید، این خانه را با اهلش می‌سوزانم و رجاله پشت سر عمر گفتند:

و ان كان فيها فاطمه سلام الله عليها ؟

یعنی فاطمه سلام‌الله‌علیها هم که باشد آتش میزنی؟ گفت:

وان كان فيها فاطمه سلام الله عليها .

حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها پشت در که صدای آتش زدن را شنید؛ صدا زد:

اتحرق بيتي يا عمر وهي بيت رسول الله؟

جواب داد که:

ای والله الا ان تدخلوا ما دخلت فيه الامه^{۷۶}

علیه من و غصب حق خودش به تو گزارش می‌دهد، پس احوال را از او جویا شو، که بسی غم‌های سوزانی که در سینه داشت و راهی برای پخش آن نمی‌یافت، و بزودی بازگو خواهد نمود، و البته خداوند داوری می‌کند و او بهترین داوران است. (ترجمه از: امالی شیخ مفید، ترجمه استاد ولی، مجلس سی و سوم، شنبه ۲۱ ماه رمضان المبارک ۴۰۹)

۷۶- شرح این ماجرای مشهور در منابع مختلفی آمده؛ از آن جمله است:

یعنی عُمَر این خانه من که خانه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم است؛ آتش میزنی؟ گفت: آری آتش می‌زنم، مگر این که شما هم در دین این امت داخل شوید. عُمَر دانست که مردم به فاطمه، سلام الله علیها خیلی اهمیت می‌دهند و از این که فاطمه، سلام الله علیها را اذیت کنند، وحشت دارند. روزهای اول گفت می‌خواهم فاطمه، سلام الله علیها و بچه‌هایش را بترسانم و باز سر و صدا در کوچه‌ها را ادامه داد. صدا می‌زد: آی مردم همه رفتند با ابوبکر بیعت کردند؛ شما هم بروید بیعت کنید. وحدت اسلامی را به هم نزنید. و از این قبیل شعارهای خوب سر می‌داد. مردم گروه گروه در مسجد جمع می‌شدند و پشت سر ابوبکر نماز می‌خواندند. افکار مردم را عادت می‌داد که این تشکیلات همان تشکیلات زمان رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم است. هر کس از مسجد و خلیفه رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم فاصله بگیرد، بی‌دین است. وقتی که فکر مردم را به نماز و مسجد، مانند زمان رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم عادت داد و مردم خیال کردند که هر کس از مسجد و نماز فاصله بگیرد، از اسلام فاصله گرفته؛ رجاله را به در خانه زهرا، سلام الله علیها آورد و سر و صدا درآورد که بیائید بیعت کنید، وَاَلَا این خانه را با اهلش آتش می‌زنم. عُمَر، نوکر سرسپرده خود را به نام قُنْفُذ که مردی بی‌حیا و جسور بود، قبلاً سپرده بود که فاطمه سلام الله علیها پشت در می‌آید و مانع ورود مردم می‌شود. تو او را به شدت مضروب کن. بی‌حیاها اطمینان داشتند که مولی، سلام الله علیه دست به شمشیر و جهاد نمی‌شود. مأمور به صبر است. لذا با این اطمینان بی‌حیائی خود را به نهایت رسانیدند و با جسارت به ناموس خدا نفاق خود را کامل کردند و پشت در سر و صدا راه انداختند که بیائید بیعت کنید، وَاَلَا خانه را آتش می‌زنیم. در این جا قُنْفُذ در را با لگد زد و باز شد و زهرا، سلام الله علیها بین در و دیوار قرار گرفت. از فشار در صدایش به استغاثه بلند شد که:

يَا اَبَتَا هَكَذَا يُفَعَلُ بِحَبِيْبَتِكَ

در این جا قُنْفُذ بی‌حیا با نعل شمشیر ضرباتی بر پشت و پهلوی زهرا، سلام الله علیها وارد ساخت که دنده‌های پهلوی ایشان شکست و سقط جنین واقع شد. مولی، سلام الله علیه پشت در آمد. آن بی‌حیای منافق را به زمین زد و فرمود:

- زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، روحانی، صفحه ۶۴۴.
- الإحتجاج علي أهل اللجاج، جلد ۱، ذکر طرف مما جري بعد وفاة رسول الله - صلی الله علیه و آله - من اللجاج و الحجاج فی أمر الخلفاء من قبل من استحقها و من لم يستحق و الإشارة إلي شیء من إنکار من أنکر علي من تأمر علي بن أبي طالب - علیه السلام - تأمره و کید من کاد .
- کتاب سلیم بن قیس الہلالی، الحدیث الرابع.

لولا کتاب من الله سبق و عهد الى الرسول لعلمت

انك لا تدخل في بيتي بغير اذني^{۷۷}

بی‌حیا از زیر دست و پای حضرت برخاست. رجاله ریختند مولی، سلام‌الله علیه را کشان کشان به طرف مسجد بردند و حضرتش را زیر شمشیر نشانند که بیعت کن و آلا کشته می‌شوی. مولی، سلام‌الله علیه فرمود: پس شما بنده خدا و برادر رسول خدا را می‌کشید. گفتند: بنده خدا را قبول داریم، اما برادری رسول خدا، صلی‌الله علیه و آله و سلم را قبول نداریم. زهرا، سلام‌الله علیها که چشمش را باز کرد و علی، سلام‌الله علیه را ندید، ترسید که مبدا علی، سلام‌الله علیه را به قتل برسانند. با حال نقاهت به مسجد رفت و مولی، سلام‌الله علیه را زیر شمشیر دید. داد زد که:

یا بن ابی قحافه ترید ان ترملنی عن زوجی؛

پسر ابی قحافه، می‌خواهی شوهرم را بکشی و مرا بیوه کنی. به خدا قسم، دست از شوهرم بردارید؛ و آلا مویم را پریشان می‌کنم. به خدای خود می‌نالم. از شما انتقام می‌گیرم. بچه ناقه صالح پیش خدا از من عزیزتر نیست. سلمان می‌گوید به خدا قسم زلزله در ارکان مسجد به وجود آمد. مولی، سلام‌الله علیه به من فرمود سلمان زهرا، سلام‌الله علیها را دریاب و بگو خدا پدرت را مایه رحمت قرار داد؛ مبدا تو عامل عذاب باشی. صبر کن. اینها نمی‌توانند مرا به قتل برسانند. سلمان خود را به زهرا، سلام‌الله علیها رسانید و پیام مولی، سلام‌الله علیه را ابلاغ کرد. حضرت بعد از شنیدن پیام از سلمان، با نقاهت و مصیبت‌های وارده به خانه برگشت و مولی، سلام‌الله علیه هم چاره نداشت؛ جز این که بیعت نماید و صبر کند تا نوبت او برسد. و نوبت او از روز قیام قائم به بعد است.

۷۷- بحار الأنوار، الجامعة لدرر، أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۴۳، صفحه ۱۵۵: وَ الَّذِي كَرَّمَ مُحَمَّدًا بِالنَّبُوَّةِ يَا ابْنَ صِهْآك لَوْ لَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَعَلِمْتَ أَنَّكَ لَا تَدْخُلُ بَيْتِي فَأَرْسَلَ عَمْرٌ يَسْتَعِيثُ فَأَقْبَلَ النَّاسُ حَتَّى دَخَلُوا الدَّارَ فَكَأْتَرُوهُ وَ أَلْقَوْا فِي عُنُقِهِ حَبْلًا: ای پسر صهاک! سوگند به حق آن خدایی که حضرت محمد را به مقام نبوت گرامی داشت: اگر نه چنین بود که من به خاطر امر خداوند باید صبر کنم، تو می‌دیدی که نمی‌توانستی داخل خانه من شوی! و عَمْرٌ پیوسته استغاثه می‌کرد! در این هنگام مردم به میان خانه علی ریختند و بر آن حضرت غلبه یافته ریسمان به گردن مقدسش انداختند. (ترجمه از: زندگانی حضرت زهرا علیها السلام، روحانی، صفحه ۶۴۳)

چرا مولی، علیه السلام در برابر غاصبینِ خلافت، صبر کردند؟

در رابطه با اینکه چرا مولی علیه السلام با آن قدرت و شجاعت باید صبر کند؛ این داستان را بشنوید: روزهایی که منافقین در پی غصب خلافت فعالیت می‌کردند؛ ابوسفیان خدمت حضرت رسید که چرا در خانه نشسته‌ای و به این آدم‌های بی‌حسب و نَسب میدان می‌دهی که در مسند خلافت بنشینند و بر بزرگان و اشراف عرب حکومت کنند. قیام کن. من مدینه را برای تو پر از لشکر می‌کنم. حضرت به او فرمودند دست از این فتنه‌انگیزی‌ها بردارید. من اگر الآن برای احقاق حق حاکمیت خود قیام کنم؛ مانند باغبانی هستم که میوه‌های نارس را جمع‌آوری می‌کند و به بازار می‌برد که جز خسارت بهره‌ای ندارد. لازم است بدانیم تقدیر تمامی افراد بشر از ابتدا تا انتها این است که ابتدا یک زندگی توأم با محرومیت و عذاب و مصیبت بینند تا از مسیر این عذاب‌ها و محرومیت‌ها و ظلم و ستم‌ها برای یک زندگی عالمانه و حکیمانه آماده شوند. که گفته‌اند:

يعرف الاشياء باضدادها^{۷۸}

شناسائی هر نعمتی مخصوصاً نعمت ولایت و حکومت اولیاء خدا، بعد از ابتلاء به ضدّ عدالت که ظلم و ستم باشد، ممکن و میسر است و آن دوره ضدّ عدالت، همین دوره دنیا است که انسان‌ها در دایره حکومت جهّال و ظالم‌ها و طاغوت‌ها قرار می‌گیرند تا قدر حکومت و عدالت، که دوره آخرت است را بدانند و از آن استقبال کنند. لذا در این زندگی ابتدائی که دنیا نامیده شده، مسائل تربیتی و حق‌گوئی مورد توجه انبیا و اولیا می‌باشد. بگذار درندگان این مُردار دنیا را ببرند و بخورند و به عاقبتِ شوم خود مبتلا شوند.

حضرت زهرا، سلام الله علیها در همین جریان فشار پشت در و ضربات قُنْفُذ بی‌حیا در بستر بیماری قرار گرفت. از درد پهلو می‌نالید، زیرا دنده هایش شکسته شده بود که دنده‌هایش شکسته شد. مولی، سلام الله علیه و ائمه، سلام الله علیهم این جراحت و شهادت را

۷۸- بحار الأنوار، الجامعة لدرر، أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۶۹، صفحه ۲۶۵: فإن الأشياء تعرف بأضدادها

به صورت مریضی و بیماری جلوه دادند و خودداری کردند از این که شهرت دهند که زهرا، سلام‌الله علیها کشته شده است و شاید یکی از دلائلی که بدن را مخفیانه غسل دادند و دفن نمودند، این بود که مسلمانان نفهمند که زهرا، سلام‌الله علیها کشته شده؛ زیرا آن حضرت در میان مسلمانان محبوبیت زیادی داشت. اگر بر قتل و جراحت او آگاه می‌شدند، اختلاف شدید میان مردم پیدا می‌شد و این اختلاف در آن وضعیت زمان، برای وحدت مسلمانان مضر بود. این جا است که باید مولی، سلام‌الله علیه را قهرمان صبر و فداکاری برای حفظ کیان اسلام و مسلمانی دانست. که جلو چشمش خامش را که ناموس خدا بود؛ به قتل برسانند و او با آن شجاعت و قدرت، کاری با قاتل نداشته باشد و با دشمن منافقی، مانند عُمَر که عامل این همه گرفتاری برای او و خانواده او است، همکاری کند. حضرت زهرا، سلام‌الله علیها در این جریان بیعت‌گیری از مولی، سلام‌الله علیه که به شدت مضروب شده بود، بستری شد. در این دوران بستری و نقاهت باز همان قاتل‌ها به فکر افتادند که برای تظاهر به دوستی و محبت حضرت زهرا، سلام‌الله علیها به عیادت ایشان بروند و از وی دلجوئی کنند. چند مرتبه به وسیله واسطه‌ها پیغام فرستادند که اجازه دهند خدمتشان برسند؛ اما حضرت به آنها اجازه نداد. بعداً متوسل به مولی، سلام‌الله علیه شدند تا برایشان کسب اجازه کند. مولی، سلام‌الله علیه کنار بستر زهرا، سلام‌الله علیها نشست که این بی‌حیاها چنین و چنان از من خواهش کرده‌اند که اجازه بدهید به عیادت شما بیایند. خانم فرمودند خانه خانه شما است و زنان تابع مردان هستند؛ اما من خود را مُلزم کرده‌ام که با آنها تا زنده‌ام حرف نزنم. در هر صورت بعد از کسب اجازه خدمت رسیدند. روبه‌روی بستر نشستند. خانم، خادمه را صدا زد بیاید مرا به آن طرف بغلطاند. باز بی‌حیاها آن طرف نشستند. زهرا، سلام‌الله علیها به این طرف غلطید. بعد زهرا، سلام‌الله علیها به علی، سلام‌الله علیه فرمود آیا شما و این دو نفر حاضر بودید وقتی که پدرم به این دو نفر فرمود: فاطمه سلام‌الله علیها پاره تن من است. هر کس او را اذیت کند، مرا اذیت کرده و هر کس مرا آزار دهد، خدا را اذیت نموده؟! آنها گفتند آری شاهد بودیم. بعد خانم سر به جانب آسمان کرد و گفت که ای خدا این دو نفر مرا اذیت کردند. خودت به حساب ما رسیدگی کن. آن دو نفر بدون نتیجه از مجلس خارج شدند. ابوبکر ظاهراً ناراحت بود که دختر پیغمبر، صلی‌الله علیه و آله و سلم از او راضی نیست. عُمَر گفت بگذار یک زن هم از ما راضی نباشد. بعد که این گفتگو به گوش مولی، سلام‌الله علیه رسید؛ این آیات را قرائت کرد:

كَلَّا وَالْقَمَرَ، وَاللَّيْلَ إِذْ أَدْبَرَ، وَالصُّبْحَ إِذَا أَسْفَرَ، إِنَّهَا لَأَحَدِي الْكُبَرِ ٧٩

تا بدانند این خانم ملکه بهشت و شفیعۀ قیامت است. رضا و غضبش بسیار مهم است. در این مدت نقاهت بسیاری از زنان و مردان مسلمان به عیادت حضرت زهرا، سلام الله علیها آمدند. سخنان شکایت‌آمیزی از آن حضرت شنیدند که ذکر می‌شود.

لازم است بدانیم چنان که از گوشه کنار حوادث کشف می‌شود، بین بیعت‌گیری از مولی، سلام الله علیه و صدماتی که بر حضرت زهرا، سلام الله علیها وارد شده تا روز وفات، همین مدت بین سیزده جمادی الاول و سوم جمادی الثانی بوده که در ابتدای این مدت مضروب شده و روز سوم جمادی الثانی وفات نموده‌اند. ضربات وارده بر آن حضرت بعد از سخنرانی خودش در مسجد و در همان روزی که مولی، سلام الله علیه را برای بیعت‌گیری به مسجد کشانده‌اند واقع شده. که شاید اگر حضرت زهرا، سلام الله علیها چنان تظاهری نداشتند و آنها را تهدید به نفرین نمی‌کردند؛ آن حضرت را می‌کشتند و این مدت تقریباً بیست روز بین بیعت‌گیری و وفات، دوره نقاهت آن حضرت بوده است و عیادت‌ها در همین مدت بیست روز بوده است. مولی، سلام الله علیه صلاح ندانست در اطراف ضرباتی که بر آن حضرت وارد شده، سر و صدا راه بیندازد و به مردم اعلام کند که دختر پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم را کشته‌اند؛ بلکه آن را به صورت مریضی جلوه داده است. خود حضرت زهرا، سلام الله علیها هم در عیادت شیخین و سایر عیادت‌کنندگان از ضرباتی که بر او وارد شده بود، سخنی نگفته است. همه جا از بی‌وفائی مردم سخن گفته است. همه این مسائل به این منظور بوده که این شهادت در آن مقطع زمان، سبب اختلاف نگردد و مسلمانان له و علیه یکدیگر سخنی نگویند که حفظ وحدت از واجبات است. لذا مولی، سلام الله علیه و اولاد حضرت زهرا، سلام الله علیها و ائمه اطهار، سلام الله علیهم در آینده تاریخ هم سر و صدائی راه نینداخته‌اند. مگر این که خصوصی قضایا را به اصحاب خاص خود گفته‌اند. وحدت مسلمانان مانند دانشگاه است و مسلمانان مانند دانشجویان در صورتی می‌توانند درس بخوانند که دانشگاه دایر باشد. ائمه، سلام الله علیهم با تدبیر و سیاست خود این وحدت را تقریباً تا قرن یازدهم و دوازدهم حفظ کردند. مسلمانان یک پارچه یک حکومت بودند. از قرن یازدهم به بعد متلاشی

۷۹- سوره مدثر، آیات ۳۲ تا ۳۵، كَلَّا وَالْقَمَرَ، وَاللَّيْلَ إِذْ أَدْبَرَ، وَالصُّبْحَ إِذَا أَسْفَرَ، إِنَّهَا لَأَحَدِي الْكُبَرِ : قسم به ماه تابان این طور نیست که خیال می‌کنند، و قسم به شب طولانی جهل بشر (دوران غیبت امام زمان -عج-)، و قسم به صبح طلوع چهره امام -عج-، که قیامت و عامل آفریننده آن یکی از آیات بزرگ خدا است (احدی الکبر در این سوره مانند نباء عظیم در سوره نباء است که مردم خیال کردند قیامت است، اما رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: صاحب قیامت است، که علی علیه السلام باشد.) (منبع ترجمه: ترجمه روان قرآن کریم، محمد علی صالح غفاری، انتشارات برهان)

شدند و امروز یک کشور اسلامی به صورت پنجاه کشور متلاشی شده است. تا حدّی که از فکر و فرهنگ یکدیگر بی‌خبر هستند.

بعد از داستان بیعت‌گیری از مولی، سلام‌الله‌علیه و بستری شدن حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها علیها عیادت زنان و مردان مدینه شروع شد. حضرت در عیادت‌ها هم به جای این که از ظلمِ ظالم شکایت کنند؛ مطالب ارزنده‌ای راجع به فاصله گرفتن از ولایت ائمه، سلام‌الله‌علیهم ایراد فرمودند و هشدار می‌دادند که مردم بخت و اقبال خود را در فاصله گرفتن از دایره ولایت ائمه، سلام‌الله‌علیهم تیره نموده و دشمنان را بر خود مسلط کرده‌اند. نمی‌دانند چه خاکی به سر خود ریخته‌اند. چگونه به جای خطّ حرکت به سوی بهشت خطّ جهنم را اختیار نموده‌اند اکنون به جریان عیادت‌ها توجه کنید.

جریان عیادتھا

وَ قَالَ سُؤْدُ بْنُ غَفَلَةَ لَمَّا مَرَضَتْ فَاطِمَةُ الْمَرْضَةَ الَّتِي تُوفِّيَتْ فِيهَا دَخَلَتْ
عَلَيْهَا نِسَاءَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ يُعَدُّنَهَا فُقُلْنَ لَهَا كَيْفَ أَصْبَحْتَ مِنْ عِلَّتِكَ يَا ابْنَةَ
رَسُولِ اللَّهِ فَحَمِدَتِ اللَّهَ وَ صَلَّى عَلَيَّ أَبِيهَا ثُمَّ قَالَتْ أَصْبَحْتُ وَ اللَّهُ عَائِفَةٌ
لِدُنْيَاكَنَّ قَالِيَةً لِرَجَالِكُنَّ لَفَظْتُهُمْ بَعْدَ أَنْ عَجَمْتُهُمْ وَ سَمِئْتُهُمْ بَعْدَ أَنْ سَبَرْتُهُمْ فَكُبْحًا
لِفُلُولِ الْحَدِّ وَ اللَّعِبِ بَعْدَ الْجَدِّ وَ قَرَعِ الصَّفَاةِ وَ صَدَعِ الْقَنَاةِ وَ خَنَلِ الْأَرَاءِ وَ زَلَلِ
الْأَهْوَاءِ وَ بَسَسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذَابِ هُمْ
خَالِدُونَ لَا جَرَمَ لَقَدْ قَلَّدْتُهُمْ رِبْقَتَهَا وَ حَمَلْتُهُمْ أَوْقَتَهَا وَ شَنَنْتُ عَلَيْهِمْ عَارَهَا فَجَدَعًا
وَ عَقْرًا وَ بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ وَيَحْتَمُّهُمْ أَيُّ زَعَزَعُوهَا عَنْ رِوَاسِي الرِّسَالَةِ وَ قَوَاعِدِ
التُّبُوءَةِ وَ الدَّلَالَةِ وَ مَهِيظِ الرُّوحِ الْأَمِينِ وَ الطَّيِّبِينَ بِأُمُورِ الدُّنْيَا وَ الدِّينِ إِلَّا ذَلِكَ هُوَ
الْحُسْرَانُ الْمُبِينُ وَ مَا الَّذِي نَقَمُوا مِنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَقَمُوا وَ اللَّهُ مِنْهُ
نَكِيرَ سَيْفِهِ وَ قِلَّةَ مَبَالِغَتِهِ بِحَتْفِهِ وَ شِدَّةَ وَطْأَتِهِ وَ نَكَالَ وَقَعْتِهِ وَ تَنَمُّرَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ
وَ تَاللَّهِ لَوْ مَالُوا عَنِ الْمَحَجَّةِ اللَّائِحَةِ وَ زَالُوا عَنْ قَبُولِ الْحُجَّةِ الْوَاضِحَةِ لَرَدَّهُمْ
إِلَيْهَا وَ حَمَلَهُمْ عَلَيْهَا وَ لَسَارَ بِهِمْ سَيْرًا سُجْحًا - لَا يَكَلُمُ حَشَاشَهُ [خِشَاشُهُ وَ لَا
يَكِلُ سَائِرُهُ وَ لَا يَمَلُّ رَاكِبُهُ وَ لَأُورِدَهُمْ مِنْهَا نَمِيرًا صَافِيًا رَوِيًّا تَطْفَحُ ضَفَّتَاهُ وَ لَا
يَتَرْتَقُ جَانِبَاهُ وَ لَأُصْدِرَهُمْ بَطَانًا وَ نَصَحَ لَهُمْ سِرًّا وَ إِعْلَانًا وَ لَمْ يَكُنْ يَتَحَلَّى مِنْ

الدُّنْيَا بَطَائِلٌ وَلَا يَحْظِي مِنْهَا بَنَائِلٌ غَيْرَ رَى النَّاهِلِ وَ شُبْعَةَ الْكَافِلِ وَ لَبَانَ لَهُمْ
 الزَّاهِدُ مِنَ الرَّاعِبِ وَ الصَّادِقُ مِنَ الْكَاذِبِ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا
 عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ وَ
 الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَ مَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ أَلَا هَلُمَّ
 فَاسْتَمِعْ وَ مَا عِشْتَ أَرَاكَ الدَّهْرَ عَجَبًا - وَ إِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ لَيْتَ شِعْرِي إِي
 أَيُّ سِنَادٍ اسْتَنْدُوا وَ إِي أَيُّ عِمَادٍ اعْتَمَدُوا وَ بِأَيِّ عُرْوَةٍ تَمَسَّكُوا وَ عَلَيَّ آيَةُ ذُرِّيَّةٍ
 أَقْدَمُوا وَ احْتَنَكُوا لَيْسَ الْمَوْلَى وَ لَيْسَ الْعَشِيرُ وَ بئسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا اسْتَبَدُّوا وَ
 اللَّهُ الذَّنَابِي بِالْقَوَادِمِ وَ الْعَجَزَ بِالْكَاهِلِ فَرَعْمًا لِمِعَاطِسِ قَوْمٍ يَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ
 يُحْسِنُونَ صُنْعًا ... أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَ لَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ - وَيَحْتَمِلُونَ أَمْ مَنْ
 يَهْدِي إِلَيَّ الْحَقُّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ
 أَمَا لَعَمْرِي لَقَدْ لَقِحتُ فَنظْرَةً رَيْثَمَا تُنْتَجِحُ ثُمَّ احْتَلَبُوا مِلءَ الْقَعْبِ دَمًا عَبِيطًا وَ دَعَا فَا
 مُبِيدًا هُنَالِكَ يَخْسِرُ الْمُبْطِلُونَ وَ يَعْرِفُ التَّالُونَ غَبًّا مَا أُسِّسَ الْأَوَّلُونَ ثُمَّ طَيَّبُوا عَنْ
 دُبْيَاكُمْ أَنْفُسًا وَ اطْمَأَنَّنُوا لِلْفِتْنَةِ جَاشًا وَ أَبْشَرُوا بِسَيْفِ صَارِمٍ وَ سَطْوَةِ مُعْتَدٍ غَاشِمٍ وَ
 بَهْرَجٍ شَامِلٍ وَ اسْتَبْدَادٍ مِنَ الظَّالِمِينَ يَدْعُ فَيُكْرِمُ زَهِيدًا وَ جَمَعَكُمْ حَصِيدًا فَيَا
 حَسْرَتِي لَكُمْ وَ أَمِّي بَكُمْ وَ قَدْ عَمِيَتْ عَلَيْكُمْ أَنْ نُلْزِمُكُمْوهَا وَ أَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ قَالَ
 سُؤَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ فَأَعَادَتِ النَّسَاءُ قَوْلَهَا عَلَيْهَا السَّلَامُ عَلَيَّ رِجَالِهِنَّ فَجَاءَ إِلَيْهَا قَوْمٌ
 مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ مُعْتَذِرِينَ وَ قَالُوا يَا سَيِّدَةَ النَّسَاءِ لَوْ كَانَ أَبُو الْحَسَنِ ذَكَرَ

لَنَا هَذَا الْأَمْرَ قَبْلَ أَنْ يُبْرَمَ الْعَهْدُ وَ يُحْكَمَ الْعَقْدُ لَمَا عَدَلْنَا عَنْهُ إِلَيَّ غَيْرِهِ فَقَالَتْ
عليه السلام إِلَيْكُمْ عَنِّي فَلَا عُذْرَ بَعْدَ تَعْذِيرِكُمْ وَلَا أَمْرَ بَعْدَ تَقْصِيرِكُمْ^{۸۰}

سوید ابن غفله می‌گوید: وقتی که فاطمه سلام الله علیها به مَرَضی مبتلا شد که بر اثر آن وفات نمود؛ جمعی از زنان مهاجر و انصار برای عیادت، خدمتش رسیدند. عرض کردند: دختر رسول خدا، حالت چطور است؟ در جواب آنها بعد از حمد خدا و صلوات بر پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: حالم چنان است که به این دنیای شما بی‌اعتنا شدم. بر مردان شما خشمناک گردیدم. بعد از آن که مردانگی آنها را مَرَمزه نمودم و فاقد مَرَّة مردانگی دیدم؛ از دهانم به دور انداختم. و بعد از آن که سستی دین‌داری آنها را دیدم بر آنها خشمناک شدم. چه قدر بی ارزش است؛ شمشیری که جای تیزی و تندی، در میدان جنگ گندی می‌کند و جایی که مانند میدان نبرد، باید عملی را جدی بگیرد؛ به بازی می‌گیرد و جایی که گرز و شمشیر را باید بر سر دشمن فرود آورد؛ بر سنگ می‌زند و جایی که باید نیزه خود را محکم به تن دشمن فشار دهد، ضعف و سستی نشان می‌دهد و جایی که باید عالمانه و حکیمانه رأی دهد، کودکانه فکر می‌کند و جایی که باید ثبات و استقامت داشته باشد، می‌لغزد. چه بد آینده‌ای برای خود تهیته دیدند که مشمول غضب خدا شوند و در عذاب جهنم مخلد باشند. چاره‌ای نبود وقتی آنها را چنین ضعیف و بی‌پایه و مایه دیدم، قَلَادَه خلافت را به گردنشان انداختم و عار و ننگ این عمل زشت را به پیشانی خودشان زدم. و این بار سنگین را به پشت خودشان گذاشتم. چه خوب لازم و واجب است که ستمکاران دماغ بریده و مغز کوبیده و از حقیقت دور باشند. وای به حالشان که چرخه خلافت را از کجا به کجا کشیدند. از این کوه‌های محکم رسالت و نبوت، به بیابان پُر از گرد و غبار و از این فرودگاه‌های علم و حکمت الهی به فضای تاریک و ظلمانی اعراب جاهلیت و از این خانواده طیب و طاهر اهل بیت عصمت و طهارت به خرابه‌ای بی‌ثبت و ثبات، (مانند ابن خطاب و بنی امیه). چه خسارت بزرگی که خود را به آن مبتلا نمودند. خسارتی غیر قابل جبران، ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ،

وای به حال آنها چه عیب و ایرادی در وجود شوهرم، ابوالحسن پیدا کردند. آری بر شمشیر ترسناک بی‌باک او ایراد داشتند و این که به مرگ خود بی‌اعتنا بود و توجهی به حفظ جان خود نداشت، دشمن را تعقیب می‌کرد و در راه اطاعت خدا مانند پلنگ می‌غرید. دشمن را در میدان جنگ می‌کوبید. به خدا قسم او در زعامت علمی خود چنان بصیر و بینا بود که اگر ذره‌ای از راه حق فاصله می‌گرفتند و از قبول حق و حجت خودداری می‌کردند آنها را به راه حق بر می‌گردانید و وادار به قبول حجت می‌کرد و آنها را چنان آرام در راه حق سیر می‌داد که ملالت به آنها راه نیابد و خاری به پای آنها نخالد و ذره‌ای خستگی در آنها پیدا نشود و آنها را آرام آرام به سر چشمه آب حیات که چشمه کوتر و زندگی بهشت است، می‌رسانید. به آب صاف حیات بخشی که کاملاً در حد اعتدال و از افراط و تفریط بر کنار باشد و فاقد آلودگی باشد. آنها را به حقایق علمی و عرفان و باطن‌داری مجهز می‌کرد که کاملاً در حد عصمت باشند و آلودگی به گناه پیدا نکنند. در حالی که از نظر بهره‌برداری از سرمایه‌های عمومی مانند دیگران بود و برای خود چیزی ذخیره نمی‌کرد و از نظر بهره‌برداری به میزانی که تشنگی و گرسنگی خود را بر طرف کند، استفاده می‌کرد. در چنین حکومت و زعامتی شما می‌توانستید رهبران زاهد و حریص و صادق و کاذب را بشناسید. که خداوند در این رابطه فرمود: اگر اهل شهر و دهات ایمان بیاورند و از مخالفت با مقام ولایت بپرهیزند؛ ما برکات خود را از زمین و آسمان در اختیار آنها قرار می‌دهیم.^{۸۱} ولیکن آنها دین خدا را تکذیب نمودند. ما هم آنها را به نتیجه گناهشان که فقر و فلاکت بود، مبتلا نمودیم. و کسانی از آنها که علاوه بر ترک تقوی به مقام ولایت ستم کنند، به زودی به نتیجه اعمالشان که همان جهنم موعود است؛ خواهند رسید. نمی‌توانند خدا را از اجرای مقدرات خود باز دارند. آی مردم بیائید بشنوید که روزگار چگونه عجایب خود را نمایش می‌دهد. کاش می‌دانستم مردمی که یک چنین مقام نامناسبی را اشغال کرده‌اند، به چه علم و هنری می‌توانند تکیه کنند. در چه پایگاهی می‌توانند قرار گیرند. به چه رشته‌ای متوسل می‌شوند. به چه خانواده‌ای حمله کردند و اسیر نمودند. چه بد مولی‌یی، مانند شیطان دارند و چه بد یارانی مانند منافقین. چه بدکاران منافقی به جای نیکان اختیار کرده‌اند. به خدا قسم اعضای پائین تنه را جای اعضای بالا تنه گذاشتند. دم مرکب خلافت را به جای سر نهادند. دماغ سوخته شوند کسانی که اعمال بد و خوب یا آدم‌های بد و خوب را نمی‌شناسند. بدی‌ها را خوب و خوبی‌ها را بد می‌دانند. آگاه

۸۱- سوره اعراف، آیه ۹۶: وَ لَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرَى اٰمَنُوْا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَ الْاَرْضِ وَ لٰكِنْ كَذَّبُوْا فَاحْذَرُوْهُمْ يٰۤاَيُّهَا يٰۤكٰفِرُوْنَ : اگر اهل بلاد، ایمان به خدا بیاورند و تقوا پیشه کنند، ما درهای خیر و برکت را از زمین و آسمان به روی آنها باز می‌کنیم ولیکن دین خدا را تکذیب نمودند، ما هم در اثر کفر و گناه آنها را هلاک نمودیم.

باشید که همان‌ها مفسیدند.^{۸۲} ولیکن شعور ندارند. وای به حال آنها. کسی که مردم را به حقّ هدایت می‌کند؛ سزاوارتر به پیشوائی است یا کسی که هدایت نمی‌فهمد. مگر که او را هدایت کنند.^{۸۳} شما چگونه قضاوت می‌کنید. آری به جانم قسم این شترِ وارونهٔ خلافت امروز آبستن می‌شود. کمی صبر کنید. به زودی می‌زاید. به شما شیر می‌دهد. ظرف‌های شما را به جای شیر پُر از خون و مملوّ از سمّ مهلک خواهد کرد. آن روز است که خسارتِ اعمال باطل خود را خواهید شناخت و آیندگان نتیجهٔ اعمال بد گذشتگان را خواهند دانست. به شما می‌گویم آن روز خیلی به زندگی دنیای خود ننازید و برای فتنه‌های پی در پی آماده شوید. شما را بشارت می‌دهم به شمشیرهای تیز و حاکمان مستبدّ و خودرأیی (مانند حجاج) که شما را قطعه قطعه خواهند کرد. هرج و مرج (مانند دوران بین بنی امیّه و بنی العباس) شما را احاطه خواهد نمود. حاکمان خودرأی بیت المال شما را غارت نموده و شما را به فقر و ناداری هلاک نمایند. وای به حال شما که حکومت منصوب از جانب خدا را کنار می‌گذارید و تسلیم حاکمان خودرأی و مستبدّ می‌شوید. آیا می‌توانیم شما مردم جاهل را که آینده‌ها را نمی‌فهمید، مجبور به اطاعت کنیم.

سوید ابن غفله مورّخ معاصر مولی، سلام الله علیه می‌گوید: زنان عیادت کننده که چنین سخنانی از حضرت زهرا، سلام الله علیها شنیدند؛ شکایت حضرت زهرا، سلام الله علیها را به شوهران خود رسانیدند که دختر پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلّم از شما ناراضی است. فردای آن روز عده‌ای از بزرگان مهاجر و انصار خدمت حضرت زهرا، سلام الله علیها رسیدند. عذرخواهی کردند که ای دختر رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلّم، سیّدۀ زنان عالم، اگر شوهر شما ابوالحسن پیش از این که چنین بیعتی به وجود آید و عهد و پیمانی با ابوبکر بسته شود؛ این مسائل و اشتباهات را به ما تذکر می‌داد هرگز از رأی او نمی‌گذشتیم و جای دیگر نمی‌رفتیم. حضرت فرمودند بفرمائید بروید؛ بعد از گناه و تقصیر، عذر شما پذیرفته نیست و بعد از این انحرافات امر و نهی نداریم.

۸۲- سوره بقره، آیه ۱۲، أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ، بدانید که همان‌ها مفسده‌گرند؛ ولی فساد عمل خود را درک نمی‌کنند
 ۸۳- سوره یونس، آیه ۳۵، قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ، بگو آیا از این بت‌ها و طاغوت‌ها که شریک خدا ساخته‌اید کسی هست که مردم را به حق هدایت کند، فقط خداست که مردم را هدایت می‌کند. کسی که هدایت می‌کند سزاوارتر به پیشوائی است یا کسی که هدایت نیافته مگر این که هدایت شود، شما چگونه قضاوت می‌کنید.

خوب دقت کنید، در آن وضعِ زمان در آن فضای تاریک چه کسی می‌تواند مردمی را که آن طور مُلعبه و اسبابِ بازیِ دشمن شده‌اند، بشناسد و خسارت این غصبِ خلافت را پیش‌بینی کند. این است زهرا، سلام‌الله علیها که آشنا به گذشته و آینده تاریخ است.

عالمه بما کان و ما یکون و ما هوکائن و ما لم یکن ان لوکان کیف یکون

همه گذشته‌ها را هم چون خدای خود می‌داند. گذشته‌ها و موجودی‌ها را همین طور و چیزهایی که خلق نشده؛ اگر خلق شود، می‌داند که چه طور باید خلق شود. ببینید چه لطائفی راجع به غصبِ خلافت در بیانات خود بکار می‌برد. می‌گوید مَرکَبی برای سواری خلافت درست کردید که اعضای پائین‌تنه، جای اعضای بالاتنه و بالاتنه جای پائین‌تنه قرار گرفت. دُم مَرکَب به جای سَر، و سَر به جای دُم؛ به زودی آبستن می‌شود و بچه‌هایی مانند حجاج و شمر و یزید می‌زاید و شما را به هَرَج و مَرَج مُبتلا می‌کند. و دیدند چنان شد که خبر داد.

بنا بر این دوران زندگی حضرت زهرا، سلام‌الله علیها چنان که گفته شد، به سه دوره تقسیم می‌شود و این تقسیمات بر اساس زندگی ظاهری آن حضرت است که در دنیا اتفاق افتاده. وَاَلَا از نظر قُرب و مَنزِلت نزد خدا و انبیاء و علم و حکمت و مقام آخرتی ملکه بهشت و حوض کوثر و چشمه آب حیات است. از روزی که در عالم غیب در مکتب خدا تحت تعلیم و تربیت خدا فارغ‌التحصیل شده، ذره‌ای از علم و مقام او در نزد خدا کم نشده و او هم چنان ملکه بهشت و ملکه عصمت و طهارت است.

دوره اول زندگی آن حضرت که دوره عزت و عظمت ظاهری او است، مدت آن از تولد تا وفات پدر بزرگوارش می‌باشد. در این دوره مخصوصاً در دوره زندگی او در شهر مدینه، ملکه حجاز است. از نظر مرجعیت مالی و مادی پناهگاه حوائج زنان و مردان مدینه است که در آمد فدک را به آنها می‌رساند. و از نظر علمی استاد دانشجویان زمان بوده و تنها مرجع تقریب مسلمانان به خدا و رسول، صلی‌الله علیه و آله و سلم و ائمه اطهار، سلام‌الله علیهم است. جشن تولدش و جشن ازدواجش یک نمونه بی‌سابقه در تاریخ بشریت است که اهل آسمان و زمین و فرشتگان، این تولد و ازدواج را جشن می‌گیرند و خطبه عقد ازدواجش را خدا می‌خواند و چون خود آن حضرت حوض کوثر یعنی چشمه علم حیات است؛ خداوند نهرهای بزرگ کره زمین را مهریه آن حضرت قرار می‌دهد. این عزت و عظمتی است که در وصف و تعریف انسان‌ها نمی‌گنجد.

دوره دوم زندگی آن بزرگوار از وفات پدر بزرگوارش شروع می‌شود تا روزی که از مولی، سلام الله علیه بیعت می‌گیرند و آن حضرت در مقام دفاع از شوهرش و امامت امام‌ها، مَضْرُوب و مجروح و بالاخره شهید می‌شود. این دوره، دوره حزن و غم و غُصَّة شدید آن حضرت است که شبانه‌روز کار ایشان گریه است. به طوری که یکی از گریه‌کنندگان درجه اول تاریخ بشریت به حساب آمده که گفته‌اند **بِكَائُونِ** درجه یک تاریخ پنج نفرند، آدم و یعقوب و ایوب و حضرت زهرا، سلام الله علیها و امام چهارم علیهم السلام^{۸۴} زیرا بعد از وفات رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم یک‌سره عزت و عظمت ظاهری آن حضرت اُفول نمود. مقام ظاهریش که ملکه بود و آن همه ثروت که می‌بخشید، در اختیار عایشه که به شدت با حضرتش حسادت و رقابت داشت، قرار گرفت تا جایی که یک نفر از اهل مدینه برای عرض تسلیت عزای رسول خدا، صلی الله علیه و آله و سلم به خانه حضرت نیامد. چنان غُربت چهره اهل بیت را فرا گرفت که گفته‌اند، مثل کسی که روی این زمین و زیر این آسمان جا و مکانی ندارد. زیرا جسد پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم هنوز روی زمین بود که مردم به نام خلافت ابوبکر شعار دادند و مردم از زن و مرد جذب شعار زنده باد ابوبکر شدند و حضرت زهرا، سلام الله علیها در غُربت کامل قرار گرفت. غُربت حضرت تا آنجا زیاد شد که به جای این که با آن حضرت هم‌صدا شده، در وفات پیغمبر، صلی الله علیه و آله و سلم گریه کنند و به آن حضرت تسلیت بگویند؛ از گریه‌های او به خُلفا شکایت کردند که یا روز گریه کند و شب آرام باشد یا شب گریه کند و روز آرام باشد. که حضرت دنباله این شکایت‌ها روزها دست حسنین را گرفته و در مزار اُحُد و یا جای دیگر رفته و گریه می‌کردند. عرب‌های مدینه زن و مرد به جای سوگواری و عزاداری و هم‌عزائی با آن حضرت با تظاهرات میان کوچه‌ها و تبلیغات کاذب هر

۸۴- منابع مختلف این حدیث:

- ارشاد القلوب-ترجمه رضایی، جلد ۱، صفحه ۲۳۱؛ و حضرت علی علیه السلام فرموده است که گریه‌کنندگان پنج نفرند آدم و یعقوب و یوسف و یحیی و فاطمه.
- أمالی الصدوق، صفحه ۱۴۰، المجلس التاسع والعشرون: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى قَالَ حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ النَّجْرَانِيِّ رَفَعَهُ إِلَيَّ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ع قَالَ الْبَكَّاءُونَ خَمْسَةٌ أَدَمُ وَ يَعْقُوبُ وَ يُوسُفُ وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ ص وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.
- خصال، ترجمه کمره‌ای، جلد ۱، صفحه ۲۴۷؛ امام ششم فرمود پنج کس بسیار گریه‌کننده بودند حضرت آدم و یعقوب و یوسف و فاطمه زهرا، سلام الله علیها دختر محمد صلی الله علیه و آله و علی بن الحسین (علیه السلام). آدم برای بهشت به اندازه‌ای گریست که رد اشک چون رودخانه بر گونه‌اش در افتاد، یعقوب به اندازه‌ای بر یوسف خود گریست که دیده‌اش رفت. تا آنکه به او گفتند به خدا همیشه در یاد یوسف خود هستی تا آب شوی یا هلاک شوی. یوسف از دوری یعقوب گریست تا زندانیان در آزار افتادند و به او گفتند یا شب گریه کن روز آرام باش یا روز گریه کن و شب آرام باش با آن‌ها ساخت که در یکی از آن‌ها بگرید، فاطمه زهرا برای رسول خدا گریست تا اهل مدینه در آزار افتادند و عرض کردند ما را از گریه خود آزار دادی، آن حضرت روزها از شهر به گورستان شهیدان می‌رفت و تا می‌خواست می‌گریست و سپس بر می‌گشت.

روز مردم را به اهل بیت بدبین می‌کردند تا بالاخره عُمَر ابن خطاب مردم را برای زجر و آزار آنها و بیعت گرفتن از مولی، سلام‌الله‌علیه آماده نمود و چنین وانمود کرد که هر کس بیعت نکند و در مسجد و نماز پشت سر خلیفه شرکت ننماید، از دین اسلام خارج است و دیگر کجا عقل و شعوری پیدا می‌شود که بداند اهل بیت، سلام‌الله‌علیهم اصل اسلام هستند و مخالفین آنها از اسلام خارجند. افکار مردم را آماده کردند که یا بیعت کنند یا به خروج از دین متهم شوند. مولی، سلام‌الله‌علیه هم که وظیفه خود را صبر و استقامت می‌دانست، مجبور شد که بیعت کند.

و اما مرحله سوم که ظلم و ستم به کمال رسید و آن حضرت، شهیده از دنیا رفت؛ از ایام بیعت گرفتن تا شهادت ادامه یافت. مصیبت حضرت مولی، سلام‌الله‌علیه و حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها در این ایام خیلی بزرگ بود و بالاخره به شهادت حضرت زهرا، سلام‌الله‌علیها منجر شد.

سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا وَعَلَىٰ آيَاتِهَا وَبَعْلِهَا وَبَنِيهَا .

حکمت احکام

آن حضرت بزرگ‌ترین مسائل علمی را در این خطبه بیان فرموده‌اند. آن چنان که تا امروز کسی نتوانسته است جملات آن حضرت را بفهمد، چه برسد که با آن رقابت کند. یک قسمت از فرمایشات حضرت حکمت احکام است. بیان می‌کند که در این احکام چه حکمتی خوابیده و به چه منظوری چنین احکامی صادر شده است. حکمت تمام احکام عبادتی و خدماتی را تعریف می‌کند که نتیجه احکام و حکمت واقعی آن این است که انسان را مجهز به سرمایه بهشتی می‌کند. زیرا بهشت به این معنی نیست که آدم مانند کارگر و نوکر در اطاعت ارباب باشد و ارباب در باغی را به روی او باز کند که بفرما بخور و بچر. سرمایه بهشت یک سلسله معارف و اخلاقی است که لازم است انسان به آن مجهز شود و بر اثر آن معارف و اخلاق انسانی محبوب خدا و محبوب اولیاء خدا گردد، معرفت کامل، انسانیت کامل، فضیلت کامل، نمونه پیغمبران و مخصوصاً نمونه خاتم پیغمبران، صلی الله علیه و آله و سلم باشد؛ مانند یک باطری که به نور برق شارژ می‌گردد، انسان مجهز به اخلاق قرآنی و اسلامی می‌گردد و این تجهیزات نتیجه تمرین احکام قرآنی است که حضرت در این سخنرانی بیان می‌کند. هیچ عالم و دانشمندی تا امروز نتوانسته است حکمت احکام را به این زیبایی بیان کند. علما و مجتهدین همین قدر می‌گویند نماز واجب است. و هیچ وقت حکمت آن را ندانسته و نتوانسته‌اند، بیان کنند که چرا نماز واجب است و چرا باید زکات داد.

کیفیتِ خلقِ خلائق

قسمت دوم علمیت این سخنرانی، کیفیتِ خلقِ خلائق است. که خلاف رأی و تحقیق تمام مادیین و فلاسفه، اصولِ خلائق و هندسهٔ ساخت آن را تعریف می‌کند. فلاسفه در تعریف خدا و خلق می‌گویند یک حقیقت ثابت نامتناهی ازلی به نام «وجود» هست که دائم خود را به صورت این خلائق جلوه می‌دهد. مادیون می‌گویند آن یک حقیقت که به این صورت‌ها جلوه می‌کند، «مادهٔ ازلی» است که خود به خود بر خود دور می‌زند. از جماد به نبات و از نبات به حیوان و از حیوان به انسان و از انسان دو مرتبه به مادهٔ ازلی برمی‌گردد و باز از مادهٔ اولی به جماد و نبات و حیوان و انسان و همین طور از ازل تا ابد دور خود می‌چرخد. بدون این که هدفی داشته باشد. همان یک حقیقتِ ازلی خدا است که می‌گویند:

هر لحظه به شکلی بُتِ عِبَارِ در آید.

فلاسفه همین طور خلقت و حقیقت را تعریف می‌کنند. جز این که آنها آن حقیقتِ اولی را بالاتر از ماده دانسته، به نام «وجود» نام‌گذاری می‌کنند. پس به عقیدهٔ آنها خلق و خالق یک حقیقت است که به این صورت‌ها جلوه می‌کند و باز جلوهٔ خود را از دست می‌دهد. تحقیقات فلاسفه و طبیعیون هرگز با عقل و شعور و ساخت و سازندگی مطابقت نمی‌کند که یک اصل یا یک حقیقت هم فعل و هم فاعل و هم مفعول باشد و خود، در خود تصرف کند. حضرت زهرا، سلام‌الله علیها در این سخنرانی خدا را یک موجود مستقل و منزّه از شباهت به وجود و ماهیتِ خلائق می‌داند. خدا را یک موجود مستقل، و خلائق را صنعتِ او می‌داند که ضمن جمله:

ابتداءً الاشياء لا من شيءٍ كان قبلها^{۸۵}

۸۵- بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، جلد ۱۰، صفحه ۱۶۳: ثُمَّ قَالَ الرَّبْدِيُّ مِنْ أَيْ شَيْءٍ خُلِقَ الْأَشْيَاءُ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ فَكَيْفَ يَجِيءُ مِنْ لَأَ شَيْءٍ شَيْءٍ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ الْأَشْيَاءَ لَا تَخْلُو أَنْ تَكُونَ خُلِقَتْ مِنْ شَيْءٍ أَوْ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ فَإِنْ كَانَتْ خُلِقَتْ مِنْ شَيْءٍ كَانَ مَعَهُ. مرد منکر گفت جهان را از چه چیز آفرید؟ فرمود: از هیچ. گفت چگونه از هیچ بوجود می‌آید؟ فرمود: اشیاء از این دو

می‌فرماید: خداوند ابتدا اصول خلاق را بدون سابقه ایجاد نمود و سپس از آن اصول که اصل ماده و اصل نور می باشد؛ خلاق را مهندسی کرد. پس خدا منزّه از این است که شباهت به اصول و فروع خلاق داشته باشد. یا به صورت خلاق جلوه کرده باشد؛ زیرا از یک حقیقت واحد، خلاق مختلف قابل ظهور نیست. ۸۶ و ۸۷

وَ السَّلَامُ عَلَیْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ

محمد علی صالح غفاری

۸۴/۶/۴

صورت خارج نیست یا از چیزی آفریده شد یا از هیچ. اگر از چیزی باشد باید آن چیز با خدا وجود داشته باشد. (ترجمه از: احتجاجات - ترجمه جلد چهارم بحار الانوار، جلد ۲، صفحه ۱۵۷)
۸۶ - یک قاعده فلسفی و عقلی: «أَلْوَأَجِدُ نَأْ بَصْدْرُ عَنْهُ إِلَّا الْوَأَجِدُ.»
۸۷ - بحث کامل و مفصل در مورد اصول و فروع خلاق، در کتاب «توحید از دیدگاه علم»، از همین نویسنده آمده است.